

ગુજરાતી ચોથી ચોપડીના અર્થ.

કવિતાની સમજૂતી તથા વાંચેલા વંશ સુધી ગુજરાત
દેશના સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ સાથે.

ફકીરભાઈ કાસીદાસ

સુરતની નામદાર સર જમસેદજી જીજીભાઈવાળી નંબર

પેઢીલાની છોકરાઓની નિશાળના વડા માણ—માસ્તર—

ના છોકરા નગીનદાસ ફકીરભાઈ કાસીદાસની

જતી રાજ્યાભાઈ જગજીવનદાસે છપાવી

પ્રસિદ્ધ કર્યા.

(બીજી આવૃત્તિ, સુધારા સાથે)

સંબંધ :

સંપન પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં છાપ્યું છે.

સન ૧૮૮૩.

કિંમત સાડા ચાર આના.

(સન ૧૮૯૭ના ૨૫માં આકટ મુજબ આ પુસ્તક રજીસ્ટર કરેલું છે)

ગુજરાતી ચોથી ચોપડીના અર્થ.

હાલમાં છોકરાઓએ શુજરાતી લીજ ધોરણમાં ચોથી ચોપડી શીખવા માંડી, એટલે પાઠમાં આવેલો દર એક શબ્દ વ્યાકરણમાં કયા વર્ગનો ગણાય છે તે તેઓએ સારી પઠે જાણવું જોઈએ; તેટલા સાથે દર એક શબ્દના અર્થની સાથે વ્યાકરણનો વર્ગ લખી જણાવ્યો છે, અને તેની સમજવાની નિશાની ટુંકામાં નીચે મુજબ કરી છે તે પ્રમાણે વાંચીને સમજ લેવું.

(ના) નામ.

(વિ) વિશેષણ.

(અ) અવ્યય.

(સ) સર્વનામ.

(ક્રિ) ક્રિયાપદ.

(કૃ) કૃદંત.

પાઠ ૧ લો.	વારેલા.	વે છે.
મંડાવીશું (ક્રિ) શરૂ કરાવીશું	પેહેલાં (અ) અગાઉ.	બાઈડા (ના) મરદો.
ગમશે (ક્રિ) પસંદ પડશે;	વસ્તુ (ના) ચીજ.	ખાઈડી (ના) ખઈરીઓ.
સારી લાગશે.	પરમિશ્વર (ના) મોટો હાથિર; પ્રભુ.	છોડીઓ (ના) છોકરીઓ.
વાર (ના) વખત.	પશુ (ના) ચોપગાં જાનવર;	કીડા (ના) જીવડા.
પાછલી (વિ) પછાડીની.	વર; ચોપગાં પશુ.	ચંદ્રમા (ના) ચાંદો.
રાજી (વિ) મગન; ખુશી	પંખી (ના) પાંખવાળા	જગત (ના) દુનિયા.
સુંદર (વિ) સારી.	પક્ષી.	સર્વે (વિ) બધું; સઘળું.
ચાહે (ક્રિ) માંગે; ઇચ્છે.	આકાશ (ના) ગગન.	સરજ્યું (ક્રિ) પેદા કરીયું.
કામ (ના) ધંધો.	પૃથ્વી (ના) દુનિયા.	વિના (અ) વગર.
નવરા (વિ) કામથી પર	સાંભરે છે (ક્રિ) યાદ આ	દેખતા (ક્રિ) જોતા.
		સદા (અ) રોજ.

હરશ્વડી (અ) વારેવારે.
માલમ (વિ) યાદ; ફેમ.
છાનું (વિ) યુમ.
ખાદું (વિ) ખરાખ; છુંડું.
શિક્ષા (ના) સજ્જ.

પાઠ ૨ જો.

જગત(ના) પૃથ્વી; દુનિયા.
રેનડીઅર (ના) સાખ
રના જેવું સીંગડા
વાણું જનાવર.

ગરૂડ (ના) મોટા પક્ષી-
નું નામ છે.

શીખવાનું (કૃ) ભણવાનું
દેશ (ના) મુલક.

વસે છે (કિ) રહે છે.
ખેલી (ના) ભાષા.

જાત (ના) તરેહ; પ્રકાર.
જનાવર (ના) એપગાં

જનવર-પશુ.
સિંહ (ના) મોટા જખ-

સ પશુનું નામ છે.
આંખા (ના) કેરીનાંઆડ.

નાજિએરી (ના) નાજિ
એરનાંઆડ.

ખજૂરી (ના) ખજૂરા

નાં આડ.

ટાઢ (ના) ઠંડ; હીમ.

મૂલક (ના) દેશ.

અનાજ (ના) ઘણો.

ફળ (ના) લીલો મેવો.

નોપજે છે (કિ) પાકે છે.

ભોંય (ના) જમીન.

ધાતુ (ના) સોનું, રૂપું,

ત્રાણું, લોહું વગેરે.

પર્વત(ના)મોટો પાહાડ.

કોતર (ના) યુદ્ધ.

મેદાન (ના) મોટી પો-
હોળી ખુદલી જગ્યા.

સરોવર (ના) મોટું ત-

લાવ; (એતરફજમી

નને વચમાં પાણી તે.

અવાજ (ના) સાદ.

કિનારે (ના) કાંઠે.

દરિઆ (ના) સમુદ્ર.

છોળો (ના) છાલકો.

અથગાતી (કૃ)અકળાતી.

પાહાડ (ના) મોટા ડુંગ

રો જોડાઈને ઊંચા

ગયલા તે.

ઉના (વિ) ગરમ.

અરણ્ય (ના) ધીમે ધીમે

પાણી વેહેતે; વહેળા.

જગ્યા (ના) ટેકાણું.

પાલીઆં (વિ) ખરાખ;

પીએને માંદપડેએવાં.

માંદા (વિ) કાઢેલી.

મુદલ (વિ) ખીલકુલ.

થંડા (વિ) ટાઢવાળા.

ભોંયરા(ના) ભોંય તળિ-

આ નીચેનાં ઘર.

હેઠે (અ) નીચે; હેઠળ.

હુંફ (ના) ગરમી.

ગુજરાતી (વિ) ગુજરા-
તના.

પાઠ ૩ જો.

પ્રાર્થના (ના) સ્તુતિ;

ભ્રતિક: પાંદગી.

સંસાર (ના) દુનિઆ.

પર્વત (ના) મોટા પાહાડ.

જોમ (ના) જોર.

ઘાતાર (ના) સખી:આખ

પનાર: હોલો માણસ.

પ્રાણીઆ (ના) જીવડા;

જીવકળો માણસ.

હરવું (કિ) ફરવું.

ધશ્વર (ના) પ્રભુ.

તૈયાર (વિ) તરત કામ-

માં આવે એવા.	જ્ઞાન (ના) સમજણ;	કંકાસ (ના) કજ્જો;લ
શોભિતા (વિ) શોભાય-	અક્કલ.	ગાઇ.
માન: શોભાવંતા.	ભૂલે (કિ) વિસરે.	પરિતાપ (ના) સંતાપ.
સ્ત્રેમ (ના) ચંદ્રમા.	પાપી (વિ) ચંડાળ:કુદ.	કુમતિ (ના) નહારી જી-
રચ્યાં (કિ) ખનાવ્યાં.	ઉપકાર (ના) પાડ.	હિ; ખરાબ વિચાર.
જખરું (વિ) બારે:	કાપ (કિ) મટાડ.	કરૂણા (ના) દયા; મેહર.
મોઢું.	કલેશ (ના) કજ્જો:ક-	કદ (ના) કુ:ખ.
અદકાં (વિ) વધારે.	કાસ.	સુખ (ના) મેન; મળ.

(કવિતાની સમજણતી.). (૧).

અરે ! પ્રજા તું તો એકજ છે. તેં આખી દુનિયા પેદા કરી છે, પૃથ્વી, પાણી, અને પર્વતો એ ખણી તેજ ખનાવ્યું છે. (૧) તારા મજાના-શોભાયમાન, સૂરજ ને વળી ચંદ્રમા, તે ખધાને તેજ ખનાવ્યા છે, એ તારું પ્રજા મોઢું જર છે. (૨) અમને ખધી વાતની સમજણ ને અમારામાં ખધા સુણા છે, તેનો પ્રજા તુંજ આપનાર છે; કોઈ ચંડાળ માણસ હોય તે એ ખધા તારે આજાર ભૂલી જાય. (૩) માટે હે ધધર તું કજ્જા લગાઈટા જે હોય તેનું મોં કાણું કર એટલે તે કાણાડી નાંખ, ને પાપનો મોઢે જે સંતાપ તેને પણ દૂર કર, અને અમારા ખધા કુ:ખ મટાડીને સ-લખી વાતે અમને સુખી કર. (૪).

પાઠ ૪ થો.	અધમુજો (વિ) અડધો	માંદા(વિ)કાયલીઆનરી
પરજી (વિ) પરોપ-	મરેલો, મુડદાલ.	કૂવા (ના) ખાડા.
કારી, પર કલ્યાણી.	દેખાડ્યું (કિ) ખતાવ્યું	લેવાઈ ગયો (કિ) મુડદા.
દેખરાં (ના) જીવાર ખા-	ગમ (ના) તરફ, ખાણ.	લ જેવો થઈ ગયો.
જરીના જાડા રોટલા.	દયા (ના) રહેમ.	શક્તિ (ના) જોર.
જો (ના) ખીક, ડર.	વહેલો (વિ) જલદી.	ઉઠાડવા (કુ) ઉઠો કરવા.

દુઃખ(ના) સંકટ; પીડા.
છોડવું(કિ)કાણડવું.
સંભાળ(ના)પરદાસ.
કલ્લા(ના)ખામકા; ચોડા
તપેલી(ના) પાતેલી.
ટટાર (વિ) હોંશિયાર.
ચરવા(કૃ)ધાસ ખાવા.

પાઠ ૫ મો.

આધીઆં(ના) તમ્મર,
ફાંફાં.
મેહેનત(ના)કોશિશ.
સૂઝતો(કૃ)દેખાતો.
ખાપુ(ના)અચ્ચા; ભાઈ.
પલલીશ(કિ) ભીજાઈ.
ભણી(અ)તરફ.
કાઠું(કિ)ખાંહાર આંજી.
સાઠ(ના)અવાજ.
ફૂખી(કૃ)ખૂડી.
આશિષ(ના)સારી હુઆ.
ગરીબ(વિ)કંઠાળ.
કાખ(ના)ખગલ.
ટેકો(ના)આધાર.
ખોડંગતો(કૃ)સંગડાતો.
હીડતો(કૃ)ચાલતો.
લંગડાજો(કૃ)ખોડાઈ.

ઉતાવળો(વિ)અડપથી.

પાઠ ૬ ઠો.

આય(ના)શકિત.
ભૂલો પડ્યો=રસ્તો વિસ
રી ગયો.
જંગલ(ના)વગડો; રાન.
આરોઅવળો(અ)વાંકોચુ
કો; આણીગમપેલીગમ.
ભટકયો (કિ) રખડયો.
ગભરાઈ (કૃ)અકળાઈને.
પોકેપોક (વિ) મોટે સાદે.
રોચો (કિ) રડયો.
પોતીઈ (ના) ધોતીઈ.
ધરાયો (કિ)તરપત થયો.
કટકો (વિ) જરા; થોડું.
ચુણુ (ના) ઉપકાર.
વળતી (અ) પછી.
વગડો (ના) વન; રાન.
ચરતો (કૃ) ધાસ ખાતો.
ભોમિઓ (ના) જાણીતો.
જીવાડયો (કિ) ખચાવ્યો.
નજર (ના) ધ્યાન; નીધા.
પક્કું (વિ) ખરેખર.

પાઠ ૭ મો.

હરવું (કિ) જોરાવરીથી
ખૂંચી લેવું.
મનસુખો (ના) વિચાર.
અટકળ (ના) વિચાર.
પરોણામત્ (ના) પરોણા
ચાકરી.
ધટારત (વિ) લાયક.
હજડ (વિ) લોકોનીઆવ
જીવ નહીં તે; અવાગરો.
પકડે (કિ) આલો.
ખૂમ(ના)સાદ; ધાંયો.
પોંગળો (વિ) પગે લૂંચો.
વેળાસર(અ) વખતસર.
વાળવાને (કૃ)ખદલો આ
પવાને.
લંગડો (ના)લૂંચો; બૂલા
પગ વાળો માણસ.
મદદ (ના)કુમક.
ટાંટિઆ(ના)પગ.
ખભે (ના) ખાંપ ઉપર.
લગણુ (અ)સુધી.
ભક્ષ (વિ) સાફ રૂઝું.
ધરિયતો(કૃ)ચાલતો.

પાઠ ૮ મો.

ભોજન (ના) જમવાનું.
ભણ્યાં(ના) ચણનાલો
ટના ખીરામાં મસાલા
સાથે રતાણું, કેળાં આ
જી વગેરે નાંખીને ઉના
તેલમાં તળી કાઢેલી
ચીજ.

વસ્ત્રુન(ના)વિસ્તાર.
શીશી(ના)ધંઉના લોટને
ધીમાં શેકી માંહે ખાંડ
નું પાણી રેડી લચકા
જેવું કરેલું તે.
કમોદ(ના)જાંચી ભતના
ચોખા.

પકવાન(ના) લાડવા, જ
લેખી, દંહીંતરા ઘેખ
ર વગેરે મીઠાઇ.
વડી (ના) ચોળાની દાળ

બીનાળીને વાટી માંહે
આંદુ, મરચાં નાંખીને
સોગઠા જેવી બનાવે
લી ચીજ.

વડાં(ના)ચોળાકેઅડદની
દાળ વાટીને પતાસા
જેવો આકાર કરીને તે
લમાં તળી કાઢેલું તે.

પૂરણુપોળી(ના)પડ વાળી
શેટલી; વેડમી.

પાપડ(ના)અડદની દાળ
નો લોટ કરી માંહે સચોરો
મરી વગેરે નાંખી પૂરી
જેવડી બનાવેલી ચીજ
કચોરી (ના) ઘારી જેવું
ખાંડવાણું ખાવાનું.

સેવો(ના)ચણાનો લોટકે
ઘણીની પરસુદીને ભી
નાળીને તેના લાંખાતા

ર કરી શુચળા જેવું
કરેલું તે.

સુણુજી(કિ)સાંભળજી.
અતિ (વિ) ઘણી; ખહુ.
ભાગીને (કૃ) વંલોવીને.
ભાતભાત(ના)જતજત.
તળ્યાં(કિ)તેલમાં વધાર્યા
દૂધપાક (ના)દૂધમાં ચો
ખા ખાંડ નાંખી પાક
કરેલો તે.

લાડુ (ના)લાડવા.
સાર (વિ) સારા.
કંસાર (ના) ધર્જીના
છેક ઝીણાઝીણા કટ
કા કરી પછી તેને ગો
ળ કે ખાંડના પાણીમાં
ખાફેછે તે.

સ્વાદ (ના) લોહજત.
અપાર (વિ) ઘણાજ.

(કવિતાની સમજુતી). (૨).

અમે આજે જે જમણુ જમ્યા, તેની વાત તમે સાંભળો; કમો-
દના ચોખાનો ભાત કીધો હતો, અને દાળ ઘણી સરસ બની હતી (૧)
દહીંને વલોવીને બડી છાયની કઢી કીધી હતી, અને માંહે સારી વડી નાખી
હતી; જૂઠી જૂઠી ભતનાં શાક તળ્યાં હતાં, ખાસુદી, પૂરીને દૂધપાક કર્યા

હતા. (૨) વેડમીને લાડવા સારા હતા, ને વડાં કચ્છીને કંસાર કીધો હતો; બજામાં તળેલાં નેસારી બાજી કરી હતી, ને શીરો સારો ને રોટલી ખનાવી હતી. (૩). પાંચે પકવાન કરેલા તે જમતાં જમતાં ઘણી મજા પડે; ને વડાં પાપડ ને સેવો સારી હતી, ને તળેલા ચણાનો સ્વાદ ઘણા સારો હતો. (૪).

પાઠ ૯ મો.	પડ(ના) અડનો નીચલો	તા; માત તાત.
આંખા (ના) ફેરીનાં	ગોળ ભાગ.	આજ્ઞા (ના) હુકમ.
અડ.	ડાળાં (ના) અડની મો	સંભાળ (ના) ખરદાસ.
મરવા (ના) નાની કુમ	ટી શાખા.	ધર્મ(ના) ફરજ; કામ.
ળી ફેરી.	ડાળીઓ (ના) ડાળામાં	પાડ (ના) ઉપકાર.
કાછીઓ (ના) તરકારી	થી ફૂટેલી મોટી શાખા.	ભોગવવું (કિ) વાપરવું;
વેચનારો; પસ્તાગી-	પાંદડાં (ના) પાંતરાં.	ફોડી લેવું.
ઓ.	મોર (ના) આંખાનાં ફૂલ	ખદલો (ના) પાડ.
શાખો (ના) પાકવા પર	તૂરા (વિ) ફિફ્ફા.	આભાર (ના) ઉપકાર.
આવેલી ફેરી.	જીણુ(ના) પડ.	ભૂંડા (વિ) ખરાખ.
ડોપલા (ના) વાંસની	કઠણુ (વિ) સખત.	માનવી (કિ) પાળવી.
છાલની ખનાવેલી મોટી	અથાણાં (ના) આથણાં.	સારું નરસું (વિ) સારું
ડોપલી.	ખરો (વિ) સખત; ઘણો.	નઠારું.
આફૂસ (ના) ખીન રેસા	ગળી (વિ) મીઠી.	આફું (વિ) વાંકું; ઉલટું.
દાર ફેરીની જાત.	લટકેલી (કૃ) ટીંગાએલી.	રળીને (કૃ) પેદા કરીને.
કલમ (ખા) લાંબડી ફેરી	ખજર (ના) ચોટું.	નખાવેછે (કિ) ચલાવેછે
ની જાત.	સરસ (વિ) સારી.	માન (ના) આપરૂ.
થીર (વિ) હાથ્યાવગરનો	પાઠ ૧૦ મો.	ઉછેર્યાં (કિ) મોટા કર્યાં
મૂળ(ના) મૂળિયાં; જડ	માખાપ (ના) માતા પિ	વેઠણું (કિ) ખમણું.

ધરડાં (વિ) ધૂડું; જાડકું.	બેફિકરાઈ (ના) બેપરવા	પાય (ના) પગ.
હોત (ના) પ્યાર.	મેલા (વિ) મુળવાળા.	લવારો (ના) પકપકાટ.
વેળા (ના) વખત.	ઝટ (અ) જલદી.	ગવાળો (ના) ખચકો;
પજવવા (કિ) કાયરકરવા;	વર્ગ (ના) હાર; કલાસ.	છાખ.
હુઃખ દેહું.	દસ્કત (ના) અક્ષર.	પોથી (ના) યો પડી..
પાઠ ૧૧ મો.	બેવકૂફ (વિ) મૂર્ખ.	લીખ (ના) ભૂ; ભૂનાં
નઠારો (વિ) ખરાબ.	અથડાય (કિ) અફળાય	હડોં.
પરખું (કિ) જાણવું.	પંડ (વિ) જાતે; પોતે.	આપ (સ) પોતે; જાતે.
બેફિકર (વિ) ચિંતા વ-	કડવો (વિ) નઠારો.	ધારે (કિ) માને વિચારે.
ગરનું.	મન (ના) ચિત્ત.	ધારો (ના) કાયદો.
કાયર (વિ) હેરાન.	છૂટી (ના) રજ.	ધૂજે (કિ) ધરધરે; કાંપે
ઠરતા (કિ) સ્થિર રહેતા.	વાટ (ના) રાહ.	જોડણી (ના) અક્ષરજોડ-
પૂરો (વિ) ખરાબર.	નડે (કિ) કાયર કરે.	ડવાનું કામ.
ભૂલો (ના) ચૂકો.	મસ્તી (ના) તોફાન.	અતિશે (વિ) ઘણુંજ.
ઠામઠામ (ના) ઠેકાણું	ફજેત (વિ) બેહુરમત.	ચિંતા (ના) ફિકર.
ઠેકાણું.	પાઠ ૧૨ મો.	ચૂક (ના) ભૂલ.
અચકાય (કિ) અટકે;	હરજી (ના) મેહતાજી.	લેખણો (ના) કલમો.
ખાંચો ખાય.	સમીચાંજ (ના) સંધ્યા-	ઘેલી (ના) ગાંડી.
શરમાતો (કિ) લજવાતો.	કાળ.	લેખીએ (કિ) જોડાએ.
આજસ (ના) હસ્તી.		લગડાં (ના) કપડાં.

(કવિતાની સમજાવતી). (૩).

જે નઠારો નિશાળીઓ હોય તે નિશાળમાં ખસા છોકરા આવી રહ્યા પછી પોતે આવે, ને બીજા બેશી રહ્યા પછી પોતે બેસે; મેહતાજી જે ધાર્ય પ્રમાણે ચાલવાને કેહે તે પ્રમાણે ચાલે નહીં, તો તે નઠારો નિશાળે જઈને

શું શીખવાનો હતો, (કંઈજ નહીં). (૧). તેનહારે નિશાળીઆને સાંજ પડે કે સૂવાનું મન થાય, પછી પાઠ વાંચતાં પોતાના પગ થરથર ધૂંજ્યા કરે; બપવા બેસેતા લીસોટા લીસોટા પાડે ને ભણુવા બેસે તો બકબકાટ કર્યો જાય, તો તે નહારે નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૨). શબ્દોની ખરાખર જોડણી પણ તેને આવડે નહીં, ને મનમાં ઘણી ફિકર નહીં તેથી ઘણી ભૂલો તેને પડે; કલમો ભાંગીને બધી તે એકઠી કર્યાકરે, તો તે નહારે નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૩). તેના ધૂળવાળા હાથથી તે ચોપડી પણ મેલી કરે, જેમ કોઈ માંડી છોકરા હોય ને તે બધું એકઠું કર્યો કરે તેમ તે કરે; તેના લગડામાં આપણું હજારો જૂ જોઈએ, તો તે નહારે નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૪).

પાઠ ૧૩ મો.
આરો (ના) પાર; છેડો.
માંકડો (ના) ચતામોંને
વાંદરો.
સંગ (ના) સોખત.
પિતા (ના) પાપ; તાત.
પ્રકાશવું (કિ) તેજ કરવું
માતા (ના) મા; માજી.
રૂપ (ના) કાન્તિ.
પુત્ર (ના) છોકરો.
કર્મ (ના) નસીબ; કામ.

ઠોઠ (વિ) અણુઘડ.
વડી (વિ) મોટી.
ખાળકો (ના) ખચ્યાંઓ.
ટાળો (કિ) મૂકી દેઓ.
કશી (વિ) કંઈ પણ.
વઢે (કિ) લડે.
આડ પાસે=આડી ખાળુ-
એ.
પૂરું (વિ) પરાખર.
ખરો ખોલ=સાચી શીખા
મણ.

સૂણી (કૃ) સાંભળી.
ખૂખ ખારો (વિ) ઘણો
નહારો.
કૂટથો (કિ) કુટેલો, અ-
ભાગીઓ.
ખારો (વિ) વહાલો.
જરે (ના) ખળ,
ઠીક (કિ) પરાખર.
ઠાણો (વિ) અમથો.
ભીખાને (કૃ) ભીખ માં-
ગીને.

(કવિતાની સમજાવતી.) (૪).

તે નહારે નિશાળીઓ કંઈ વાત માંડી કે તેમાં તૈયાર એટલે વાતો કરવા માંડી જાય, તેથી ખચ્યાંઓ તમે તે નહારાની સંગત મૂકી દેઓ;

એમ કરશે તો કરી વાતનો છેડો તમારો આવવાનો નથી. તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૫). તે નહારો ખીજત જોડે લડે ને વઢયા કરે કે આડી ખાજીએ પડે, પછી તેનું ખરું ડોળ તે જણાઈ આવે તેને કોઈ સારી શીખામણુ દે તે કડવી ઝેર જેવી લાગે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૬). તે નહારો કીસમતનો કુટેલો નિશાળમાં મેહતાજીને પણ કાયર કર્યાકરે, ને નિશાળમાંથી છૂટે ત્યારે વાંદરાંની પેઠે કૂદકો મારી દોડ્યો જાય; પછી તે છોકરો માખાપને પણ વહાલો લાગે નહીં; તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૭). તે નહારોને ઘણા જરથી (પકડીને) નિશાળમાં લાવીને ગોધા, તો પણ તે ખરાખર શીખવાનો નહીં ને મુરખોજ રહેવાનો; પછી બીખ માંઝીને પોતાનો અથવા ભારો વેચીને ગમે તેમ યજ્ઞરો કરે, તો તે નહારો નિશાળે જઈને શું શીખવાનો હતો. (૮).

પાઠ ૧૪ મો.

કમાયો (કિ) પેદા કાધો.
પત(ના)પતીજ; ભરુંસો
સાદું (ના) કરાર; વેચા-
ણુનો ખંદોખસ્ત.
ઉત્તણી (ના) મેજખા-
ની; જીઆફત.
કને (અ) પાસે; સોડે.
ખાજક (ના) ખરચું.
હુચ્યા (વિ) દોંગા.
છેતર્યો (કિ) ઠગ્યો.
વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.

જૂઠું (ના) ખોટું.
ઠગ્યો (કિ) છેતર્યો.
કાણુંકર; મોં છુપાવ.
ઠગ(ના)ઠગારો; ધૂતારો.
હુરામ (વિ) અવરમ.
જન્મ (ના) જન્મગાની.
ફજેતી(ના) ગેર આખર.
મા (અ) નહીં.
છેતરાય (કિ) ઠગાય.
ભૂલી ગયો(કિ) વિસરી
ગયો.
નફો (ના)ફયદો; હાંસલ

પાઠ ૧૫ મો.

દેવ (ના) પ્રભુ; પરમેશ્વર.
ગાડીવાન (ના) ગાડીવા-
ળો; ગાડીહાંકનારો.
ખંત (ના) એટક.
વગડો(ના)વન; જંગલ
ઉચમ(ના) ધંધો; વેપાર.
ચીકણા (વિ) ચીકાશવા
ળો; ચોંટી જાય એવો.
ચોટી(કુ) વળગી; ખાઝી.
વાટ (ના) રાહ.
રોઈ (કુ) રડી.

વિનંતી(ના) કાલાવાલા.

અરજ.

સહાય (ના) મદદ.

વાણી (ના) વાચા.

મૂરખ (વિ) ખેવકુફ.

ટેકો (ના) આધાર.

આગસ્ટ (વિ) સ્ત્રેત.

આશરો (ના) મદદ.

બેડી કાઢેલી (કૃ) ખના-

વટની; ખનાવેલી.

ભરોસો (ના) વિશ્વાસ.

પંડેજ (વિ) ધોતેજ.

આધાર (ના) આસરો.

ગરજ(ના)દરકાર; પરવા

ગુનો (ના) અપરાધ.

આજ્ઞા (ના) હુકમ.

મેળેનંત(ના)શ્રમ; ઉલ્લમ

પાઠ ૧૬ મો.

કેળ (ના) કેળાનું આડ.

તાપોડીઆં (વિ) ખાસ-

ડીઆં; લાંબા જાડી છા

લના.

સેનેરી (વિ) ટુંકા; પા-

તળી છાલનાં.

ટુંકણી(વિ)ઓધારા; લા

લ તથા લીલી છાલનાં.

મથાળે (ના)ઉપર; ટોચે

આસપાસ (અ) આજુ

ખાજુએ.

જયો (ના) જૂમજો.

ફળેછે (કિ) ફળઆવેછે.

પીલા (ના) ફણુગા.

લૂમ (ના) કાતરો.

ટુંકી (વિ) ધોડી.

મુદત (ના) વખત.

મેવો (ના) ફળ.

ખાશીને (કૃ) રાંધીને.

ફરાળ (ના) વ્રતમાં ખા-

વાનાં ફળ વગેરે; ફળ-

ખાવાં તે.

મુખ્ય (વિ) મોટી.

જણસ(ના)ચીજ; વસ્તુ

રેસા (ના) દોરા.

સ્વાદે (ના) લેણેજતમાં.

ખારેમાસ = આખું વર્ષ.

કોહોતાં (કૃ) કોહીજતાં;

સડતાં.

પાઠ ૧૭ મો.

નીળ (ના) કાળા ડીલના

વાંદરા.

કાઠું (ના) શરીરનું કંઠ.

પવાણું(ના)જમ; પ્યાણું

ગરમ (વિ) તાપવાળા.

જાત (ના) તરેહ.

ડીલે (ના) શરીરે.

માંકડાં (ના) રાતા મોંના

વાંદરાં.

કૂદવાનું (કૃ) કૂદકો માર

વાનું; છલ મ મારવાનું

ફાળ (ના) કૂદકો ફેલંગ.

વળગી (કૃ) ખાજી

લાગ (ના) ઘવ.

રાંધેલું (કૃ) આફેલું.

ધાન્ય (ના) અનાજ.

પાળી (કૃ) ધોધી; ખવડા

વી પીવડાવી.

ઘાટ (ના) આકાર; ડોળ.

મળતો (કૃ) સરખો.

ખેલો (ના) ટાપુઓ.

જુંપડી (ના) નાનું, ઘર.

વાળ (ના) પાલ.

અભાવ્યો (વિ) ઓળા-

ખાણુ વગરનો; અત-

રાપી.

આધેથી (અ) દૂરથી.

ભૂલમાં (ના) ગફલતમાં
જન્મલી (વિ) રાનમાં રે
હેનારો, રાંની.

વિલાયત (ના) અંગ્રેજ
લોકોનો દેશ.

ખારવા (ના) ખલાસી.
હાળીગયો (કિ) મળી
ગયો.

ખિચારો (વિ) ખાપડો.
સંભાળીને (કૃ) ખરદાસ
લઈને; સાચવીને.

પાઠ ૧૮ મો.

ખોદે તે પડે=આપણે કો
ઈનું છું કરવા જઈ
એ તો આપણું જ મા
હું થાય.

દાનત (ના) નિહા; નજર
ગીધ (ના) લોહી માંસ
ખાનાર મોટું પક્ષી,
નમરશેઠ (ના) શેઠેરનો
શેઠીઆ.

માલ (ના) માલમતા;
ભંગેલ પાણી.
વહેંચી લેવાને (કૃ) ભા-
ગ પાડવાને.

ઝડી (ના) નાનાં મોટાં
ઝડ એક ખીજ ઝડ
સાથે આવી ઝુફ જેવું
ખનેછું તે.

તરસ (ના) સોસ.
વેઠી (કિ) ખમી; સડી.
નિરાંતે (ના) ચેનથી.
ગમી (કિ) પસંદ પડી.
ઢંઢો (કિ) આઠ્યો.

તાલેવાન (વિ) પૈસાદાર.
કપાળે (ના) નશીબે.
કંદોષ (ના) મીઠાઈ, ભ-
જ્યાં વગેરે વેચના-
રો.

મીઠાઈ (ના) કોરી સુખ
ડી (ખરડી, પેંડા વગે
રે).

ઝેર (ના) વિખ; સોમલ.
ખુશ (વિ) મગન.
મોત (ના) મરણ.

મડદાં (ના) લાસ; લોથ.
ફોલી (કૃ) કોતરી; ફોડી.
કહેવત (ના) કહેવાતી; કા
હાણી.

ચોરની મા ચંગળે ભય

=ચોરનો માલ ચંગલ
ને હાથ ચડે.

પાપી હાથ ધસતા ભય.
=પાપી લોકો કંઈ પુ-
ન્ય દાન કર્યો વગર હા
થ ધસતા મરી ભય.
ચંગળ (વિ) પાપી; કુપ્ર.
ધસતાં (કૃ) ધસતાં; ધસ
ડાયા.

પાઠ ૧૯ મો.

ભીંત (ના) કાદવનો કરો
જઈરામાં=જઈરા નહીં.
ઉકળવું (વિ) ચરમ થવું
મહાખોટું (વિ) ધણું ખ
રાખ; ખજુ નહાર.

માનવું (કિ) કહ્યું કરવું;
કબૂલ કરવું.

હંગુરું (કિ) ખચ્ચું; જ
બચું.

શીખામણ (ના) ખોધ;
ફાયદાની કહેલી વાત.
સમજીને (કૃ) જાણીને.
હસવા (કૃ) હિઠિઆરા
કરવા; હાસી કરવા.
ડોશી (ના) ઘરડી ખાદરી

ફિકર (ના) ચિંતા.	નાદાન (વિ) અણસમં	પ્યારા (વિ) વાહાલા.
અક્કલ (ના) હુદ્દિ.	જુ; થોડી હુદ્દિનું.	પાસ (અ) પાસે.
પુજી (ના) ગાંસડો.	કડવી (વિ) નઠારી.	ઉકળેછે (કિ) ગરમ થા
ડાહીડાહી (વિ) ડાહા પ	ડાહ્યાં (વિ) શાણ્યાં.	ચ છે.
ણુ ભરેલી.	મરજી (ના) ધરૂછા.	ચૂકે કિ) જુલે.
ટેવ (ના) ખે; આદત.	પાઠ ૨૦ મો.	જીવ (ના) પ્રાણુ; આત્મા
ચર (ના) ખે કડવાહું,	ઉનામણા (ના) ઉના પા-	જોખમ (ના) નાશ થવા
તાંખાનું કે પિત્તાણનું-	ણીનો દેગડો.	ની ધાસ્તી; સંકટ.
વાસણુ.	ગોટ (ના) ટક્કર; દાવ.	હુદ્દિખાખ = થોડી અ-
ઉની (વિ) ગરમ.	ડોળવું (કૃ) હાલવું; ધુણુ-	ક્કલ.
વરાળ (ના) પાક.	વું.	ડાહાપણુ (ના) શેખી; ચ-
તમ્મર (ના) ચકરી.	તત્કાળ (અ) તરત.	તુરાઈ.
મૂરખાઈ (ના) ખેવકૂકાઈ.	અંજાઈ (કૃ) તમરખાઈ	વેહમ (ના) શક.
માની (કિ) કપૂલ કરી.	વિનાશ (ના) નાશ.	ખોલ (ના) શખ્દ.
વલે (ના) હાલ; હવાલ.	મુખ (ના) મોઝું.	ચાલ (ના) રીત.
		હાલ (ના) હવાલ.

(કવિતાના સમજીતી). (૫).

એક માખીએ મોંડે થકી ખોલીને કહ્યું કે હે મારા વાહા-
લા ખચ્યાં, જ્યાંહાં સુધી હું જઈને પાછી આવું ત્યાં સુધી તું ઉડીને
ભેંચે આકાશમાં જતું નહીં. (૧) ત્યાં ઉના પાણીનો દેગડો
ઉકળે છે, ને તેની પાસે જો કોઈ જાય, ને એવામાં તેની કાંઈ નજર ચૂકી
તો તે વખતે તરત તેના જીવ જતો રહેછે (માટે તું ત્યાં જઈશ નહીં). (૨)
એવી શીખામણુ ખચ્યાને દઈને માખી તો ઉડી ગઈ. પણ ખચ્ચુ નાદાન
હુદ્દિનું, તેથી તુરત તેના મનમાં એ ખાખતનો ઘોઘાટ કરવા લાગ્યું (૩).
તે ખચ્ચું મનમાં વિચારવા લાગ્યું કે ઘરડા માણસો વેહમ ધાલીને ધણી વા-

તો કરે છે. પણ આટલે ઉડીને પાછું આણું તેમાં તે હું શીરતે મરી જઈ-
શ! (૪). એવો મનમાં વિચાર કરીને તે ખચ્ચું ઉડી ગયું, ને તે પાણીના
ચર કે દેગડા પાસે પહોંચ્યું, તેવુંજ પહોંચતાવારને તમ્મર ખાધને તેમાં
પડ્યું કે હું મરી જવાનું એમ તેણે જાણ્યું. (૫). પછી તે મરતા
મરતા ખોલ્યું કે, જે છોકરા આવી ચાલ ચાલે, માખાપનું કાનું માને
નહીં ને પોતાની જીદ ચલાવે, તેના આવા હાલ થાય. (૬).

પાઠ ૨૧ મો.

સાચો (વિ) ખરો; સા-
ચા ખોલો.
વર્ગ (ના) સરખું શીખ-
નારા છોકરાની હાર.
ભોગન્નગે (અ) એકા-
એક; દૈવયોગે.
નંખર (ના) આંકડો.
સાંભરતું (કૃ) યાદ આ-
વતું.
અન્તણુતાં (અ) એમિ-
તા; અન્તણુ પણુ.
ધારો (ના) કાયદો.
તોડે (કિ) અમલમાં ન-
હીં લાવે.
નાનીસરખી (વિ) નાની
જેવી.
બળગાડી (કૃ) ખચ્ચી.

સરત (ના) નજર; ધ્યાન.
ભૂલ્યો (કિ) વિસર્યો.
છૂટું (વિ) જૂઠું; નોખું.
જવાખ (ના) ઉત્તર.
નીચું ધાલી-શરમાધ.
ઉમેરીશ (કિ) વધારીશ

પાઠ ૨૨ મો.

ટેપલ (ના) લખવાની
મેજ.
સાંભર્યો (કિ) યાદ આ-
વ્યાં.
છાતી (ના) હિમ્મત.
સાચું (ના) ખરું.
સાહેબ (ના) મહેરબાન.
રજ (ના) પરવાનગી.
માફ (ના) ક્ષમા.
કદાપિ (અ) કદી; કયૂ.
છાની (વિ) છૂપી.

ખરેખરું (વિ) સાચે સા-
ચું.

માન્યું (કિ) કમૂલ કર્યું
અગાઉ (અ) પહેલાં.
શરમ (ના) લાજ.
વિચાર (ના) મનમૂખા.
ફોકટ (વિ) નકામા.
ધીરજ (ના) હિમ્મત.
ત્યારકેડે (અ) ત્યારપછી.
પેહેલાં (અ) આગળ.
ઉઘાડી (કિ) ખોલી.
પડપૂછ (ના) તજવીજ.

પાઠ ૨૩ મો.

આળ (ના) તોડીમત.
નવાધ (ના) અચરત.
નિત્ય (અ) શેજ.
વાંક (ના) તકસીર.
વગરપૂછે=પૂછ્યા વિના

મુઝે (કિ) જાણાય.
 માંહેમાંહે (અ) એકખી-
 જન; અરસ પરસ.
 નક્કી (અ) ખચીત.
 છૂટવાની (કુ) છોડવાની.
 પકડાયો (કિ) ઝલાયો.
 ખરો (વિ) સાચો.
 હિતયું (કિ) ગયું.
 પૂરો (વિ) પક્ષે; ખરાખર
 માલ (ના) માલચલગત
 આપરૂ(ના)દબ્બત; માન.
 વખાણુ (ના) તારીફ.

પાઠ ૨૪ મો.

પંચાત (ના) ચૂકાદો.
 પદલાં (ના) છાપડાં.
 આવકાર (ના) આદરમા
 ન; અદરભાવ.
 ખચકું (અ) ડાકું.
 ન્યાય (ના) ફાનસાફ.
 ધનસાફ (ના) ચૂકાદો.
 ત્રાજુડી (ના) લાજવા.
 કરમરી (કુ) કાલાવાલા
 કરી; દલગીર થઇ.
 વહેંચતાં(કુ)ભાગ પાડતાં.
 વઢીપડી (કિ) લઢી પડી.
 વઢવાડ (ના) લેડાડડી.

વાંધો (ના) તકરાર.
 તોડ(ના) નીકાલ.
 વાજખી (વિ) અફલ.
 કશી (વિ)કંઈજરાપણુ.
 કટકા(ના) ઢુકડા;કકડા.
 નમ્યું (કિ) નીચે ગયું.
 સમજ (કિ) ચેતી.
 ખાધઓ (ના) ખેલેનો.
 ધીરજ (ના) અજીરી.
 રાહે (ના) રીતે.
 છૂટકો (ના) નીકાલ.
 લાગેવળગે (કિ) પહોંચે.
 ગટકરી ગયો=ખાધ ગયો
 ઠાઉકું (વિ) ડાઘું.
 ઉપાય (ના) હલાજ.
 સુખેથી (ના) મઝથી.
 ખેલાશક (અ) નિરખે.
 ઢડાઇ (ના) ટંચો.

પાઠ ૨૫ મો.

પ્રાણી (ના) જીવવાળા પ
 શું; જનવર.
 ભૂકો (ના) ચૂરેચૂરા.
 પશુ(ના)ઓપગાં જનવર
 અટકચાળાં (વિ) આ-
 ડાં; ચાળા કરનારા.
 પંખી (ના) પક્ષી.

માછલાં(ના)નાના મચ્છ.
 ઉન (ના) છેટાના ખાલ.
 કપાં (કિ) પેદા કીધાં.
 ઠીક(અ)દુરસ્ત;ખરાખર.
 મળતો (કુ) સરખો.
 ફેર (ના) તફવત.
 વાચા(ના)ખોલવાનું જ્ઞાન
 મરજ (ના) દબ્બા.
 ખંડી (ના) પદન.
 સુધધાં (અ) સાથે.
 હરકત (ના) અડચણુ.

પાઠ ૨૬ મો.

રૂવાંટી (ના) ઝીણાખાલ.
 રૂપાળા (વિ) શોખીતા.
 જ્ઞાન (ના) જ્ઞાન; સમજ
 જ્ઞ.
 ખસ (અ) ખડું; ધણું.
 સંવાળા (વિ) કુમળા;ન
 રમ.
 ઘટ (વિ) જડા.
 આછા (વિ) ઘોડા.
 લીસા(વિ)સાફ.
 ચટાપટાવાળા = કાખરે-
 ચિતાં.
 ખરી (વિ) સાચી.

આલવાના (કૃ) પકડવાના	ધૂળી (ના) ફાંસી.	આગ (ના) દેવતા.
સીધાં (વિ) પાધરા.	ગજોલ (ના) ગોફણા.	તજ્જે (કિ) મૂકી દો.
ઢાંકણુ (ના) કવર.	નમેશ (ના) દયા વગર.	ડરી (કૃ) ખીલીને.
સરજનાર (ના) પેઢા કર-	સમે (ના) વખતે.	ધારો (કિ) વિચારો.
નાર, (પરમેશ્વર).	ભમે (કિ) ભટકે.	મેમ (ના) હેત.
પાઠ ૨૭ એ.	દયા (ના) મેહોર.	ફળ (ના) વંશ.
હેત (ના) પ્રિતી; પ્યાર.	તજ્જ (કૃ) છોડી દઈ.	ફેક (વિ) કોઇક.
હથોડો (ના) હુવારનું	દમે (કૃ) દુઃખ દે.	ફાંસો (ના) કપજે.
હોઢાનું ટીપવાનું હ-	પરોવી (કૃ) ઘોઝી.	તરફડતાં (કૃ) તરફડીઆં
થિઆર.	કાંતો (અ) નહિતો.	ખાતાં.
અનર્થ (ના) નુકસાન.	છોડે (કિ) મૂકી દે.	ભાળે (કિ) જુવે.
પ્રભુ (ના) હશ્વર.	અર્થ (ના) મતલબ.	પાપી (ના) દુષ્ટ માણસ.
મુવાજો (ના) ખાલ.	અક્કલ (ના) જુદિ.	ચિચ્ચ (ના) મન; બ્યાન

(કવિતાની સમજુતી). (૬).

કોઈ વખત જ્યારે જનવરનું મન ભમે છે ત્યારે તે ગમે ત્યાં ફર્યા કરે છે, તેવારે કોઈ માણસ તે ખિચારા પશુને ગૂળમા ધોંચી નિર્દયપણુ દુઃખ દેછે; કે નહીંતા પછી તેનો પગ તોડે છે. ને છોડી મૂકેછે કે નહીંતા તેની આંખ ફોડે છે. કે નહીંતા તેને જોડા વતી માર મારે છે ને પછી હથોડા વતી ધૂળમાં દાટી દે છે; એવું નુકસાન મતલબ વિનાનું ધણું કરેછે, જેમકે જુદિ વગરનો માણસ અડના મૂળમાં આગ મૂકીને તેને ખાળી મૂકે તેમ; માટે હશ્વરથી ખીલીને તમેતેવાં પાપ કરવા મૂકી દો, ને પશુઓ ઉપર પ્યાર રાખવા વિશે પરમેશ્વરને હેતથી યાદ કરો. (૧).

કોઈ માણસ પશુના પગને પાંખોને પકડીને તોડી નાંખે છે ને પછી જુદી થઈને જીવાને તેને છોડી દે છે; વળી કોઈક

તો ખાલથી ફાંસો ધાસે છે ને પાછી તે પશુના હાથ પગ તરફડે છે તે જીવે છે; તે શુળી કાંઠાની સોય જેવી હોય છે તે વગર દયાથી હાથે વતી ધોત્રી દે; પક્ષી ઉપર જે ગોફણ ફેંકે છે તે કુટ્ર માણસ મનમાં જરા વિચાર કરતો નથી (કે રખેને જીને કુઃખ થતું હશે) (૨).

પાઠ ૨૮ મો.

પેય (ના) આંચો.
મશકરી (ના) મજક.
આદર (ના) આદીની જા-
ડી પીઝોડી.
ઝોરવું (કિ) નાંખવું.
સકંજે (ના) સંઝો.
જીંડેલી (ક) ખનાવટની.
તરતજ (અ) પાંધરો.
મજે (ના) રમજ.
અમરજ (ના) નવાઈ.
કપાસ (ના) રૂનાં અડ.
હીંચકા (ના) ઝેલલા.
સોખતી (ના) સાચી.
ધાડું (ના) યેછું.
હીંચવા (કૃ) હીંચકાખા-
વા; ઝુલવા.
પછવાડે (અ) પાછળ.
ઝાળીઓ (ના) ઝુલતી
ગાંસડીઓ.
ઢગલા (ના) ગંજ.

મરખા (ના) કપાસ પી-
લવાના નાના રેંટીઆ.
કપાસીઆ (ના) કપાસ-
ના ખી.
છૂટા (વિ) નોખા; જીદા.
દાખવા (કૃ) ચાંપવા.
ચગદાઈને (કૃ) કચગાઈ-
ને; છુંદાઈને.
ઠાટ (ના) શણું કપડું.
કસ્યા (ક) તાણી કકડી-
ને ખાંધ્યાં.
જાળીઆં (ના) ઝીણાં
ઝીણાં ખાકાં.

પાઠ ૨૯ મો.

ચુંગળાવું (કિ) અકળા-
વું; ગભરાવું.
કાંતવું (કિ) લાંખા કાચા
દોરા કરવા.
વેઠવું (કિ) સેઠેવું.
આંટી (ના) ચૂતરનું ગો-

ળ ચુંચણું

તાંત (ના) બકરાના આં-
તરડાની દોરી.
વેપારી (ના) રોજગાર
કરનાર.
પૂળી (ના) રૂના ગાળા
ને સળીથી વાળી લાં-
ખો આકાર કરેલો તે.
વણુકર (ના) સાળવી.
મળસકું (ના) સવાર.
રંગરેજ (ના) રંગારા.
મૂતરીઓ (ના) મૂતરનો
વેપારી.
કસુંખી (વિ) રાતી.
અથગતાકુટાતા (કૃ) અ-
કળતા ઝીકાતા.
ચુંગળાઈ (કૃ) અકલાઈ.
અંતે (અ) છેલ્લે.
વારો (ના) વખત.
પીંજરા (ના) રૂને તાંત
વડે સાફ કરનારા લોકો

પોંજ્યા (કિ) સાફ કીધા
ઝપાટા (ના) લાકડાના
ફૂતકાના સપાટા.

સાળ (ના) લાકડાનું વ-
ણવાનું ઓળર.

આકાર (ના) ડોળ.
નિરાંત (ના) એન; છુપ.

પોત (ના) કુમાસ.
ગમ્બું (કિ) પસંદ પડ્યું.
સરત (ના) સુરત; ફોમ.

પાઠ ૩૦ મો.

ઓળખાણુ (ના) પીછા-
ન; ઓળખ.

ચળકાટ (ના) ઝળકાટ.
ઓચિંતું (અ) એકા-
ચએક; એકદમ.

ચાંચવો (ના) કોઠાળી જેવું
લોઢાનું હથિઆર.

જાણીએ (કિ) ઓળ-
ખીએ.

અણઅણાટ (વિ) ઝીણા
ઝીણા.

અવાજ (ના) સાદ.

ગજરાયો (કિ) અકળાયો.

એકાદ (વિ) એક.

જણુ (ના) માણસ.

કાળ (ના) વખત.

સરખો (વિ) જેવો.

હાયહાય (અ) અરે અરે.

અજવાણું (ના) ઉજસ.

ધીખાધીખ (વિ) ધખ દે-

તા કે; એક પછી એક.

પાઠ ૩૧ મો.

લગડી (ના) ઢાળકી.

ચીપ (ના) નાની પાટ.

કાનસ (ના) રેતરડી.

જતરડો (ના) કાણાવાણું

તાર અંચવાનું લોઢા-

નું હથિઆર.

વેષ (ના) પોષાક ખદલી-

ને કોઠના જેવું ડોળ

દેખાડતું.

ચપટા (વિ) એક પાસે-

થી ખેટોલા.

મૂસ (ના) ધાતુ ગાળવા-

નો સંગો; રેચી.

ભાધખંધ (ના) દોસ્તદાર.

નોખા (વિ) છૂટા.

ભઠી (ના) દેવતાનો મો-

ટો ચૂલો.

તપાવી (કૃ) ગરમ કરી.

ભાધખંધાધ (ના) દોસ્તી

લપેટી (કૃ) વીટાળી.

સ્નેહ (ના) પ્રિતી.

છોડ્યા (કિ) મૂક્યા.

એરાણુ (ના) જેના ઉપર

ટીપે છે તે ધારવાણું

લોઢાનું ઓળર.

ચપડીને (કૃ) ટીપીને.

હીર (ના) રેશમ.

ફિરકી (ના) કસખ કે-

રેશમ લપેટવાનું લાક-

ડાનું ઓળર.

આમળે (કિ) વળ દે.

ખદલાધ (કૃ) ફેરવાધ.

રાચ (ના) વણવાનું લા-

કડાનું ઓળર.

પાઠ ૩૨ મો.

નિર્દય (વિ) ધાતકી.

અપલક્ષણુ (ના) ખચખ

ચુણુ, ખરાય ટેવ.

સલાહ (ના) વિચાર.

જૂઠાણું (ના) જૂઠું.

મહા (વિ) મોટું.

નીચ (વિ) હલકા.

ધિકાર (ના) તિરસ્કાર.

હરેક (વિ) ગમે તે.

જેગ (વિ) કાચક.
નુકસાન (ના) હાણી.
વાંક(ના)ચુનો; તકસીર.
ઢાંકવાને (કૃ) છુપાવવાને
માહું (વિ) ખરાખ.
મતલબ (ના)પેચ; અર્થ.
નાનોચુનો (વિ) જરાક
જેટલો.

હરખાતા (કૃ) ખુશીયતા.
ઉધારો (વિ) ખુલ્લો.
સ્ખાવ (ના) આશિ-
અત; પ્રકૃતિ.
ચૂપ (વિ) મૃગાં.

ધૂણુવીને (કૃ) હલાવીને.
ધશારત (ના) નિશાની.
ઉતારવી (કિ) ઠસાવવી.
છેતરવું (કિ) ઠગવું.

પાઠ ૩૩ મો.

શીકું (ના)વાસણ ભેર-
વવાનું જાણીવાળું ચું
ચેલું દોરડાનું ચુંચળું
તકાવવું (કિ) ધારીરહેવું
છલંગ (ના) ફલંગ.
માંચી (ના) લાકડાની
પીઠ વગરની ખુરસી.
અંગારા (ના) દેવતાના

શળગેલા કોચલા.
સાચવવું (કિ) સંભાળ-
વું; તપાસવું.
વાસ (ના) સોરમ.
શક્તિ (ના) જ્વેર.
રોડમ (ના) સુગંધ.
ખસેડી (કૃ) આધો કરી.
કાના (ના) કોરણ.
ક્યાંક (અ) કદજગોએ.
ભારે (વિ) મોટી.
વેહેમ (ના) ચક.
ખોન્તે (ના) ભાર.

પાઠ ૩૪ મો.

ઉગારવું (કિ) ખચાવવું.
આકાર (ના) રૂપ, ડોળ.
ખુશામત(ના)કાલાવાલા.
ફેર (ના) તફવત.
અન્નપુચું (વિ) અતરા-
પી; પારકું.
ધણી (ના) શેઠ.
ચેતાવે (કિ) જાણુ કરે.
દોરી (કૃ) દોરવી; તેડી.
વરૂ (ના) વાધના જેવું
લોહી માંસ ખાનારૂ
જનાવર.

ચુણુ (ના) કાચદો.
ખરદાશ (ના) સંભાળ.
સરસ (વિ) સારી.
જન્મચી(ના)જન્મે ત્યા
રથી.
કુરકુચીઆં (ના) કુતરી-
નાં ખચ્યાં; ખોંકીલાં.
વહાલાં (વિ) પ્યારાં.
હલટાં (વિ) સામાં.
હાડે છે (કિ) ગેલકરે છે.
દેદાસ (વિ) દલગીર.
આળખી (કૃ) જાણી.
એકાએક (અ) એકેકમ.
ભેગા (વિ) એકઠા.

પાઠ ૩૫ મો.

ધાયલ (વિ) જખમી.
કાપણી (ના) ધાસ તથા
અનાજ કાપવાનું કામ.
હોજ (ના) પાણીનાંકુંડ,
પાણીની ટાંકી.
ધોરીનસ (ના) ધોરીરગ.
હદય(ના) અંતઃકરણ.
દાતરડું (ના) ધાસ તથા
અનાજ કાપવાનું વાં
કું લોહાનું હથિઆર.
મૂદ (વિ) ઠોઠ.

સાવચેતી (ના) ખપર-

દારી; હોંશિઆરી.

કપાયો (કિ) વઢાયો.

ધા (ના) જખમ.

જખરો (વિ) ભારે.

ધડધડ (વિ) દડદડ.

વડે (ના) રસ્તે.

દાખણુ (ના) દખાણુ.

જ્ઞરાવર (વિ) જખરી.

અંચળ (વિ) હોંશિઆર.

મરણુ (ના) મોત.

ધટતો (વિ) લાયક.

તરતણુધિવ=ધટતોઉપાય

જલદીથી સુએ

એવી અક્કલ.

પાઠ ૩૬ મો.

અનાજ (ના) ધાન્ય.

મુખ્ય (વિ) ઘણું; મોટું.

સાંઠા (ના) અનાજના

હાસા સોટા.

યોચ (ના) ઉપલો ભાગ.

કૃપા (ના) મેહરખાની.

વીતવું (કિ) થવું; હોવું.

જતજત (ના) તરેહો ત

રેહો; ભાત ભાત.

ડાંગર (ના) ભાત.

પોચા (વિ) નરમ.

પોલા (વિ) પોકલ.

જ્યાખંધ (વિ) સામટા.

ખાંધો (ના) ખંધારણુ.

ચતુરાધ (ના) ડાહ્યાણુ.

નખળા (વિ) કમજોર.

મજણત (વિ) જોરાવર.

આસ પાસ (અ) પાસે-

પાસે; ઓમેર.

ફોતરાં (ના) પડ; છોડા.

ભીનાશ (ના) ભેજ.

ઠંડા (વિ) ઠાઢવાળા.

હું મેંશા (અ) રોજ.

સેવા (ના) ભક્તિ.

પાઠ ૩૭ મો.

જગકર્તા (ના) જગતનો.

ખનાવનાર ઇશ્વર.

પ્રોઢ (વિ) મોટા.

હય (ના) ઘોડા.

વાહન (ના) ગાડી; ઘો-

ડો વગરે ખેસવાનું.

વૈમાન (ના) સ્વર્ગની

પાલખી.

સાજ (ના) સામાન.

માનવી (ના) માણસ.

જગ (ના) જગત; દુનિયા.

ઉપજવી (કિ) પેદા કરી.

વસ્તુઓ (ના) ચીજો.

સંસાર (ના) દુનિયા.

પાર (ના) છેડા.

ખળવાન (વિ) જોરાવર.

રવી (ના) મૂરજ.

ઠરાંચો (કિ) કીધો.

ઠાઠ (ના) ભપકો.

સમાસમાના (ના) વખ-

તે વખતના.

કાજ (અ) વાસ્તે.

(કવિતાની સમજૂતી). (૭).

દુનિયાના ખનાવનાર પરમેશ્વરે દુનિયામાં ઘણી ચીજો પેદા કરીધી છે, તથી આખા જગતના લોકો સુખ પામે છે, તેના ચુલુ ગાવા ખેતીએ છીએ તો પાર આવતો નથી. (૧). ષ્ટવી, પાણી, ને મોટા મોટા પાહાડો, ને અ-

ડીમાં જે ઘણાં ઝાડો હોયછે તે; તેમ ખજાનો ઘોડા ને જોરાવર હાથી, ને વૈ
માન જેવા ખેસવાના પ્રજા તેજ પનાવ્યા છે. (૨). ચંદ્રમા, સૂરજ, અ-
ને તારાનો ચળકાટ, તેનો ભપકો સારો પનાવ્યો છે, અને વખતે વખતના
જખનો સામાન પ્રજા તેં માણસને વાસ્તેજ કીધો છે. (૩).

પાઠ ૩૮ મો.

નાજિએરી (ના) નાજિ-
એરનું ઝાડ.

ચિપ્પાં (ના) રેસા.

ટટી(ના)કામડાની વાડ.

અવલી (ના) નાજિએરી

ના પાંતરાની ચુંચીને

કરેલી ટટી.

ટૅક (અ) છેક.

મેર (ના) ખાજી.

સાફ (વિ) ચોખ્ખું.

ચિપ્પુ (વિ) રેસાવાજી.

ચેપરૂં (ના) કોપરૂં.

પીલો (કિ)ધાણીમાંકચડે.

કોપરેલ (ના) કોપરાનું

તેલ.

ઢોર (ના) જનવર.

તાડી (ના) ખજીસનો કે

નાજિએરીના ઝાડનો

રસ.

કેફ (ના) નિશા..

ખુએ (કિ) ચુમાવે.

ખગાડ (ના) ખરાખી.

પાઠ ૩૯ મો.

કાસદ (ના) ખેપીએ.

ખંખાવાળો (ના) ખંખો

રાખનારો.

ખેભાન (વિ) શુદ્ધિ વ-

ગરના.

મધરાત(ના) વચલીરાત.

શુમારે (અ) આસરે.

શરી (ના) મોહોડ્યો.

હોકયા (કિ) અક્ષયા.

ધરીને (કૃ) જોરસાચી

હોડીને.

ખખગળ્યા (કિ) હોકયા.

ભડકા(ના)મોટાંખળતાં.

ફડાફડ (વિ) જોરજોર.

અવાજ (ના) કડાકા.

નીસરણી (ના) સ્ત્રીડી.

મેડો (ના) માળ.

પથારી (ના) પિછાનું.

ફંધાઈને(કૃ)ચુંગળાઈને.

દંદોળ્યો (કિ) હલાવ્યો.

ધસડીને (કૃ) ખેંચીને.

વર (ના) માટી.

પાઠ ૪૦ મો.

જનૃતિ (ના) શુદ્ધિ.

શૂર (ના) ખલાહુરી.

ગાંડ (વિ)દીવાના.

કમાડ (ના) ખારણાં.

ધડકો (ના) મોટો અ-

વાળો; ભડકો.

ચોમેર (અ) ચાહેખાજી.

નવાઈ (ના) અચરતી

ભાઈખંધ(ના)દોસ્તદાર

નિરાંત (ના) ચેન.

લાફે (ના) આગ.

હઠયો (કિ) હાથો; ફૂંચો.

મિત્ર (ના) દોસ્તદાર.

ખચાવવાને (કૃ) ઉગાર
વાને; જીવાડવાને.
ખાડોશ (ના) પાસેનું ધર.
લાગ્ર (ના) દાવ.
ફાંચો (કિ) જડચો.
માર્ગ (ના) રસ્તો.
ચીસેચીસ (ના) ઘાંટેઘાંટા.

પાઠ ૪૧ મો

અણીચુદ્ધ (વિ) સહીસ
લામત.
ઉધરાણું (ના) કંઠકામ
સારૂ ખયાએ શકિત
મમાણે પૈસા ભરી
એકઠા કરવા તે
ટીપ (ના) યાદી.
હરખાઈ (કૃ) મગ્ન થઈ.
પાપરોજ (અ) સીધોજ.
હડસેલો=ધક્કો, આમકો
તન (ના) શરીર.
ધૂળે (કિ) કાપે; ધરથરે.
ખચાવનાર (ના) ઉગાર-
નાર.
હિમ્મત (ના) છાતી.
શુકિત (ના) તદખીર.

મેદાન (ના) ખુલ્લી જગો.
દયાળુ (વિ) માયાળુ.
પુરૂષે (ના) મરદે.
ઉગાર્યાં (કિ) ખચાવ્યાં.
લોદાં (ના) મૂતારનાં ધ-
ડવાનાં ઓળસો.
ચમચીલાં (ના) ધર થ
જુગારને શોભતો લક્ક
ડ વગેરે સામાન.
દાણાદાણી (ના) અનાજ
પાણી.
લૂગડાંલત્તાં (ના) કપડાં
વગેરે.
ભેર (અ) સાથે.
કુંડુંખ (ના) કખીયો.
ખાડેરી (ના) પાસેના ધ
રના રહેનારા.
પખવાડીઆં (ના) પંદર
વાડીઆં.
ખરેખરી (વિ) સાચેસાચી
પાઠ ૪૨ મો.

તપાસ (ના) તજવીજ.
જવાહિર (ના) એક બ
તનું રતન.
દરખાર (ના) રાજકચેરી.

અડો (ના) તપાસ જડતી
શાક્તી (ના) શાહુદ.
અસર (ના) લાગણી.
ફેર (ના) તફાવત.
ફકીર (ના) સાંધ.
ખોડું (વિ) લંગડું.
સાંધ (નાં) ફકીર.
મેર (ના) ખાણું.
લાધુ છે (કિ) નાંખ્યું છે.
ધારીધારીને (કૃ) તાંકી
તાંકીને.
પારખી (કૃ) ઓળખી.
હીંડો (કિ) માલો.
ડાહપણુ (ના) પતરાજી.
કથું (વિ) કંઠ પણુ.

પાઠ ૪૩ મો.

બહુગર (ના) મંતરજન
તરનો બહુનાર ધૂતારો
શાખાંશી (ના) માન.
અનુમાન (ના) કલ્પના.
મુજ્જ (ના) શિક્ષા.
રમૂજ (ના) ગમત.
અચખો (ના) નવાઈ.
ગમ (ના) ખાણું.
આધું (વિ) થોડું.
લંગડું (વિ) પગે લૂલું.

અમણતી (કૃ) ખાઝતી.	ચપળ (વિ) હોશિઆર.	પાઠ ૪૬ મો.
સમજવાનું (કૃ) અક્કલ લેવાની.	ઠરેલ (વિ) ખસી ન જાય એવા.	ગુણવાળી(ના) કાયદાવાળી.
ચિત્ત (ના) ધ્યાન.	ધીમો (વિ) ટાઢો; ઠંડો.	શીંગાળી(વિ) શીંગડાવાળી.
પાઠ ૪૪ મો.	જન્મારો (ના) જન્મગાની; અવતાર.	ખડ (ના) ધાસ.
આંકડો (ના) આકડાના ફૂલનું આડ.	ધડગો (કિ) ખનાબો.	પગાળી (વિ) પગવાળી.
મળતાં (કૃ) સરખાં.	લોકરાય (કિ) લોકરખાય.	આકાર(ના) ઘાટ; ડોળ.
જૂઠાં (વિ) નહીં મળતાં.	ભરવાડ (ના) મેટા ચરાવનાર.	આંચળ (ના) યાન.
ફાડ (ના) ચીરો.	ઉન (ના) ઘેટાના ખાલ.	ફાટ (ના) ચીરો.
છેક (અ) ખણ; ધણી.	ખિસ્તી (ના) ધસુ ધર્મી.	રૂપાળો (વિ) શોભિતો.
ફંગરા (ના) ઊંચા ટેકરા.	વેપાર (ના) રોજગાર.	ભાળો (કિ) જુઓ.
અડે (કિ) અડકે.	લાખો (વિ) હજારો.	વાળ (ના) ખાલ.
ઊંટ મેલે આકડે=ઊંટ આંકડાના આડને ખાય નહીં.	ઉપજેછે(કિ) પેદાથાયછે.	ગોવાળ(ના) ગાયનો ચરાવનાર.
પકરી મેલે કાંકરો=પકરી કાંકરાને ખાય નહીં.	કામળા (ના) ચૂમાળા.	સંભાળ (ના) પરદાસ.
પાઠ ૪૫ મો.	કામળી (ના) નાના ચૂમાળા.	ભલું (વિ) સારું.
સાંભરતું(કૃ)યાદઆવતું.	હુંફ (ના) ગરમી.	ખાર(ના) દૂધમાં રાંધેલો ભાત.
મેંદાં (ના) ઘેટાં.	ખફાઈ (કૃ) રૂંધાઈ.	ચાક (ના) મેહનત; અમ.
	નિમાળા (ના) ખાલ.	ઠરે (કિ) ખંધાઈ જાય.
		ઉપજે (કિ) થાય.
		ઠંડ (ના) ટાઢક; ઠંડક.

(કવિતાની સમજાવતી). (૮).

કાયદો કરે એવી શીંગડાવાળી ગાય પાણી પીએ ને ધાસ ખાય છે, એનો ઘાટ કેવો સારો છે? તેને ચાર પગ ને ચાર આંચળ

છે. (૧). તેના પગની ખરીમાં ચીરો છે તે, ને તેનો આકાર સારો છે તે જૂ-
ઓ; તેના પૂછડાને છેડે ખાલનો ચુરો છે, ને રોજ રોજ ગોવાળીઓ તેની
ખરદસ રો છે. (૨). કોઈ વખત ખેડી હોય ત્યારે હોઠ હલાવ્યા કરે છે તેમાં
કોઈ કાળી અથવા ધોળી હોય છે, તેમ કોઈ રાત્રી હોય છે; દોહતી વખતે
તેલું દૂધ સાફ દેખાય છે, ને તે દૂધનાં દહીં, માખણ ને ધી થાય છે. (૩)
વળી દૂધનાં પેંડા, ખરશી ને દૂધપાક ખને છે, ને ખીર ખાતાં મેહનત પડતી
નથી, તે પણ દૂધની થાય છે; વળી ખામૂદી ને શિખંડ પણ દૂધનાં થાય છે,
તે પેટમાં ઠરે છે ત્યારે ઘણી ઠંડક થાય છે. (૪).

પાઠ ૪૭ મો.

ગરમ (વિ) ઉનના; ગર
મી રહે એવા.

ઘટ (વિ) જડા.

ગોકળગાય(ના)એક જન-
તનો ધીમો માલનાર
જવડો.

લાચાર (વિ) કંગાળ.

રૂવાંટાં(ના)ઝીણું ખાલ.

હેરાન (વિ) કાયર.

ગરદન (ના) ડોક.

જખડે (કિ) લટકે.

રક્ષણુ (ના) સંભાળ.

હું કાળાં (વિ) ગરમીવા-
ળાં; ગરમ.

શંખલા (ના) છીપમાનો
જવડો.

અવતરે (કિ)જન્મે.

નરી(વિ)ફકત; એકલી.

ચુવાળી(વિ) નરમ; ના-
જૂક.

ગજઆણી (ના) ગજ
પનાનું રૈશમી લૂગડું.

કિનખાખ (ના) કસખનાં
જુદાવાળું લૂગડું.

ઉઘાડું(વિ)જુદું.

કોમળ (વિ) કુમળું.

સાફ (વિ) ચોખ્ખું.

પાઠ ૪૮ મો.

ગાજવીજ (ના) ગડગડા

ટ ને વીજળી.

વેગ (ના) જુસ્સો.

વાયુ (ના) વા; પવન.

મોજ (ના) જુવાળના

પાણીના શીણુ વાળા
ખરકા.

અખકારો (ના) અમકારો.

કઠારો (ના) અકળામણું.

મુદલ (વિ) ખીલકુલ.

ધોર (વિ) ખીયામણું.

ગડગડટ (ના) અવાજ.

કડાકા(ના)મોટાઅવાજ.

અધધધ (અ) ઝોહોહો.

ઝડી (ના) ઝરઝરઝરઝર.

વરસાદ આગ્યા કરે તે
પલળીશું (કિ) ભીનાધ-
શું.

ફોરાં (ના) છાંટા.

અપહું (ના) થોડોવાર
વરસાદ આવીને રહી
જાય તે.

સોંસરી (વિ) પાધરી.
અથગાય (કિ) અફળાય.
ધડાકા (ના) અવાજા.
ગર્જના (ના) ગડગડાટ.

પાઠ ૪૯ મો.

સાચ (ના) સાચુ ખોલવું
શીખામણુ (ના) ખોધ; ફી
યદાની વાત.

વચન (ના) વેણુ; સ્તુતન.
આંચ (ના) એખ; અળ.
વધતું આછું (વિ) કમી
જાતે.

સ્વાદ (ના) રસ; ચરસ.
મીઠું મરચું (ના) ઉમેરો
ભભરાવીને (કૃ) નાખી-
ને; મેળવીને.

હેથેથી (ના) મનથી.

સાંભરતી (કૃ) યાદ આવ-
તી; ફોમ આવતી.

ભાવ (ના) ધૃચ્છ.

મસ્કરી (ના) મજક.

પૂરો (વિ) પક્ષો.

ખંધાનું (કિ) કબૂલ થતું;
મહી થતું.

ફલાણું (વિ) ગમે તે;
હરેક.

તોડયું (કિ) નહીં પાળ્યું.

ખગાડ (ના) નુકસાન.

માર (ના) સજા; શિક્ષા-
ચુલ્હાનું ફળ.

પસ્તાવો (ના) ખેદ.

સંભાળી (કૃ) સાચવી.

સાચાખોલા (વિ) ખરા
ખોલા.

સામી (વિ) ઉલટી.

માયા (ના) હેત; પ્રીત.

સંતાડે (કિ) છુપાવે.

આસામી (ના) માણસ
નુકસાન (ના) હાણી.

સાચને ન લાગે આં-
ચ=સાચાને કરો ભો
લાગતો નથી.

પાઠ ૫૦ મો.

દોડાદોડ (ના) દોડધામ;
નાસભાગ.

ખૂમેખૂમ (ના) ઘાંટે ઘાંટા

ઉપાય (ના) ધલાજ.

મસળી (કૃ) ચોળી.

આળોટવું (કિ) ચુલાંટ
ખાવી:

શેતરંજી (ના) પાથરવાનું

શોભિતું ખિલાનું.

લપેટી (કૃ) વીટળી.

ઝાલવી (ના) ખૂઝવી.

સહીસલામત (ના) કોમ

કુશળ.

પોસો (ના) ખોલો.

રસોધ (ના) રાંધવુંને.

પેણા (ના) તળવાનું લો

ઢાનું વાસણ.

સાવચેતી (ના) હોંશિઆરી

માટી (ના) મયેડી.

પાઠ ૫૧ મો.

નાળયું (ના) નળી.

આંફળીફાંફળી (વિ) ગ-

ભરાયલી.

લક્ષણ (ના) ચુણ; ટેવ.

ખીક (ના) ડર.

ભીજવે (કિ) પલાળે.

ધીમે ધીમે (અ) હલુ હલુ.

જીગતી (ના) તદખીર.
અજીમમતું (કૃ) નાપસંદ.
કચ્છા (ના) મરજી.
કશારત (ના) નિશ્ચની.
ચીસ (ના) ચુસ્સો.
અજીકારે (કિ) પત કરે.
અક્ષણે (કિ) યેકે.
ક્ષણ (ના) કદકો.
ખીની (કિ) ખીધી.
અઅખો (ના) નવાધ.
ચોપાસ (અ) ચારે ખા
જી; ચોગરદમ.

પાઠ ૫૨ મો.

વેગળી (અ) દૂર.
નજીક (અ) પાસે.
હિંમત (ના) ધીરજ.
બેનપણાં (ના) સહીપણાં
લાડે (કિ) ગેલ કરે.
પરઆમ (ના) પારકેગામ
સાદ (ના) અવાજ.
લાડીને (કૃ) ગેલ કરીને.
વહાલ (ના) પ્યાર; હેત
ઉપકાર (ના) પાડ; ચુણુ
માયા (ના) હેત; પ્રીતિ.
સંભારે (કિ) યાદ કરે.

ખદસો (ના) પાડ.

પાઠ ૫૩ મો.

શાહી (ના) સિયોળી-
આનાં પીછાવાળું બન-
વર.
સિસોળીઆં (ના) શાહ-
ડીનાં પીછાં.
સાદાં (વિ) ચિત્રવગરનાં
ભાર (ના) બોજે.
ધોરતું (કિ) ગળામાંથી
સાદ કાઢાડવો; ઊંઘતું.
દર (ના) નાનું ખાતું;
ખાતો.

વિઆય (કિ) જણું.

રવાં (ના) ઝીણાં ખાલ.
અણીદાર (વિ) અણીવા
ણું.

સદેદ (વિ) ધોળી.

ખુટું (વિ) અણી વગરનું.

રીસેભરાય=ચુસ્સે થાય

હથિઆર (ના) ઝોળર

તીર (ના) વાંકું ફેંકીને

મારવાનું હથિઆર.

અધ (વિ) અડધા.

જીડ (ના) હુકર.

કળી (ના) ખાંડ્યા વગર-

નાં ફૂલ.

ગરખડ (ના) તોફાન.

છાનીમાની (વિ) મુંગી
મુંગી.

પાઠ ૫૪ મો.

પૃથ્વી (ના) ચારેખડની

ધરતી; આખું જમત.

મદદિણા (ના) આસપા-

સ ગોળ ફરી વળતું તે

નજર (ના) નીધાં; દ્રષ્ટી.

ચપટી (વિ) એક પાસે

બેરેલી.

આધાર (ના) ટેંકો.

અધર (વિ) અતરંગ.

ઝડપ (ના) હિતાવળ.

સ્થિર (વિ) હાથે આથે

નહીં તે.

સદા (અ) રોજ.

ફેરો (ના) ચક્કર.

કલાક (ના) અઢી ઘડી.

ચોવીશ કલાક=સાઠ ઘડી

(દાહાડો ને રાત)

પાણું (ના) ખાણું.

ધંધો (ના) રોજગાર.

પાઠ ૫૫ મો.

નકશો (ના) ધર, આમ કે

દેશનો ત્રિવેણી નમુનો.

સમુદ્ર (ના) દરિયા.

ઉત્તર (ના) પૂર્વ તરફ ઉભા

રેહેતાં ડાબા હાથની

ઉત્તર દિશા.

દક્ષિણ (ના) પૂર્વ તરફ

ઉભા રેહેતાં જમણા હાથની

દક્ષિણ દિશા.

પૂર્વ (ના) ઉગમણી દિશા.

પશ્ચિમ (ના) આયમણી

દિશા.

લાડુ (ના) લાડલો.

ધરતી (ના) જમીન.

ખંડ (ના) જમીનના મો

ટા ભાગો

આયમણુ = પશ્ચિમ દિશા.

નક્કી (અ) ખચિત.

નમુનો (ના) મુકાબલો.

જગોળ (ના) પૃથ્વીનો

ગોળો.

પાઠ પદ મો.

મથાણું (ના) ઉપર પાસું

કડકા (ના) ભાગ.

આસ્ટ્રોલેક્ષિયા (ના) પૃ-

થ્વી ઉપર મૌથી મોટો

ખેટ.

ખેટ (ના) ટાપુ.

વળગેલા (કુ) જોડાયેલા

અળગો (વિ) અલાયધો

મધ્ય (વિ) વચલા.

છેડો (ના) નાકું.

પાઠ પદ મો.

સ્તુતિ (ના) પ્રાર્થના; ખં-

દગી.

નિર્ધન (વિ) ગરીબ.

અપશિષ્ણ (ના) ખેટ.

સમયે (વિ) જોરાવર.

અધિક (વિ) વધારે.

યોગ્ય (વિ) લાયક.

જગજીવન (ના) જગત-

નો જીવાડનાર ધણી

નીતિ (ના) સારી રીત.

સારી વર્તણૂક.

નીસરૂં (કિ) નીકળું.

દુખીઓ (વિ) દુરાન.

મુજને (સ) મને.

સરજનહાર (ના) પેદા કર-

નાર, (ધૃત્વર.)

ભમે (કિ) ભટકે.

અંન (ના) અનાજ.

કીર્તિ (ના) મહિમા.

પ્રકાશ (ના) અળકાટ.

ભારી (વિ) જખર.

ફોકટ (વિ) નકામું.

કામ (ના) ઠેકાણું.

જશ (ના) શાખાશી; માન

ભક્તિ (ના) સેવા; પ્રાર્થના

સંગ (ના) સંગત; સાથે.

સદાએ (અ) રોજ.

થાપ (કિ) આપ; સ્થાપ.

સંકટ (ના) દુઃખ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૯).

જ્યારે હું શોરૂરના ખત્તર ખહાર ફરવાને નીકળું છઠી, ત્યારે ઘણું ગરીબ માણસો મારી નજરે પડે છે અને આખી પૃથ્વીના લોકો દુઃખી માલામ પડે છે (૧). મૃદીનો પેદા કરનાર જોરાવર ધૃત્વર મને જે જે જોડો

કરે છે, તે બધાનો પાડ હું શી રીતે વાળી શકીશ! (૨). ઘણા ગરીબ લોકો ભૂખને લીધે ઘેર ઘેર ભટક્યા કરે છે, પણ જોઈએ તે કરતાં વધારે હું જગતના જવાડનાર ધણી તેં મને આંન આપ્યું છે. (૩).

પૃથ્વી પાણી ને આસમાન એમાં તારોજ મહિમા ચાલે છે, હું જ્યાં જોઈ ત્યાં તારું ભારે જોર છે, ને તારા વગર કોઈ પણ ખાલી દેકાણું માલમ પડતું નથી. (૧). હું પ્રભુ તારા જશ મોટા છે (બહુ તેં સારાં કામો કર્યાં છે), હું તારું ભજન રોજ કરું એમ મને હૃદય આપ; હું હમેશા સારી ચાલથી ચાલું એમ કર, ને સઘળાં દુઃખને તું મટાડી નાંખ. (૨).

પાઠ ૫૮ મો.	કામની (ના) બપની.	ધોળકા(ના) અમદાવાદ
મામલતદાર (ના) તાલુ	શુમાર (ના) આસરો.	જહલામાં એકકરખો છે.
કાની જમાખંધી ઉધ-	બખર (ના) સમાચાર.	પરગણું (ના) તાલુકો.
રાવનાર; (બીજા વર્ગ-	પાઠ ૫૮ મો.	સીમ (ના) સીમા.
નો મેજએટ).	સાહેબ (ના) ટોપીવાળો;	ટંબો (ના) અધરો.
પહેરો (ના) ચોકી.	ગોરો અમલદાર.	ધંધાં (અ) આંધાં.
કચેરી (ના) રાજદરબાર.	પણું (અ) પાંહાં.	સાલ (ના) વરસ.
વેહ (ના) કાણું છિદ્ર.	ખૂન (ના) હથિઆરથી	નીકાલ (ના) તોડ.
ઠલવાઈ(કૃ)ખાલી ધધ.	કે ઝેર દીધાથી કોઈની	કારકૂન (ના) મેહેતો.
માથાકૂટ (ના) અડચણ.	હત્યા કરવી તે.	છેવટે (ના) આખરે.
ફેરવવા(કિ) હાંચીનીચી	ગીતા(ના) ધર્મની ચોપડી.	તુમ ગાંવમેં જા કર કો
કરવી.	તકસાર (ના) રગઝક.	હ ખમનકે ઉદરસેં ગી
અબાણું (ધિ) અતરાપી	અપમાન(ના) ગેરઆખર	તા લાગો=તમે ગામ-
નેમ્થી (કૃ) બાળી; ગણી		માં જઈને કોઈ ખા-

હાણુને ત્યાંથી એક
ધર્મની આપડી લાવો.
ખણુત અછા સાહુખ=
ખણુ સાડે સાહુખ.
હરયા (કિ) દાંત કાઢયા.
ઠપકો (ના) દોષ.

પાઠ ૬૦ મો.

એકાકાર(વિ) એકમેક;
સરખી.

લોટણુ(વિ) ગોલાંટ ખા
ય એવા.

શોક (ના) દીલગીરી.
યાહુ(વિ) જાડા ગળાનું.

કલગીદાર(વિ) કલગીવા-
ળી; તોરાવાળી.

શિરાણુ (વિ) કલગીદાર
ટોપીવાણુ.

લક્ષી (વિ) મોરની પેઠે
કળા કરી નાચનારું.

થરથરી(વિ) થરથરધૂ-
જ્યા કરે એવું.

ગિરેખાજ (વિ) ગોળાંટ
ખાનારું.

જંગલી (વિ) રાની.
આમમાની (વિ) ભૂરું.

મળકતા (વિ) ઝળકતા.

લિસોટા (ના) કાપા.

કળા(ના) પાંખ પોહોળી
કરીને નાચવું તે.

ગરદન(ના) ડોક.

ખીચેલી (કૃ) પોહોળી થ
યલી.

રળિયામણું (વિ) શોભા
વંતું.

જોડો (ના) સાથી.

ગોતાં(ના) ગોલાંટ.

ચુલાંટ (ના) ગોલાંટીઆં
લોટી(કૃ) ગોલાંટ ખાધ.

કુલવે(કિ) મોટું કરે

કુંડાણું(ના) ગોળચકરકું
ડોકે (ના) ગળે.

પાઠ ૬૧ મો

અંગ(ના) શરીરના ભા-
ગ; શરીર.

ખોપરી(ના) માથાનું તા
લકું.

મગજ(ના) ખોપરી માં
હેનો ભાગ.

થોભા(ના) થોભીઆ; ય
રછા.

ટટાર (વિ) સીધું.

તાળવું(ના) મગજ આ
ગળનો ભાગ.

ખોચી(ના) ગરદન.

આંચ (ના) નુકસાન.

હડપચી(ના) દાઢી આ-
ગળની જગો.

મીચાય (કિ) વીચાય.

ખાળી (કૃ) અટકાવી.

ભમર(ના) આંખની ઉપ
રના કુમાનદાર ખાલ.

નસકોરાં(ના) નાકનાં ખે
કાણાં.

પાઠ ૬૨ મો

ફેફસું (ના) શ્વાસ લેવા-
ની નળી.

રાક્ષી (ના) કચડવાના કે
ફાડીખાવાના ખેવડાદાંત

તાળવું(ના) મગજ આ
ગળનો ભાગ.

ડાચું (ના) જડણું

દાઢો (ના) પાછળના ખે-
વડા દાંત.

ફાડવું (કિ) કરડી ખાતું.
લાળ(ના) નીગળતું થૂકું.

કોહો(ના) પેટ તથા વાં-

સા નીચેનો ભાગ.	નિશચ (વિ) ના ઉમેદ;	હરી(ના) પરમેશ્વર.
ખળવેછે (કિ) કરેછે.	આશાભંગ.	પ્રતાપ (ના) જોર; મેહોર
શ્વાસ (ના) દમ.	નીચ (વિ) હલકા.	વસ્ત્ર (ના) લૂગડાં.
વાચા (ના) ખોલવું.	અદેખો(વિ) કીનાવાળો.	જન (ના) માણસ.
ધંદ્રિઓ (ના) શરીરના	અદેખાધ (ના) કીનો.	ખુલ્લે (વિ) ઉઘાડે.
ભાગો., (આંખ, કાન,	જોડી કાઢેલી (કૃ) ખના	ન વરગ=તરે હેતરેહેના
નાક, જીભ ને ચામડી)	વટની.	રંગના.
પાઠ ૬૩ મો.	વાવરવા (કૃ) વાપરવા.	કંગાલ(વિ) ગરીબ; ના-
ખીડ (ના) ધાસ હગેલી	સાચવવા(કૃ) સંભાળવા	ચાર.
જગ્યા.	હક(ના)દાવો; અખત્યાર	ખિછાનું (ના) પાચરણું
ન ધણીઆતું (વિ) મા-	સરખો (વિ) ખરાખર.	વય (ના) ઉમ્મર.
લીક વગરનું.	ખળવું(કિ) દાઝવું.	વચન(ના)શપ્થ; સુકન.
ગંજ (ના) મોટો ઢગલો	પાઠ ૬૪ મો.	જૂઠા(વિ) ખોટા.
કાલાવાલા(ના)ખુશામત.	કૂર(વિ) ધાતકી.	મુખ (ના) મોંઢું.
તરણું (ના) તંખણું.	સંગન(ના) કસમ; સમ	વહે (કિ) પોલે.
સરખ (વિ) પણ; જેવું	ઉપદેશ (ના) પોધ.	દીસે(કિ) દેખાય.
	સુકૃત (ના) સારાં કામ.	ડર (ના) ખોક; ધાક.

(કવિતાની સમજાવટી) (૧૮).

ઘણા માણસો રસ્તામાં પડેલા (રજળતા), તેમને હું ઉઘાડે ચરીરે જોઈ છું, પણ મને તો સઘળા શરીર પર પેહરવાનાં જાત જાતનાં લૂગડાં મળે છે. (૧). કેટલાક ગરીબ નામ્મરોને રહેવાનાં ઘરખાર મળતાં નથી, પણ મને તો રહેવાને સારૂ ઘર છે અને મૂવાને સારી પચારી છે. (૨). ખીજા કેટલાક માણસો નાની ઉમ્મર થકી મોંમાંથી નકારા શપ્થ ખોલતા શીખે છે, તેઓ મોંડે ખોટા કસમ ખાય છે, એવા તે પાપી માણસો માલમ

પડે છે. (૩). મને શીખામણુ થકી સારી વ્યક્તિ આવી, એ પરમેશ્વરની મારા ઉપર મેહર છે; માટે હવે હું ખીણીને સારાં કામજ કરું, કે તેથી તે પરમેશ્વર મારા ઉપર ખુશી રહે. (૪).

૧૪૬ મો
સિક્કા (ના) મોહોરો ;
છાપ.
નરદમ(વિ) ખીલકુલ; ત-
મામ.
વળાં(ના) શુંચળાં.
ભાપા(ના) ખોલી; લિપિ
અડી(ના) સિક્કા પાડ-
વાનો સંચો.
તળીયું(ના)નીચેનોભાગ
ભેળી (કૃ) મેળવી.
ઉપયોગ (ના) અપ.
નર્ચા (વિ) એખલા; ફકત
ગઠા (ના) ગાંગડા.
ખડક (ના) જમીન કે પા
ણીમાં ઢંકાયલા મજ
જુત પથરા.
શોભિતી (વિ) શોભાવાલી
તોલ (ના) વજન.
હિન્સે (ના) ભાગે.
મેળવે (કિ) ભેળે.

છપાય (કિ) છાપ પડે.
૧૪૬ મો.
ચાલ (ના) ધારો.
ગાંગડા (ના) નાદાની.
કંઠી (ના) ટોકની સોના-
ની સાંકળી.
શિઆળો (ના) ટાઢની
મોસમ.
ઉનાળો (ના) તાપની મો
સમ.
નાત (ના) જમણુવાર.
પુષ્ટી (ના) મજબૂતી.
હજળાં (વિ) ઘોઝેલાં
જરૂરીઆત (વિ) અપનાં
પૈસાદાર (વિ) તાલેવંત
વાવરતાં (કૃ) વાપરતાં.
કરજ (ના) દેવું.
મૂરખાઈ (ના) ખેવકૂશી.
નખળાં (વિ) કમજોર.
ગેરફાયદા (ના) નુકસાન.

૧૪૭ મો.
ગંધક (ના) સળગી ઉઠે
એવો પીળા રંગનો
પદાર્થ.
હચિઆર (ના) ઝોજર.
ભરતર (ના) રસ ગાળી-
નેકરેલીખનાવટનું લોહું.
ધડતર (ના) ધડીનેકરેલું
ખનાવટનું લોહું.
પોલાદ (ના) ખર્ડું લોહું
મળેલું (કૃ) ભળેલું.
તપાવી (કૃ) ગરમ કરી.
જુના (વિ) અસલના.
કાળમાં (ના) વખતમાં.
કાંચું (ના) એક જતની
ખરડ ધાતુ.
ભેળ (ના) મેળવણી.
સાંધું (વિ) સસ્તું.
તોલો (ના) ડર વાલ.
પૈસા (ના) દોડીઆં.
લીસો (વિ) સાફ.

છાપધોગી (વિ) ખપની	ગજ (ના) રજ તસુ.	પદાર્થો (ના) ચીજો.
ધન્વરકૃપા (ના) પરમેશ્વર	તોલખંધ (વિ) તોળીને.	શેરીઓ (ના) શેર માથ
ની મેહુરખાની.	ભરતખંધ (વિ) ભરીને.	એવું વાસણુ.
ઓગળી (કુ) રસ યષ્ઠ.	પ્રકાર (ના) જાત.	માથાકુટ (ના) કડાકુટ.
કરે છે (કિ) ખંધાઈ જ	અધરોરો (ના) અચ્છેરો	કુટ (ના) હુયારી અડધી
ય છે.	હરકત (ના) અડચણુ.	ગજ; પાર ઇંચ.
સખત (વિ) મજબૂત.	હારો (ના) સાત મણુનો	એકર (ના) ૪૮૪૦ ચોર-
ખરડ (વિ) ભાંગી જાય	ખોળે.	સ વાર.
એવું.	ભાર (ના) ૨૪ મણુનો	અંતર (ના) તકાવત
કદાયાં (ના) છાછરા પેણુ;	ખોળે.	અસલ (અ) અગાઉ.
લોહાની તાવડી.	રતી (ના) છ ચોખા.	મૈલ (ના) પર ૮૦ કુટ.
સામાન (ના) ચીજો	વાલ (ના) તણુ રતી.	ધંધાદારી (ના) વેપાર ક
પાઠ ૬૮ મો.	ગદિઆણુ (ના) ૧૬ વાલ	રનારા.
કાટલાં (ના) તોળવાનાં	અણુાડી (ના) યુજ.	ધરાક (ના) સોદો ખરીદ
ઓળર.	પાઠ ૬૯ મો.	કરનાર.
ખાંડી (ના) લીસ મણુ	મણિકો (ના) મણુ માય	દંડાય (કિ) શિક્ષા થાય.
વજનનો ખોળે.	એવું વાસણુ.	પાઠ ૭૦ મો.
માપુ (ના) પરમાણુ.	તસુ (ના) ખે આંગળ.	વિવેક (ના) સલૂકઈ.
ખેડીજી (ના) ડર મણુ વ	વીધાં (ના) ૨૦ વસાણું	મરજદા (ના) અદખઅ
જનનો ખોળે.	ભરત.	દાળે.
અધોળ (ના) સાડામાર	વીશવાશી (ના) કાઠી; વ-	તોહાઈ (ના) હલકાઈ.
ટાંક; અડી પૈસાભાર	સાનો વીસમો ભાગ	નાનપણુ (ના) ખચપણુ.
કળશી (ના) સોળ મણુ વ	વામ (ના) ૬ હાથ.	સલુકાઈ (ના) મરજદા.
જનનો ખોળે.	વગેરે (અ) શિવાય.	ઓળખીતો (વિ) જાણી
નવટાંક (ના) પાંચ રૂપી-	પ્રવાડી (વિ) પાણીએવા;	તો; ખીછાનવાળો.
આ ભાર, (૬ ટાંક.)	નરમ.	અદખ (ના) અંદાજ.

વરતવું (કિ) ચાલવું.

નમવું (કિ) વાંકાવળવું.

નમસ્કાર (ના) પ્રણામ.

જેગોપાળ (ના) જીહાર.

જીહાર (ના) જેગોપાળ

પટેલ(ના)ગામનો ઉપરી.

અરસપરસ (અ) સામ

સામા; એક બીજને.

ધારે(ના) ચાલ; રીવાજ.

પાઠ ૭૧ મો.

એષા (ના) મળક.

નિવેકી (વિ) સલ્લકાઈવા
ળા.

અવિવેકી (વિ) સલ્લકાઈ
વગરના.

સરત (ના) ધ્યાન.

ફળીકાં (ના) શેરી.

લખોટે (ના) મંજે.

મનસુખો (ના) વિચાર.

કાછડી (ના) વાંસાની ની

એ ધોચવાનો પોતી

આનો છેડો.

ધમકાળ્યા (કિ) ધાક દી

ધા; ધમકી આપી.

વાર્ષા (કિ) અટકાળ્યા.

પાઠ ૭૨ મો.

નીવડ્યો (કિ) નીકળ્યો.

ત્રવાડી (ના) એક જત-

ની અટક-ઓખાત.

આવકાર (ના) આદરભા

વ; આદરમાન.

ધનભાગ્ય=મોટું નસીબ

પગલાં (ના)ડગલાં;કદમ

મજ (સ) મુજ; હું.

આંગણાં (ના) પારણા

વળાવવા(કૃ)વધાય કરવા

સોખતી (ના) સાથી.

રીતભાત (ના) રીત;ચા

લ ચલગત.

પાઠ ૭૩ મો.

કકલાણુ (ના)ખૂમ; સોર.

માંડમાંડ (વિ)માંડે સા-

ચે; ખાલી ખાલી.

કકણુ (વિ) મુશીખત.

હાંક (ના) ખૂમ.

રજ (ના) પરવાનગી.

ખાપ તેવા ખેટા=જેવા

ખાપ તેવા દીકરા.

વડ તેવા ટેટા=જેવો વ

ડ તેવાં તેનાં ફળ.

ઠાવકાઈ (ના) ગહાપણ.

પાઠ ૭૪ મો.

પાથરણું (ના) ખિછાવું.

સોયે (ના) કળશીઓ.

કંસાર (ના) લાખસી.

મોયેજ્ઞેયે (વિ) નાના

મોટા કકડા ભરડીને

ભરડીને(કૃ)કચડીને.

ભેટયા (કિ) છાતીએ ખા

ચ્યા.

ખખરઅંતર (ના) અમા

ચાર.

માંદો (વિ) આંતરી.

શરમાઈ (કૃ) ઝળવાઈ.

પાઠ ૭૫ મો.

મિત્રાચારી (ના) દોસ્તી

કુશળતા (ના) સુખાકારી

કર(ના) હાથ.

આગમન (વિ) આવ-

વાવું

મગન (વિ) ખુશી.

સહિત (અ) સાથે.

પડિત (ના) વિદ્વાન.

મિત્રો (ના) દોસ્તદાર.

વહે (ના) ખોલે.

મધુરી (વિ) મીઠી

પાણી (ના) વેણુ; શબ્દ.	મિત્રાઈ (ના) હોસ્તી.	ખેલ (ના) રમત.
પ્રથમ (અ) પેઢેલાં.	મૂરખ (ના) ખેવકુક.	લડાલડી (ના) વઢાવટી.
પરણામ (ના) નમસ્કાર.	ગમત (ના) રમૂઝ.	કપટ (ના) દગો.
ગંગાજળ (ના) ચોખ્ખું	પરસ્પર (અ) અરસ પ-	સ્વારથ (ના) મતલબ.
પાણી.	રસ.	મગાઈ (ના) સંખંધ.
શાંત (વિ) ધીમા.	કેડું (ના) નીશા.	જોખમકારી (વિ) ધા-
સ્નેહ (ના) હેત; પ્યાર.	ખેલી (કૃ) રમી.	સ્તી ભરેલી.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૨).

વિદ્વાને વિદ્વાન ખાનો હોસ્તદારો મળે તો મોંડેથી સારા સારા શબ્દ જોડે, અને પેઢેલાં એક ખીજતને નમસ્કાર કરીને પાણી પાય; પછી પાન સોંપાડીની ખીડી આપીને શરીરની યુખાકારી પૂછે. પછી હાથ જોડીને કેડું કે અહિં આ શા કારણે આપનું પધારવું થયું ? પછી તે વાત ચીત્ત કરી માંભળી ધીમા પડી હરખ બેર બૂદ્ધા પડે, વિદ્વાને વિદ્વાનના અરસ પરસના હેતથી તેમની હોસ્તીમાં તેમનું મન ખુશ રહેછે. (૧).

મૂરખે મૂરખા ખાનો હોસ્તદારો મળ્યા કે પેઢેલાં તેઓ એકખીજતને ગાળ દઈ આનંદ પામશે, પછી એક ખીજતને હાત મારી વાત ચીત્તમાં મજાક મસ્કરી કરતા જશે; તેઓની હોસ્તીના કાણુમાં તેઓ એક એક ને નીશા કરાવશે, અને છેલ્લે રમત રમીને લડાઈ ટાંચે કરી ઘેર જશે; એવા મૂરખ માણસ મોંડે મીઠા શબ્દ જોડે ને દીલમાં કપટ રાખે તેઓ મતલબ સૂઝીજ વળગી રહે એવી જાનને નુકસાન ભરેલી મૂરખ માણસની હોસ્તી જાણવી. (૨).

પાડ ૭૬ મો.	રક્ષણુ (ના) ખચાવ.	શ્વાસ (ના) દમ.
કરોડ (ના) અરડાની વ-	કુસ્કો (ના) દમ લેવાની	ઝલર (ના) કોર; ઝુલતી
ખમાંનું ઉછું હાડકું.	કોયળી.	આમડી.

ધાર (ના) સુમાર.
 શકિત (ના) બળ.
 ટેરવું (ના.) આંગળીનું
 દીચકું.
 જગ્યા (ના) ઠેકાણું.
 ખાળી (કૃ) શોધી.
 સમુદ્ર (ના) ઠરિઓ.
 ભાડું (ના) નદીનો રૈતા
 બ કાંઠો.
 સૈકરો (વિ) સો.
 વરસોવરસ (અ) હરસાલ.
 પાઠ ૭૭ મો.
 મોતીઆ (ના) શેવાળ.
 મેડેથી (ના) માળેથી.
 ધરશાળ (ના) કોંચ તળિ-
 ચાની જમીન.
 વરાળ (ના) પાક.
 મળસકું (ના) સહવાર.
 ટાઢક (ના) ઠંડક.
 તમારો (ના) ખેલ.
 તાસક (ના) ઢાંકણું.
 ચત્તી (વિ) સવળી.
 ઉપાડીને (કૃ) ઊંચકીને.
 ઠાચી (કિ) બળી.
 પાઠ ૭૮ મો.
 ગમ (ના) સમજ.

ચૂશી (કૃ) સોશી.
 વાંસે (અ) પાછળ.
 રજ (ના) રજકરણ-
 જોડીઆં (ના) લાકડાનાં
 છોડા.
 કુંકાને (કૃ) કુંક મારીને
 ભડકો (ના) બળતું.
 મેશ (ના) કાજળ.
 પિઠીઆ (ના) ભારવટી-
 આ.
 ફેરાં (ના) મોટા છાંટા.
 ફરફર (ના) ઝીણી છાંટી.
 પાઠ ૭૯ મો.
 વરસાઢ (ના) મેઘ.
 આડું અવણું (અ) અ-
 હિં આ તહિં આ.
 અચરજ (ના) નવાઈ.
 ઠંયું (કિ) કુંડેવાયું.
 ખેટા (ના) ઠીકરા.
 ધરતી (ના) જમીન.
 પાઠ ૮૦ મો.
 બગલું (ના) એક જાત
 નું લાંબી આંચનું પ-
 કી-
 તાલ (ના) મળ.
 શિરોધ (ના) સાંકડા મોં

નું ઊંડું વાસણું.
 યોળ (ના) મળક; મસ્કરી.
 નોતરું (ના) જમવાનું
 કુંડેણું.
 છાછરી (વિ) પોહોળી,
 જોડી નહીં.
 ફાંફાં (ના) ખોટી મેડેનત.
 ચપચપ (વિ) ઝડપથી.
 પશેણા (ના) પરદેશી ઉ
 તરેલો.
 મળ (ના) લેહેજત.
 રસોષ (ના) જમણું.
 ગમ (ના) શુભ; અચ.
 તક (ના) વેળા; વખત.
 ચૂકવી (કિ) ભૂલાવી.
 આચહ (ના) બળાતકાર.
 ટગરટગર (વિ) એકી ન-
 જરે.
 મલકાવીને (કૃ) હસીને.
 ઢાઝ (ના) બળાપો; ચુસ્તો.
 પાઠ ૮૧ મો.
 જુગારી (વિ) જુવાપોર.
 છકેલ (વિ) છાકેલો.
 ખતા (ના) હોકર.
 ભમેલ (કૃ) ભટકેલ.
 કપૂત (ના) નહારો છોકરો.

ગોઠીઆ (ના) મળતિયા.	હોકરો (ના) ખતા; ઠેસ.	હાણુ (ના) નુકસાન.
મવખો (ના) છંદગાની.	પિતા (ના) આપ; તાત.	વળગે (કિ) ખાઝે.
જૂગડું (ના) જૂગાર.	ગમાર (ના) ગામડીઆ.	સહી (અ) નક્કી.
છેલ (વિ) વરણાગીઓ.	પીટાય (કિ) ઝીકાય.	ફળ (ના) ફાયદો.
ઠગાય (કિ) છેતરાય.	પોઠીઆ (ના) સાંઢીઆ.	વળગી (કુ) ખાઝી.
	કુર્ચુણુ (ના) ખરાખ ચુણુ.	એળે (વિ) ફોકટ.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૨).

ખેલકેલો સોડલાણી છોકરો ખતા ખાધને છેતરાય છે, તે જૂવે રમના-
રાની સંગત કરે છે ને ઘણી હોકરો ખાય છે; ભૂતની પેઠે તે ભટકે છે ને
આપ તેને નહારો છોકરો હેલે છે, એવા ખીન સમજના આર મળતિયા હોય
તે સાંઢીઆની માફક માર ખાય છે. (૧).

જૂગાર રમવો એ ખરાખ ટેવ છે, એમાં ઘણા લોકને નુકસાન થાય
છે; માણસને એ ખાઝી પડે તો તેથી તે પાછો હુઠે નહીં; જૂગાર રમવો એ
ખરાખ ટેવ છે એ નક્કી એમાં કાંઈ પણ ફાયદો નથી; જો માણસ એને
ખાઝી રહ્યો તેનું જીવતર ફોકટ ગયું એમ જાણવું (એટલે એથી પૈસાની
તથા આખરની ખરાખી થાય છે). (૨).

પાઠ ૮૨ મો.	વેહમ (ના) શક.	ખાલ (ના) ખખેલ; ચુકા.
વણુજરો (ના) પોઠી હ-	સગપણુ (ના) સગાઈ.	ભાઈખંધી (ના) દોસ્તી.
પર અનાજ નાંખી	કુડુંખી (ના) પીતરાઈ.	પાઠ ૮૩ મો.
વેખાર કરનારો.	ખાપદાદા (ના) ઘરડાવ-	દોસ્ત (ના) ભાઈખંધ.
પિઠી (ના) આલાદ.	રડા.	ભોળો (વિ) નીખાલસ.
શિઆખ (ના) ફોદલા જે-	જંગલ (ના) વન; વગડો.	ગોઠવું (કિ) એન પડવું.
કું જનવર.	હીંગણાં (વિ) ખટકા.	પરાયું (વિ) પારકું.

સંતાપ (કૃ) છુપાઈ.
પંધારને (કિ) આવળે.
સમસમ (ના) જુલુસર.
કકડી (ના) મરધી.

પૈસતાવા (કૃ) દલગીરયવા.
વહાલાં (વિ) પ્યારાં.
અઓ (વિ) ખહુ
દિવસે (ના) દાહાડે.

નવસસ (ના) કુરસદ.

પાઠ ૮૪ મો.

કરતૂક (ના) કાવતરાં.
મુંદો (ના) સાખિતી.
દાવો (ના) હક; સંખંધ.

સંખંધ (ના) વળગણુ.
ખરાડવા (કૃ) પોકારવા.
છોરાવ્યું (કિ) મૂકાવ્યું.
અંગળ (વિ) પાપી હુપ.
હુચ્યા (વિ) દોંગા.

કાણું કર=મોં સંતાડ.
ખા (ના) મરધીનું રે-
હેઠાણુ.

લાજ (ના) એખ; શરમ
ખોટા (વિ) ખરાખ.

સ્વભાવ (ના) ખાશિઅત
સાર (ના) મતલબ.

મતલબ (ના) સ્વાર્થ.

સાધવા (કૃ) પાર પાડવા
લાંખો (વિ) ઝાંડા; ઘણો.

પાઠ ૮૫ મો.

હદાસ (વિ) દલગીર.
સંતાપ (ના) હુ:ખ.
સ્નેહ (ના) પથર પાટી
છાનોમાનો (વિ) મુંગો-
મુંગો; ચૂપકીચી.

હવેલી (ના) ઝોચી ખાંધ-
ળીનું ઘર.

પાઈ (ના) એક પછ.
ઘટારા (વિ) લાયક.
રળિઆમણા (વિ) શા-
ભાવંતો.

થંડો (વિ) ટાંડો.
સુંદર (વિ) સારાં.

વાળી (કૃ) ચૂંટી.

પાઠ ૮૬ મો.

ડોરી (ના) ઘરડી ખાય-
ડી.

સાજાંતાજાં (વિ) સાસં;
સારી પડે.

ગમત (ના) રમૂઝ.
અંધાપો (ના) અંધળા

પણું.

લાચાર (વિ) નાચાર.

વાણું (કિ) ધીરજ પમાડું.

મીચીને (કૃ) વીચીને.

દસ્કત (ના) અક્ષર.

મજેની (વિ) સારી.

પાઠ ૮૭ મો.

ભાગ્યવાન (વિ) નસીખ
વાળો.

હાલ (ના) દશા; હવાલ.

પીડ (ના) હુ:ખ.

મટયો (કિ) દૂર થયો.

શાખાશ (અ) ધન્ય છે.

કરકરી (વિ) ખડખડારી.

ખાલી (ના) અઝળી.

અંગારો (ના) અણુગા-
રો.

દાઝે (કિ) ખળે.

મૂંઝતો (કિ) વીસરતો.

પાઠ ૮૮ મો.

કમૂંઝત (ના) હા ફેહેવી તે.

ઉત્તર (ના) જવાબ.

વાળ્યો (કિ) દીધો.

ધૂણાવ્યું (કિ) હલાવ્યું.

પાંગોડું (ના) પગના ધુંટે

ણું આગળનો ભાગ.

ઠંઠાડવા (કૃ) હિમો કરવા.

માયાફોડ (ના) મેલેનત.
 ઉચ્ચાર(ના) વેણુ; શખ્દ.
 રો રો (ના) રડ રડ.
 ખાચ(ના)ખે હાચનું છા-
 તી સાચનું દખાણુ.
 ભવિષ્ણે (ના) ભાષનો
 છોકરો.
 ખેડેરો (વિ) કાને સાંભ-
 બે નહીં તે
 મુંગો (વિ) મોંડે જોડો
 નહીં તે.

પાઠ ૮૬ મો.

આસનાવાસના (ના) સે-
 વા સાકરી.
 સદ્ગુણસ્થ(ના)સારા મા-
 ણુરો.
 ક્ષણ (ના) ફિકર; ધારકો.
 ક'શરત (ના) નિશાની.
 દોર (ના) મુરખ.
 સાળ (ના) કોરાણુ.
 લોવા (કૃ) લૂણવા.
 હૃદય (ના) અંતઃકરાણુ.

પાઠ ૮૭ મો.

દશા (ના) હાલ.
 અવતરે (કિ) જન્મે.
 કીકો (ના) નાનો છોકરો.

ઉજ્જડ (વિ) વસ્તી વગ-
 રનો; અવાગરો.
 જન્મથી (ના) અવતરે
 ત્યારથી.
 ઉપયોગ (ના) અપ.

પાઠ ૮૮ મો.

અવસ્થા (ના) હાલ.
 ગાયન (ના) રંગતાન.
 ઝડપ (ના) ઉતાવળ.
 સ્વાદ (ના) સાખતું તે.
 વાસ (ના) સુગંધ.
 ચુલાખ. મોગરો (ના)
 ખુશખોદાર ફૂલનાં ના
 મ.

અવચુચુ (ના) નુકસાન.
 નરસી (વિ) ખરાખ.
 માર્ગે (ના) રસ્તે.
 છુટકો (ના) નીકાળ.

પાઠ ૮૯ મો.

શિખર (ના) ઢોચ; ઉપ-
 લો ભાગ.
 જવાળામુખી (વિ) ખળ-
 તા મોનો.
 અમત્કાર (ના) અચખો.
 પુણ્ય (ના) ધર્મ.
 ભકિતમાન (ના) ભકિત

કરનાર.
 ક્ષેત્ર (ના) ખેતર.
 ઝોગજોડો (કૃ) રસ થઈ
 ગયલો.
 ધડકો (ના) મોટો અ-
 વાન્તે
 ધગધગતો (વિ) ખલુ ઉ-
 નો ઉનો.
 સોતરફ (અ) ચારે ખા-
 તુએ.

સડસડ (વિ) દડદડ.
 મોઘી (વિ) ઘણીકિમતી
 દોલત (ના) માયા; પુંછ
 આચરાણુ (ના) ચાલ,
 લીસો (વિ) ટાઢો.

અજ્ઞાની (વિ) ભોળા; વ-
 ગર ભણેલા.
 હશ્વરી (વિ) દેવતાઈ.
 ઉગરી (કિ) ખચી.

પાઠ ૯૦ મો.

કેફ (ના) નીશા.
 નિંદા (ના) ખદખોદા.
 ઉચરતું (કિ) જોડતું.
 ભ્રાંતિ (ના) વેહેમ.
 કાર્તિવંત (વિ) આખરૂ-
 દાર.

કરંત (કિ) કરવું.	ખાનારો માણસ.	નાત (ના) જાત; જાતના
રોષ (ના) શસ્ત્રો.	કન્યા(ના)કુંવારી છોકરી.	માણસો.
શિર (ના) માથું.	નવ (અ) નહીં.	મેતો (કિ)સમજ લેઓ.
જગ (ના) જગત.	સોપત (ના) સંઘત.	નર (ના) મરદ; ભાઈડો.
કેફી (ના)નીશા કરનારો.	રખે (અ) નહિતો; રખેને.	નાર (ના) બધરી.
લાજ (ના) આપરૂ.	મનુષ્ય (ના) માણસ.	જીવતર (ના) જીંદગાની.
વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.	વ્યસની (વિ) ટેવ રાખ-	ધિક્કાર (ના) તિરસ્કાર.
સોંપે (કિ) ધીરે.	નારો; વ્યસનખોર.	વળગશે (કિ) ખાઝરો.
કાજ (ના) કામ.	પસ્તાય (કિ) દલગીર	રેલ (ના) પાહારનાં ચ-
ભંગી (ના) ભાંગ પીના-	થાય.	દી આવેલાં ભરપૂર
રો માણસ.	દોષ (ના) ઠપકો.	પાણી.
અફીણી (ના) અફીણ	લજવાય (કિ) શરમાય.	ખેલ (ના) રમત.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૩).

જે કેફી હોય છે તેની દુનિયામાં આપરૂ ગણાતી નથી; તેથી તેનો ભરોસો કરીને કોઈ કામ સોંપતું નથી; જે માણસ ભાંગ પીએ છે અફીણ ખાય છે ને કેફ કરે છે, તેને કોઈ છોકરી પરણાવતું નથી. (૧). તેન કેફીની સંગત કરતાં બધા માણસો ખીએ છે, કે રખેને એની સંગત કરીશું તો લોકો આપણી બદખોઈ કરશે; કોઈ ખીજ માણસ કંઈ વસ્તુ ધરની ચોરી જાય, તો તેનો વેફમ કેફીને માથે આવે કે એણે લીધી હશે. (૨). કોઈ સાફ આપરૂદાર માણસ હોય, તો તરત તે કેફીનો ભરોસો કરતું નથી; માટે જે કોઈ માણસ કેફ કરવાની ટેવ પાડે છે તે પછી મનમાં ધણું અફસોસ કરે છે (કેમકે કેફ કરવાની ટેવ પડેલી તે પછી જતી નથી). (૩). કેફી માણસ પોતાનો શસ્ત્રો ખીજ ઉપર ફાલ્ગુડે, ને પોતાને જે ખરાબ ટેવ પડી હોય તેનો ઠપકો તેને મૂકે છે; જ્યાં એખલો ખેડો હોય ત્યાં શર-

માય છે, ને પોતાની ન્યાતના કોઈ માણસો પોતાના જેવા થાય થાય તેવા
 ધલાજી જત્યા કરે છે. (૪). તે માટે તમે સઘળા માણસો સમજી લેઓ,
 ને એવા કેદી માણસ સાથે તમે જોડો ચાલો નહીં; જે બધરી કેદીને પરણી
 જાય છે, તેના જીવવાને ધિક્કાર છે. (૫). કેદી વસ્તુ (ભાંગ, અકીણ,
 માઝમ, તાડી, દારૂ) વગેરેની સંગત તમે કરો નહીં, નહિંતો તમારે ગળે
 તે બંધાશે; સાપ, કેક, ને રેલના ચઢેલાં પાણી, એ ત્રણ સાથે તમારે રમત
 કરવી નહીં, કેમકે (સાપ કરડે, કેક ગળે ખાઈ ને પાણી ખૂડાડે). (૬).

પાઠ ૪૪ મો.

સામરી (ના) એક જ-
 તની હરણી.

હાણ (ના) નુંકશાન.

અવિચાર (ના) વગર
 વિચાર.

પડછાયો (ના) ઝોળો.

નિહાળવું (કિ) જોવું.

વખોડવું (કિ) વગોવવું.

ભરાવ (ના) શોભા; દે-
 ખાવ.

ખડાઈ (ના) મોટાઈ.

લજવી (કિ) એખ લ-
 ગાડી; શરમાવી.

મુદલે (વિ) ખીલકુલે.

શિકારી (વિ) શિકાર

કરનારા.

ખેંચતાણુ (ના) ખેંચા-
 ખેંચ.

ધિક્કારતી (કૃ) તિરસ્કાર
 કરતી.

સંકટ(ના)દુઃખ;આપદા.

વખાણી ખાચડી દાંતે

વળગે = જેની તારીફ

કરીએ તેથી માહું થા

ય; (જેના વખાણુ ક
 રીએ તે માથે ચઢી

જાય).

કાયદાવાળી = ગુણવાળી.

અવગણના (ના) તિર-
 સ્કાર; ધિક્કાર.

પાઠ ૪૫ મો.

સાર (ના) મતલબ.

નાન્યતર (ના) નપુસક;

નર પણુ નહીં ને ના-
 રી પણુ નહીં.

તિરાહીત (વિ) ત્રીજો.

સર્વનામ(ના) નામને ઠે-

કાણુ વપરાતો શબ્દ.

ઝોળખાય(કિ) જણાય.

ચંદનધો (ના) સરડાના
 જેવું ખિયામણું જ-
 નવર.

ધજ (ના) નિશાન.

એક વચન (ના) જેમાં

એકનીજ સંખ્યા મા-
 લમ પડે તે શબ્દ.

ખણુવચન (ના) જેમાં

એક કરતાં વધારે સં-
ખ્યા જાણાય તે શબ્દ.
વારેઘડીએ (અ)હર વ-
ખત.

અઠ્યણુ (ના) હરકત.

પાઠ ૯૬ મો.

પુરુષ (ના) મરદ-નરની
જાતી.

રાખસ (ના) માણસ.

આપ (સ) તમે ને ઠેકા-
ણું વાપરવાનો માન
ભરેલો શબ્દ.

આસામી (ના) સખસ.

ચુરુચ (ના) ઉસ્તાદ.

હલકો (વિ) ઉતરતો.

વાડલો (વિ) હેતેસરી.

સંદેહ (ના) વેહેમ.

પાઠ ૯૭ મો.

તળી (ના) જોડાનું તળિ-
એનું જાડું ચામડું.

મીરજાદ (વિ) પીશોરી-

ના જેવો, પણ ખેડે-

લી ચાંચનો.

ખાણું (ના) જોડાનું ઉ-

પણું ચામડું.

પિશોરી (વિ) હલી ચાં-

ચનો; પારસી સાધ.

નરી (ના) ઊંચી જાતનું

સાફ ચામડું.

ચંપલ (ના) ખાણું, ચાં-

ચ ને ખડા વગરનો

જોડો.

કાલખૂત (ના) જોડામાં

રોકવાનું મોચીનું લા-

કડાનું ઝોળર.

સપાટ (ના) ચાંચ તથા

ખડા વગરનો જોડો.

આર (ના) રોચ જેવું કા-

ણા કોચવાનું મોચી-

નું હથિઆર.

મુગલાધ (વિ) વાળેલી

ચાંચનો ઊંચી એ-

ડીનો.

મોચી (ના) જોડા સીવ-

નારો.

ચકતી (ના) ચામડાના

ગોળ કકડા.

દખાણી (વિ) સરખા ખા

લાનો; દક્ષિણી લોકો

ને પહેરવાનો.

ગામડીઆ (વિ) એકસ

રખા ખાલાના; ગા-

મરાના લોકોને પહે-
રવાના.

પાઠ ૯૮ મો.

ઊચકાવવું (કિ) ફેરવી

નાંખવું.

પાળ (ના) ફેરાણુ.

સુખતળી (ના) માંઝર.

મગનીશીંગ (ના) વિલા-

યતી શીંગ.

અવણું (વિ) ઊંધું.

સવણું (વિ) ચત્તું.

ફેર (ના) ખાણું; પાળ.

ગાળા (ના) દીલી ચામ-

ડાની વાધરી.

મેલ (ના) પુળ કચરો વ

ગેરે.

ખંખેરી (કૃ) આપરી.

રક્ષણુ (ના) ખચાવ.

હોકર (ના) હેસ.

પાઠ ૯૯ મો.

અશોક (ના) સુખ; ચેન.

પિંડ (ના) ગોળો.

ખીચ (અ) વચમાં.

કુઠામ (ના) નકારી જગો.

કીચ (ના) કાદવ.

કાચા (ના) શરીર.

ગરથ (ના) પૈસો.	માણું.	ઝોટું (ના) ખબર.
ગાંઠ (અ) પાસે; સોડે.	સૂએ (કિ) જાણાય.	એત્યો (કિ) અપર પડી.
પીછાએ (કિ) પી જઈએ	સૂલટું (વિ) સીધું.	નીચ (વિ) હલકો.
કીછાએ (કિ) કરીએ.	અચીત (અ) નક્કી.	લપટાણી (કિ) ખરડાઈ.
વડાઈ (ના) મોટાઈ.	પટું (કિ) કહું; ભણું.	માયા (ના) પુંછ.
વસો (કિ) રહેો.	વેળુ (ના) શબ્દ.	પદવી (ના) જગ્યા; દર-જગત.
કશો (વિ) કંઈ પણ.	પાધરું (વિ) સીધું.	નિર્જન (વિ) ખેડારમો.
વરયો (કિ) રહ્યો.	છપાય (કિ) જગ્યાઈ	ફોકટ (વિ) નકામો.
અસુખ (ના) ખેંચેનપણું.	આવે.	ફળેત (વિ) ખેડુરમત.
ઉલટું (વિ) સામું; ખ-	પ્રભુજી (ના) ધર.	

(કવિતાની સમજાવતી). (૧૪).

કદી કેદી વસ્તુ પીવી નહીં, ને વિચારીને કામ કરતું; જેથી લોકોમાં આખર વધે, ને હંમેશાં સુખમાં રહે; કેદ કરવામાં કંઈપણ લેહેજત રહી નથી, એથી કરી સામું જીવને ખેંચેનપણું થાય છે, ને પાધરું કામ હોય તે પણ જાણાતું નથી; નમારા મનમાં હું ખરાબર પાધરેજ શબ્દ કહું છું એવું નક્કી જાણુજો; જે માણસ કેદ કરે છે તેની અક્કલ ઘણીજ ઘટે છે; જ્યારે પાપનો ગોળો પાપથી ભરાય છે, ત્યારે કેદી માણસ તેની નીચાથી પકડાઈ આવે છે; તે માટે વિચારીને જે માણસ કેદ કરવી મુકી દેશે, તેના પર પરમેશ્વર રાજ થશે. (૧).

કેદી માણસ કેદ કરીને પછી તે ખબરની માંહે આવ્યો, ત્યાં સારી કે નહારી જગોએ તે પડી ગયો, તોપણ (કેદની ધુનમાં) તે નહારને અપર પડી નહીં; તેને અપર પડી નહીં તોપણ તેનું આણું શરીર કાદવમાં ખરડાઈ ગયું, અને તેથી લશ્કરમાં છેડે જે પૈસા ખાંધેલા હતા તે તે મૂરખ

ખોધ ખેદો (કોધ છોડી ગયું); તેથી દલપતરામ કવિ કેહે છે કે તે નફૂટ થઇને આખી પૃથ્વી ઉપર ફર્યો, ને કેફ કરીને નકામો ખેલુરમત થયો. (૨).

પાઠ ૧૦૦ મો.	પજે એવું.	ઠગાધ (ના) ઠગખાણ;
સાણુ (કિ) પકડવું.	દેવ (ના) કીનો.	છેતરવાનું કામ.
શત્રુતાધ (ના) કુસ્મનાધ	ખાધ(ના)ખેલેન; ખાધડી.	ભલાધ (ના) સાલસાધ.
મિત્રતાધ (ના) દોસ્તી.	સાહી (કૃ) પકડી.	ટળે (કિ) મટે; જાય.
સદાધ (અ) રોજ.	તણ (કૃ) છોડી; મૂકી.	કુખદાધ (વિ) કુખ ઉ-
સજનાધ (ના) સલ્લકાધ	સગાં (વિ)એક મા તથા	પજે એવો.
મેળવું (કિ) મેળવવું.	એકજ ખાપના પેટના.	મીઠાધ (ના) મીઠાસ.
વાસના (ના) ખુશખો.	સંપીને (કૃ)હળી મળીને.	તન (ના) શરીર.
સુખદાધ (વિ) સુખ ઉ-	હુચાધ (ના) હોંગાધ.	

(કવિતાની સમજુતી) (૧૫).

અરે ખાચડીઓ ને મરદો તમે ખધાની સાથે સગાધ પકડીને જેવાં એકજ માખાપના પેટથી જન્મેલાં ભાધ ખેલેન રોજ હળી મળીને રેહે, કે જેની લગાધ માણસમાં જણાધ એમ લડયા નહીં, એવી માણસાધ પકડી હોંગાધ ખંધાધ છોડીને અંને ખોલવામાં આખરની ખુશખો મેળવીને, વેર ભાવ કાહાડી નાંખી તમે મનમાં રનેહ ભાવ રાખો; એથી તમને સુખ થાય એવું માન મળે ને કુખ ઉપજે એવી અદેખાધ તમારી જતી રેહે, માટે મોઢે સારા સારા શબ્દ ખોડો કે તમારા શરીરમાં સુખ થાય (નિરાંતે જીવ આપે)

પાઠ ૧૦૧ મો.	પટેલ (ના) ગામૂનો ઉ-	સૌથી મોટું ગામ.
ખટપટ (ના) કડાકુટ.	પરી.	હરખાતા (કૃ) ખુશીયતાં.
ટાઢક (ના) ઠંડક.	કસખો (ના) તાલકાનું	મૂલ (ના) કિમ્મત.

ભાગ્યાં (કિ) સારાં લા-
ગ્યાં; સ્વાદ લાગ્યાં.
વડો (વિ) મોટો.
ઠળિઆ (ના) કળિઆ.
રોપીશ (કિ) વાવીશ.
દાડમડી (ના) દાડમનું
આડ.

ખેડૂત (ના) જમીન ખે-
ડનારો.
ડાહો (વિ) શાણો.
ઓસડ (ના) દવા.
જોડવાની (કૃ) એકઠા ક
રવાની.
લોભિયો (વિ) લાલચ.
તરશ (ના) સોષ.
હરખ (ના) ખુશી.
ખચ્ચી (ના) ખોટી.

પાઠ ૧૦૨ જો.

શોધ (ના) ખોળ.
ખાધ (ના) ઊંડી ખાડી.
જુસ્કો (ના) કૂદકો.
મટાડી (કિ) ઓસવી.
જુગતી (ના) તદખીર.
કરાડા (ના) ફોરણ.
દેકાવે (કિ) અધિલી ને
મૂકે.

વાર (ના) ઢીલ.
ઉગારવા (કૃ) ખચાવવા.
જોખમ (ના) ધાસ્તી.
આપમતલખી (વિ) સ્વા
ર્થી.

લેખે (કિ) ગણુ; માને.

પાઠ ૧૦૩ જો.

ઉજળો (વિ) સફેત.
અળકતો (વિ) તેજ ક-
રતો; અળકતો.
ગાળ્યો (કિ) રસ કર્યો.
છાપ (ના) આકાર.
લેખણુ (ના) કલમ.
ચાંપરો (કિ) દાખરો.
ગાંધી (ના) કરીઆણું
વેચનાર; નેસ્તી.

હાટે (ના) ખજાર.
ગલ્લો (ના) કાણાવાળી
નાની ઇસકોતરી.
કીકી (ના) નાની ઓકરી.
જોચકી (કૃ) ઉપાડી.
તકરાર (ના) રગઝગ.
ભાગ (ના) હિસ્સો.

પાઠ ૧૦૪ થો.

ઝુંટવવું (કિ) છીનવી લે
વું; ખુચી લેવું.

સંતોખવું (કિ) તરપત
થવું.

હરખાવું (કિ) મગન થ-
વું.

પૂછપાછ (ના) તપાસ.
મોખખી (વિ) સાફ દાન-
તની.

સાચી (ના) સોખતી.

ઠયો (કિ) નક્કી થયો.

ધીરજ (ના) સખૂરી.

વાટ (ના) શહા.

કાચર (વિ) હોરાન.

ઉઘાડી (કૃ) ખુલ્લી કરી.

ખરચાચ (કિ) વપરાય.

દીકરી (ના) ઓકરી.

રૂએ (કિ) રડે.

પાઠ ૧૦૫ જો.

વેગજેથી (અ) આથેથી-

રોધને (કૃ) રડતાં રડતાં.

અંખો (ના) પરાંનું નામ.

હીંડતાં (કૃ) ચાલતાં.

ખાપુ (ના) ભાઈ.

થાક (ના) આરામ

ધણી (ના) માલિક.

પાઠ ૧૦૬ ઠો.

અટકચાળો (વિ) વીચીત્રો

અડપસો (વિ) અટક્યા	ધું (અ) ધમ.	શોર ખકોર (ના) અવા-
જો; વીચીત્રો.	ખાણાં (વિ) ચપટાં.	જ; સાદ.
ફોકડા (ના) રીતો, છેલ.	અતિશે (વિ) ઘણાં.	એક (ના) છોથી ખાધે-
રાસો (ના) ધમકી.	અડપલાં (ના) અટક્યા	લી જમીન.
ધીર (ના) હિમ્મત, ધીર-	ખાં; આડાં અવખાં	અંધો (વિ) આંધળો.
જ.	કામ.	હસતું (ના) હાંતી; મનક
ડખી (ના) દાખડી.	હરી (ના) ચપ્પુ	હાણુ (ના) તુંકસાન.
ચૂરા (ના) કકરા.	સાન (ના) સમજાણુ.	લાડકડો (ના) લાડવાયો;
જૂમી (કુ) ખાઝી.	ડાખલી (ના) દાખડી.	વાહાસો છોકરો.
ચરના (ના) અક્ષર મો	આનંદ (ના) ખુશી.	વરનાં (વિ). કપરાં.
રા દેખાય એવો કા-	તટકાળ (અ) તુરત.	દાટ (ના) જુલમ.
ચનો સંચો.	જખર (વિ) ભારે; ઘણું.	ઘડ્યો (કિ) ખનાવ્યો.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૬).

એક અટક્યાળો છોકરો, જેનું નામ જીવો હતું, તે જે રોકાણુ જઈ-
ને ખેંચે ત્યાં ઘણાં અટક્યાળાં (આડાં અવખાં કામ) કરતો હતો. (૧).
કાગળ કે કલમ કે પછી ચપ્પુ. જે જે ચીજ તે જોતો, તે ગમે તેવી સારી
હોય. તોપણ તેને ઝડપથી ખાઝી પડતો હતો. (૨). તેને ના કહીએ પણ
તે માને નહીં, અને કોઈનું કહેલું રજુ તે કાને ધરે નહીં, તોપણ તેને
એકજ દાહાડમાં, ખધી સમજણુ આવી ગઈ. (૩). ઘરડા માણસ ચરના
ને દાખડી (તપખીરની), મેલીને માળ ઉપર ગયો, એટલે તે અટક્યાળો
(જીવાએ), તુરત ઘણા હરખ ભેર તે ખંને વાના લઈ લીધા. (૪) પછી તે
ચરના જે ઘણાં ચપટા હતા તેને જીવાએ નાક ઉપર ભેરવ્યા, અને પગ
વતી ધપ દેતાં કે દાખડી હતી તે જોવા સાફ લીધી. (૫). તે દાખડીનું ઢાંકણું મ-

જમૂત દીધેલું હતું, તેથી તે ઉધારવાને તેણે ઘણું જર કીધું, એટલે
જરથી તે ઉધારતાં ઘણું ઉછળ્યું, ને ઘણો અવાજ થયો. (૬) તેમાંથી
પછી તેના મોં ઉપર અધે તપખીર તપખીર થઈ રહી, એટલે તે ફાંકડો
(એડેલાણી) પાછી ફાંફાં મારવા લાગ્યો, ને હિમ્મત રાખી શક્યો નહીં. (૭).
પછી ચરમા તે છોના ચોકમાં નાંખ્યા, ને છીંકો ખાવા લાગ્યો, ને
થાકીને ગભરાયો એટલે થુ થુ કરી, પછી છતોં ત્યાં રડવા લાગ્યો (૮). તે
આંખને ઘણી ઓળવા જાય છે, તો આંખે તે આંધળો થાય છે, એવામાં
હોસાએ છોકરાને જતેયો, અને ચરમાના કકડા થયલા દીધા. (૯). પછી તે
હોસાએ જીવાને કંઈ કે ભાઈ હોંડી હસારત થઈ ને વળી નુંકસાન થયું,
માટે હું લાડકવાયા જીવાતું એજ મતાનો જાણુજે. (૧૦). ચરમા તો કપરાં
થઈ પડ્યાં (માંડેના કાચ ભાંગી ગયા), ને દાખડીએ જીલમ કર્યો (માંડેની
તપખીર વેરાઈ ગઈ), પછી જીવાએ કોઈ દહાડો પાણુ ખીજ વાર પોતાની
જીંદગાનીમાં એવો ઘાટ ખનાવ્યો નહીં (એવું કામ કીધું નહીં). (૧૧).

પાઠ ૧૦૭ મો.	અંકો.	અટ (અ) જલદી.
નાનો કાંયે=કલાક કાંયે.	મિનિટ (ના) રા. પળ.	પાઠ ૧૦૮ મો.
મોયે કાંયે=મિનિટકાંયે;	પાઠ ૧૦૮ મો.	રૂતુ (ના) મોસમ.
લાંબો કાંયે.	મધ્યમત(ના) વચલી રા-	વર્ણન (ના) ખ્યાન; વિ-
ચિત્ર(ના) છખી; તપખીર.	ત, (સતના ૧૨ વાગ-	સ્તાર.
કુંડણું (ના) ચકરકું.	તાનો વખત).	શીતળ (વિ) ઠંડો.
અંતરે (ના) છેટે.	એકીવારે=સામગ્ર.	પાનખર (ના) આડનાં
આંકડા (ના) નંખરો;	સવાલ (ના) પ્રશ્ન.	પાંતરાં ખરી જાય તે
	નક્કી (અ) ખચિત.	મોસમ.

તંખોળ (ના) પાન.	વગેરે ધાન્ય.	ચંદન (ના) સુખડને પા-
શાલ (ના) ઉનનું કિમ-	ડગલી (ના) ખેવડી અં	ણી સાથે ઘસીને કરો
તી બૂગડું.	ગરખી.	લો લોદો.
સરોવર (ના) મોહું	ઘટે (કિ) ઓછો થાય.	પંખા (ના) વીંજણા.
તલાવ.	ઉનાળો (ના) તાપની મો	મેચલ (ના) મધુર રાગ-
વનસ્પતિ (ના) લીલોત-	સમ.	નું કાણું પક્ષી.
રી, અડ પાંતરાં વગેરે.	જળ (ના) પાણી.	મોમાસું (ના) વરસાદ-
વણતોલ = તોલ નહીં	પાન (ના) પાંતરાં.	ની મોસમ.
થાય તે; ઘણુંજ.	કેસડાં (ના) પીળો રંગ	ખાસું (વિ) મગનું.
મહાર (ના) રાગનું ના-	કાહાડવાનાં ફૂલ.	ડુપાડૂપ (વિ) બૂડાબૂડ.
મ, (મોમાસામાં ગાવા	રૂડાં (વિ) સારાં.	ઊંચારે (કિ) ખેલે.
નો રાગ).	ચુણવાન (વિ) ફાયદા-	ચંપા, ચંખેલી) ફૂલનાં
ખેતીકાર (ના) ખેતીવાળા.	વાળા.	જૂઠું, ચુલાખ) નામ.
આખડી (ના) પાવડી.	હોજ (ના) પાણીનો	ફૂલાય (કિ) ખાલી આ
શિઆળો (ના) ટાઢની	ખાંધેલો કુંડ.	વે.
મોસમ.	કુવારા (ના) પાણીની સે-	સુખમાટ (ના) સુખને
કહોળ (ના) અડદ, ચ-	રો પોતાની મેળે કુટે	સાચું
ણા, વટાણા, વાલ	તેવો હોજ.	હીંચોળા (હીંચકા.
	ખાગ (ના) મોટી વાડી.	ખાટ (ના) ખાટલો.

(કવિતાની સમજૂતી). (૧૭).

ઘડની રૂઠ (કારતગ, માગસર, પોસ) માં ઠંડો પવન આવે છે, ને પાનખર રૂઠ (ફાગણ, ચૈત્ર માં ધર્જા પાકે છે; શિઆળે ગોળ થાય છે ને કપાસ કહોળ પણ પાકે છે, ને લોકો શરીરે તેલ ચોપડે છે ને પાન આવે છે. (૧). વળી શિઆળામાં લોકો ડીલમાં ઉન પનાતના ડગલા પેહેરે છે ને શાલ ઓઢે છે, ને ગરીબ લોકોના પગ ને ગાલ

ફાટી જાય છે (તેઓને ડગલા શાલ મળતા નથી); શિયાળામાં દહાડો ટુકો ને રાત મોટી હોય છે, ને શરીરમાં ખોરાકથી જરૂર આવે છે. (૨). તાપની રૂતુમાં ભોંયમાં પાણી ઘણું ઊંડા જતાં રહે છે, ને નદી તળાવનાં પાણી મૂકાઈ જાય છે; ખાંધી લીલોતરીનાં આડને નવાં પાંદડાં આવે છે, ને કામમાં આવે એવા સારા પીળા રંગના ફેસુડાનાં ફૂલ થાય છે. (૩). ઉનાળામાં પાણીનાં કુંડ, કુંવારા, ખાગ ખગીઆ સારા લાગે છે, અને સુખડનું ચંદન તથા વીંજણા પલુ વાહાલો લાગે છે (તેથી ઠંડક વળે છે); કોયલ પક્ષી સારા મધુર શબ્દ ખોલે છે, અને ગરમી એટલી પડે છે કે તેનું તોલ થતું નથી, (એટલે તે કહી શકાતી નથી). (૪). વરસાદની રૂતુ ખહુ મઝાની લાગે છે, તેવારે ખર્ષે ઠેકાણુ પાણી ભરપૂર થઈ રહ્યું હોય છે; લોકો મલાર રોગ ગાય છે (કે તેથી વરસાદ આવે). ને ખેતીવાળાઓ ખેતરમાં રોપણી ચલાવે છે. (૫). ચંપા, ચંખેલી ને જૂંધ, તેમજ શુભાખનાં ફૂલ સારા ખોલે છે; ચોમાસામાં વરસાદને સાફ છત્રીઓ હોય છે, ને મૂવા ખેસવાને હીંચકો ને ખાઠલો તથા ચાલવાને પાવડીઓ રાખેલી હોય છે. (૬).

પાઠ ૧૧૦ મો.
ભાવરી (ના) ચંદોળ પ
ક્ષી.
લણુવું (કિ) કાપણી કર-
વી.
નચિંત (વિ) ખેડિકર.
ફોકટ (વિ) નકામું.
ચિંતા (ના) ક્ષિકર.

આડોશી પાડોશી(ના)
પાસેના ઘરના રહેનારા.
ટાંપીને (કૃ) તાકીને.
માલ (ના) જીવ.
ભાઈ/ભાડું (ના) ભાઈ
તથા ભાઈ ખેડેનનાં
છોકરાં છેઆં.
લણુણી (ના) કાપણી.

ખીનાં (કિ) ખીધાં.
સમાચાર (ના) ખખર.
પાઠ ૧૧૧ મો.
ધારણા (ના) દિલાસો.
પડે (વિ) જાતે; પોતે.
આપ મુઆ વિના સ્વર્ગે
ન જવાય=પોતાનું કામ

ખેતાથી જેવું સાડું
આય તેવું ખીજથી
ની યાય.

મેથ સમાન જગ ન-
હી=ખીજું ગર્ભ એ-
ટલું પાણી આવીને
પડે. પણ વરસાદના
પાણીની ખરાબર ન-
હી યાય.

આપ સાન ખગ ન-
હી=આપણું કામ ક-
રવામાં આપણું બે-
ર જેટલું કરે છે તે
ટલું ખીજથી થતું
નથી.

મેથ (ના) વરસાદ.
સમાન (વિ) ખરાબર.
ખગ (ના) બેર.
નજર (ના) નીધા.

પાઠ ૧૧૨ મો.

શરૂ (વિ) દીર્ઘસ્વરવાળો.
થડકવું (કિ) ભારથી ઓ-
લવું.

સધુ (વિ) હસ્વસ્વરવાળો
અનુસ્વાર (ના) ખિંદુ.
હસ્વ (વિ) હંકો.

ગણુ (ના) ગણુ અક્ષર-
ની યોગી.

દીર્ઘ (વિ) લાંબો.

માના (ના) ઉખી રેફ.

બેદ (ના) પ્રકાર.

બેદાક્ષર (ના) બેદેલા

દસ્કતો

પત્ર (ના) કાગળ.

દરાવેલા (કૃ) નક્કી કરેલા.

વિગત (ના) તપસીલ.

પાઠ ૧૧૩ મો.

પ્રકાર (ના) જાત; રીત

માનામેળ (વિ) માના

ઉપરથી થયેલા.

અસરમેળ (વિ) અક્ષર

ઉપરથી થયેલા.

પદ (ના) ગર્ભ તેટલી મા

ત્રાનું એક ચરણુ-

લીટી.

ઓપાદ (ના) જેમાં આ

ર પદ આવેલાં તે.

પિંગળ (ના) કવિતા ખ-

નાવતાં શીખવાની ઓ

પડી.

ચરણુ (ના) પદ.

પાઠ ૧૧૪ મો.

વિસ્તાર (ના) એહેવાલ.

લક્ષણુ (ના) ખ્યાન.

લંખાણુ (ના) લાંબો વિ

સ્તાર.

વિસામો (ના) આરામ.

આરંભતા (કૃ) શરૂ કરતાં.

વર્ણુમેળ (વિ) વર્ણુથી થ-

યેલા.

વિશેષ (વિ) વધારે.

પાઠ ૧૧૫ મો.

વિશ્રામ (ના) વિસામો.

અનુપ્રાસ (ના) મળતા

ઉચ્ચારના અક્ષરો.

કવિત (ના) મનહર છંદ.

શબ્દો (ના) ષોલ.

વિભંગી (વિ) ગણુ પદ

થી તુટે ને ઓથે પદે

ખંધ ખેસે એવો.

પાઠ ૧૧૬ મો.

ધાર (ના) આકાર.

કૌવત (ના) બેર.

સરજી (કિ) પેદા કરી.

મૂળથી (અ) પેહલાં.

જાંડવા (ના) દોડવા.

દુખેડે (કિ) મૂળ સાથે

ખેંચી કાઢાડે.

પીલીને (કુ) દાખીને.
આદમી (ના) માણુસ.
રૂપ (ના) ઘાટ; આકાર.
ખદલે (કિ) ફેરવે.

પાઠ ૧૧૭ મો.

સંપ(ના)એક મત; એ
ક્રો.
મંત્રી (ના) પ્રધાન.
નૃપ (ના) રાજ.
અખ (ના) આખ
નિજ (વિ) પોતાના.
મહી (ના) પૃથ્વી.
ભ્રાત (ના) ભાઈ.
આદિક (અ)એશિવાય.
પ્રધાન (ના) વજર.
સંવત (ના) વિક્રમનો
સન, (હાલ ૧૮૪૦).
તેર ત્રેપન (વિ) ૧૩૫૩

વિક્રમ (ના) રાજનું ના-
મ છે.
દિલી (ના) હિંદુસ્તાન-
માં જમના નદી ઉપ
ર શહેર છે.
અલાહદીન (ના) ગીલ-
જી વંશનો ખીન્તે
ખાદશાહ.
તખ્ત (ના) રાજ્ય ગાદી.
મલેક (ના) મલેક કાકુર;
ગીલચી વંશનો ત્રી-
જે ખાદશાહ.
જખ (અ) જેવારે; તેવા
રે.
અમલ (ના) રાજ; હકુ-
મત.
રૂચી (ના) ભાવ; ધંધા.
વિખ (ના) ઝેર.

શાહ (ના) ખાદશાહ.
શાહજાદો (ના) ખાદશા-
હનો છોકરો.
એક માસ દીન પંચ
(વિ) પાંચસ દિવસ.
સંપજે (કિ) ઉપજે.
એળ્યો (કિ) રાખ્યો.
વણુ (અ) વગર.
કુંવર (ના) રાજનો છો
કરો.
હાળ્યો (કિ) માર્યો.
પિતુમાતે (ના) મામાપે.
શુભ (વિ) સાફ.
સંવતે (કિ) રાખતા.
રંક (ના) ગરીબ માણુસ.
પીડાય (કિ) દુઃખી થાય.
ધન (ના) પૈસા; દ્રવ્ય.
ધારતું (કિ) વિચારતું.

(કવિતાનો સમજુતી). (૧૮).

જ્યારે વિક્રમભજત સંવત ૧૩૫૩ નું વર્ષ હતું, ત્યારે દિલીના રાજ્યની ગાદી ઉપર અલાહદીન ખાદશાહ બેઠો; એટલે તેના વજર મલેક કાકુરને રાજ્ય કરવાની મરજી થઈ, તેથી તેણે અલાહદીન ખાદશાહને ઝેર ખવાડીને મારી નાંખ્યો ને તેના છોકરાની આંખ પણ ફોડી નાંખી; પણ પછી તે મલેક કાકુર ફક્ત પાંચસ હજાર રાજ્ય કરીને ખરાખ રીતે મુઓ,

માટે ખચિત્ત વિચારીને જીવો કે સંપ મૂકી ને કામ કરે તો કદી સુખ યાવ નહીં. (૧).

દિલી શહેર વગેરે ખીજ દેશોમાં આજ સુધીમાં જે જે રાજાઓ થયા, તેઓમાં જેમણે સંપ રાખ્યો નહીં તેઓ ખંધા વગર મોતે (કમોતે) મૂક્યા; તેમાં કોઈ રાજાને પોતાના હોકરાએ માર્યા, અને કોઈને પોતાના બાઈએ માર્યા; તેમ કોઈ રાજાને પોતાના વજીરે માર્યા; એ પ્રમાણે સારી રીતે સંપ રાખતા નથી તો રાજા અને રાંક એટલે (પૈસાદાર અને ગરીબ) ખંનો જણા દુઃખી થાય છે; પૈસા યકી સુખ યાય છે એવું કોઈ વિચારતું નથી, પણ સંપ રાખેથીજ સુખ યાયછે. (૨).

પાઠ ૧૧૮ મો.
તેજનો (ના) જયકુળ,
જયવંત્રી, તજ વગેરે
મસાલો.
જીશખોદાર (વિ) જીગંધ
દાર.
જયવંત્રી (ના) જયકુળ
હવરની છાલ.
ટાપુ (ના) ખેટ.
ખાસાં (વિ) મઝાનાં.
મૂમખા (ના) લૂમખા.
શાખિતું (વિ) શાખાય
માન; સાડ.
મીજ (ના) કુળ; ગર.

જયમકુળ (ના) જયમકુળ.
દેખાવડું (વિ) શોભા-
વંતું.
મૂંટી (કૃ) તોડી.
પાઠ ૧૧૯ મો.
ખાદીઆન (ના) એક
જયતનો તેજનો.
લભકદાર (વિ) શોભિ-
તો; ખાલતો.
તજ (ના) લવેંગના આ-
ડની છાલ.
ગળપણ (ના) મીઠાસ.
નિપજે (કિ) પાકે.
કુંપણ (ના) કુણગો.

મૂરમ (ના) વાસ.
તમાલપત્ર (ના) તજનાં
પાંતરાં.
જાંણડો (વિ) જાંણના
જેવો, (ભૂરો આસ-
માની).
પાઠ ૧૨૦ મો.
લોકડી (ના) કોલહાં જેવું
જનવર.
છટકી જવું (કિ) નાસી
જવું; હાયમાં નહીં
આવડું.
શિકારી (ના) પારધી; શિ-
કાર કરનારો.

અણીદાર (વિ) અણી-
વાણ.

ગોડે (અ) પેટે.

છાંટ (ના) રંગની ભાત.

ખોલ (ના) ખખોલ; ખા.

ખો (ના) ખામ.

અંધ્યાકાળ (ના) સમી-
સાંઝ, (દીવા ખત્તીનો
વખત).

કોળ (ના) મોટો ઊંદર.

કૂકડા (ના) મરંધા.

ખગાડ (ના) નુકસાન.

ખખરદાર (વિ) હોશિ
આર.

ખક્કાઈ (ના) અંધાઈ;
ખખરદારી.

અંધું (વિ) લુચું.

પાઠ ૧૨૧ મો.

હુંગર (ના) મોટો ઊંચો
ટેકરો.

કઢણ (ના) ઢાળ.

સેંકડો (વિ) સો.

પક્કી (વિ) પાકી; હોંશિ-
આર.

કાળા માથાનું = ખોલી
શકે એવું અક્કલવાણું.

માનવી (ના) માણસ.

પાઠ ૧૨૨ મો.

મહાસાગર (ના) મોટા

સમુદ્ર, (પૃથ્વી ઉપર

એવા પાંચ છે).

કાંરો (ના) કિનારો.

હિંદી (ના) હિંદી મહા-

સાગર. (હિંદુસ્તાન-

ની દક્ષિણનો).

આટલાંટિક (ના) એશિ-

યા ખંડની પશ્ચિમ ત

રફનો મહાસાગર.

પાસિફિક (ના) સ્થિર પા

ણીનો મહાસાગર.

રોકું (કિ) ઘેરું; ફરી

વળવું.

સાગર (ના) સમુદ્ર.

મેર (ના) ખાણ.

વીંટી (કૃ) લપેટી; ઘેરી.

પીવાન્નગ=પીવા લાયક

પથરાએણું (કૃ) ફરી વ-

ળેણું.

પાઠ ૧૨૩ મો.

અમત્કાર (ના) અઅ-

ખા; અજખ ખેલ.

ખોણ (ના) જીવ વગરનું

ખોળીજી.

વમળ (ના) પાણીના ભ
મરા.

વંદોળીઓ (ના) પવન-

નું નેરથી વાવું.

કંઠાળ (ના) દરિયા ક

હેનો દેશ.

અંખલા (ના) છાપોમાં

થતાં જીવડા.

ભરતી (ના) જીવાળ; પા

ણીનું આવવું.

ઓટ (ના) પાણીનું ઉ-

તરવું.

પરવાણું (ના) ઝીણા લા

લ પથરા જેવી ચીજ

દરિયામાં થાય છે.

વાદળી (ના) કાણા કા-

ણાવાળી પાણી ચૂસે

એવી પોચી ચીજ.

પાઠ ૧૨૪ મો.

ડેરા (ના) તંજી.

તંજી (ના) નાનો ડેરો.

ખાડું (ના) ખંદર.

વેલેવારીઓ (ના) આ-

ખરદાર—શાખવાળું

માણસ.

દીવાનખાનું (ના) આ-
ગલા માળનો ખેઠક-
નો ઝોરડો.

અનુકુળ (વિ) ઠીક; ચા-
ધર.

ઘેળે (કિ) ઢળતી રાખેછે
પેદાસ (ના) આવક; ની-
પજ.

જીવે છે (કિ) જીવશે
કરે છે.

ખુટી (ના) ખીલી.

હુશિઆર (વિ) અક્કલ
વાળા; કાગેલ.

પાઠ ૧૨૫ મો.

કબા (ના) હુન્નર; યુક્તિ

યંત્ર (ના) સાંચો.

મ્રતિ (ના) નકલ.

મુદ્રાછાપ (ના) ખીખા
છાપ.

શિખાછાપ (ના) પથરા
ઉપર અક્ષર પાડી
છાપવું તે.

પુસ્તકો (ના) ચોપડીઓ.

સુમારે (અ) આસરે.

છાયલ, છીદડી (ના)

ખાયડીઓને પેહુર-

વાનાં મૂતરાઉ લૂગડાં.
છીપા (ના) લૂગડાં થેક-
નારા લોકો.

શાઈ (ના) રૂશનાઈ.

ખેડાળ (વિ) ખરાબ
આકારના; ઘાટ વગ-
રના.

સુધારો (ના) સારો ફે-
રફાર; ખાખર મટાડવી.

છાપખાનું (ના) પુસ્તકો
વગેરે છાપવાનું ઠે-
કાંજી.

નકલ (ના) ઉતારો; પ્રત.

હિકમત (ના) તદખીર.

પાઠ ૧૨૬ મો.

કૃત્ય (ના) કામ.

એષ્ટ (વિ) મોટો.

નિર્જીવ (વિ) જીવ વગ-
રના.

વર્ગ (ના) જાતિ; પંક્તિ

વનસ્પતિ (ના) લીલોત-
રી.

કરમાય (કિ) ચીમળાય.

વેદના (ના) પીડા; દુઃખ.

પદાર્થ (ના) ચીજ; વસ્તુ.

મુદલ (વિ) ખીલકુલ.

ખરેખાતના (વિ) સાચે
સાચા.

પાઠ ૧૨૭ મો.

ટંટો (ના) ઝગડો

પતાવનાર (ના) સમાધા
ન કરનાર.

ઝગડો (ના) ટંટો.

પરીક્ષા (ના) તપાસ.

પાંચ (ના) પાંચ માણુ-
સની ટોળી.

દનામ (ના) ચોપડી વ-
ગેરેનો સરપાવ.

ઠરાવ (ના) નિશ્ચય.

નારાજી (વિ) નાજુશી.

ઠાવડી (વિ) ડાહી.

ફરીદ (ના) રાવ.

ગુનો (ના) વાંક.

મસ્તી (ના) તોફાન.

સાંખી (કૃ) ખમી.

ખખરદાર (ના) હોંશિ-
આરી.

જલમનસાઈ (ના) દાન
ઈ; સાલસાઈ,

પાઠ ૧૨૮ મો.

ઉપરાજી (ના) તરફદારી.

વહાલાં (વિ) હેતેભરી.

સાજતી (કૃ) શરમાતી.
ખેનપાણી (ના) સહિએર.
વારી (કિ) અટકાવી.
અંખવાણા (વિ) અંખ;
વીલાં.

ધન (અ) શાખાસ.
અસર (ના) લાગણી.
છુંડી (વિ) ખરાબ.
અઝી (વિ) ઘણી.

પાઠ ૧૨૯ મો

ભેજ (ના) ભીનાસ; સ-
રદી.
સંધિવા (ના) હાથ પગ
રહી જાય એવા વા.
અયેખમા (ના) સરકમઃ
મગજ ભારે થાય તે.
વીનવું (કિ) વારી વારી
ને સમજાવવું.
ભોંયતળીજી (ના) પેટેલા
માળ નીચેની જમાન.
રસોડું (ના) રાંધણી.
ખપરઅંતર (ના) સમા
ચાર.
સેહેતું (કૃ) સદતું; માફક
આવતું.
અવસ્થા (ના) હાલત.

વાંકા (વિ) નખખા
અહ પીડા (ના) અહના
જોગતું દુઃખ.
નડે છે (કિ) હોરાન કરે
છે.

કીચડ (ના) કાદવ.
નસીય (ના) ભાગ્ય.
મટયો (કિ) દૂર થયો.

પાઠ ૧૩૦ મો.

નામિયો (વિ) જાણીતો;
પ્રખ્યાત.
રણુ (ના) રેતીનું મેદાન.
સરેરાસ (વિ) સરાસરી.
લેખાય (કિ) ગણાય.
જેન ધર્મા=આવક લોકો
ના ધર્મના.
જિઆમણાં (વિ) શો-
ભાયમાન.
અખાત (ના) પાણીવા-
ળી મોટી ખાડી.
તંગાસ (ના) તાણુ; ખાટ.
રેતાળ (ના) રેતીવાળી.
જર (ના) જીવાર.
ડાંગર (ના) ભાત.
પંકાય (કિ) સરસ કેહે-
વાય.

સરસ (વિ) સારા.

પાઠ ૧૩૧ મો.

શોભાયમાન (વિ) સારું,
શોભાવતું.

ધામ (ના) મુકામ.
હાલાકો (ના) જેમાં ધ-
ણાં સંસ્થાનો આવે-
લાં તે.

છાવણી (ના) પડાવ.
જલ્લા (ના) જેમાં ઘણા
એક તાલુકા આવેલ
તે.

સંસ્થાન (ના) રાજના
વસાવેલા ખંડિઆ
મુલક.

રેસીડેન્ટ (ના) સરકાર
તરફથી છાવણી નાંખી
રહેનારો.

ગાદી (ના) તખ્ત.
સરકાર (ના) હાકેમ.
સંઘ (ના) યોળાં.
સાહુકાર (ના) પૈસાવાળો
આખરદાર અહસ્થ.
કુંડ (ના) છેલ્લી પાંખી
લીધેલો ગોળ ઝરો.

અધિકારી (ના) ઝોઢે-
દાર; હાકમીવાળો.
મુદત (ના) દેરવેલો વ-
ખત.

પેટું (ના) તાબો; હવાસો.
પાઠ ૧૩૨ મો.

વાઝોટું (ના) પવનનું
તોફાન.

મૂઝી (કિ) માલમ પડી.
વારો (ના) વખત.

તાપણી (ના) ખળતું.
મથો (ના) ઠરેલા રસનો

ગાંગડા.
જીગતી (ના) તદખીર.

કારખાનું (ના) વખાર.
સોરા (ના) એક જાતનો

ખાર.
નિર્ગળ (વિ) ચોખ્ખો.

લોંદો (ના) લચકો.
ધેર (ના) ધેરાવાં, ફેર.

પાઠ ૧૩૩ મો.
ખિલોરી (ના) હાંડીની

જાતનો કાચ.
અપોટી (ના) એક જા-
તની રેતી.

ખારદર્યક (વિ) જેમાંથી

આરપાર જોવાય તે.
કંદીલ (ના) કાચનું

ખ્યાલું.
હાંડી (ના) દીલો સજા-

ગાવવાનો કાચનો
દખખો.

ખ્યાલા (ના) જામ; પ-
વાલાં.

ખરડ (વિ) ભાંગી જાય
એવો.

કણી (ના) રજ; રજકણ
પ્રકાર (ના) જાત.

મેળવણી (ના) મેળ.
પોટાશ (ના) એક જા-
તનો ખાર.

ખાટલીઓ (ના) સીસી-
ઓ.

આરપાર (અ) આગલા
પડથી પાછલા પડ

સુધી.
પેસદાર (વિ) તાલેવંત.

પાઠ ૧૩૪ મો.
ઊસ (ના) સાજા પનાવ-

વાનો ખાર.
કાંકણ (ના) ધોળા ટપ-

કાવાળી કાળી ચપટી

ધારવાળી ખંઝડી.
પ્રખ્યાત (વિ) નામીયા.

ખેતરવા (ના) ખેતરપૂર
જગ્યા.

વોહોરા (ના) હોરા લોક.
ખાદાણુવાડો (ના) ખા-

દાણુ લોકોનો જથો-
પુષ્કળ (વિ) ઘણો.

કાપડાં (ના) ચોળી કાં-
ચળી.

ખાપો (ના) આરસી;
આરસીના કાચના ખી-

ણા ઝીણા કકડા.
મકાન (ના) ઘર; મુકામ

મૂલ (ના) કિંમત.
પાઠ ૧૩૫ મો.

પડછાયો (ના) ઝોળો.
સંતોષ (ના) આનંદ.

તીરે (ના) કાંડે.
ભોગવતું (કિ) વાપરતું.

પૂછે (કિ) ચાહે.
અનીર્ત (ના) ગેર ચિત્તી;

ખીન ત્રિવેક.
લોભે લક્ષણ જાન=ચો-

ભથી આખરે જવી
રહે.

મૂળગાં (વિ) સમૂળાં; ખીલકુલ.	પીપાતું (કિ) પંકાતું. સમૂળું (વિ) ખધું.	આશિષ.
ઉદ્યોગ (ના) મેલેનત.	લોભ (ના) દલગીરી.	લક્ષણ (ના) ગુણ.
સ્થિતિ (ના) હાલત.	મોહ (ના) મોહિણી.	શૂળ (ના) પેટ ચુંથાય
તકાવતું (કિ) ધારી રે- હેતું; તાકી રેહેતું.	ન્યૂન (ના) ખોટ; ખટાદ	એવો રોગ.
ઠાણ (વિ) ખાલી.	વપુત્રાન (વિ) શરીર વાળો.	એ લોક=આ લોક ને દેવ લોક.
ખાળવો (કિ) કુશલવો.	માનમરજદા (ના) આ- ખર.	દોષ (ના) અપરાધ.
લોભને લોભ નહોં=લો- ભનો કંઈ છેડો નથી.	ભાર (ના) વફર.	સંતોષી (વિ) આનંદી.
પાઠ ૧૩૬ મો.	વેહેવાર (ના) આપ લે- નો સંખંધ.	પૂરણ (વિ) પૂરું; ખધું.
કાર (ના) વેહેવાર.	નવ (અ) નહોં.	મહીપતિ (ના) રાજા.
ત્રાદી (વિ) મોટી; ઘણી.	પુણ્ય (ના) ધર્મ; દાનનું	ધાન (ના) અનાજ.
હજવો (વિ) હલકો.		અર્થ (ના) મતલબ.
		ગાંડ (વિ) ઘેરો.
		ગર્ય (ના) પૈસો.

(કવિતાનો સમજૂતી). (૧૮).

લોભ કરવાથી ચાલતો વેહેવાર ખંધ થઈ જાય છે, અને લોભથી મજબૂત આખર ઝાંખી થાય છે, લોભ સારી રીત રેહેતો નથી, તેમ લોભથી એક ખીજમાં સાડું હેત પણ રેહેતું નથી. (૧). લોભ કરવાથી ભાર વફર રેહેતો નથી, ને લોભથી આપ લેનો સંખંધ ચાલતો નથી, લોભથી સઘળા ગુણ ઝાંખા થાય છે, ને લોભથી ભરેનો હલકો થાય છે. (૨). લોભથી વિદ્યા પંકાતી નથી, ને લોભથી પુણ્ય કરેલું ખધું જતું રહે છે; લોભ કરીને સઘળાં ગુણ શૂળ જેવા બળવા, અને લોભ એ સઘળા પાપનું મૂળ બળતું, (એટલે અતિ લોભે સર્વ જતું રહે છે). (૩). આ લોકને દેવ લોક એટલે (મૃત્યુ લોક ને સ્વર્ગ લોક) એ ખેમાં ખૂણડે એવો લોભ

છે, પણ તેમાં મોહિણી મૂકેલી છે એ મોટી દલમીરીની વાત છે; લોભ કરવા વિષે ઘણા અપરાધ કહેલા છે, પણ સુખી થવાનો માર્ગ તો આનંદ રેહેલું તે છે. (૪). જે આનંદી છે તેને ખલુ માન આવકાર હોય છે, ને આનંદી માણસ શરીરે સારો દેખાય છે, આનંદી માણસને શી ખાતતની ખાટ હોય છે? (કશી વાતની ખાટ હોતી નથી), તેમ આનંદી માણસને પૂરું પુન્ય હોય છે એટલે તે પુન્યાત્મા કહેવાય છે. (૫). આનંદી માણસને રાજના જેવા માન આલિંગન થાય છે, ને આનંદીને ખાવાને યુક્ત ધન ધાન્ય હોય છે; આનંદીનો ઉપર કહ્યો તેજ અર્થ છે, પછી ગાંડો થઈને નાણું શોધવા ન્તય નહીં. (૬).

પાઠ ૧૩૭ મો.
 દ્વારકા (ના) કાઠિયાવાડ-
 ની પશ્ચિમે જત્રાનું
 મોઢું ધામ છે.
 શંખ } ચાર છાપનાં
 ચક્ર } નામ છે; વિગ્નુ
 ગદા } ના ચાર આ-
 પદ્ય } યુદ્ધ છે.
 સ્થાપના (ના) મંડાણુ.
 ઘાટ (ના) ઓવારો.
 માયાદીઠ (વિ) માણસદી-
 ઠ; અકેકા આદમીએ
 તપાવીને (કૃ) ગરમ કરી-
 ને; બિનું કરીને.
 કામ (ના) ધગધગતો

લોઢનો ઉનો ચપકો.
 વેરાગી (ના) સાધુ; ખાવા.
 મજલ (ના) દસ પંદર
 ગાઉનો ટપ્પો.
 જત્રાણુ (વિ) જત્રા જ-
 નારો.
 ઓઢાણુ (ના) એક રજ
 પૂત ભક્ત થઈ ગયો.
 પાઠ ૧૩૮ મો.
 ગુણુકારી (વિ) ક્ષયદા-
 કારક; ક્ષયદાવાળી.
 ખનૂર (ના) ખનૂરનાં
 કળ.
 સાંથવો (ના) શીરા જે-
 વો લચકા.

પેશી (ના) પીશી.
 મુસાફર (ના) જૂઠા જુ-
 દા દેશમાં ફરનારા;
 પ્રવાસી.
 ઘટા (ના) ફેલાવો; પથ-
 રાઇ જવું.
 ટાઢક (ના) ઠંડક.
 કળિઓ (ના) કળિઓ.
 નકામો (વિ) વગર ખપ
 નો.
 પાઠ ૧૩૯ મો.
 ખુતારો (ના) સાવરણી.
 નીરો (ના) કેફ વગરની
 મીઠી તાડી.
 ખેવકુફ (વિ) ચૂરખ.

સાવરણી (ના) બૂતારો.
તાડી (ના) ખજૂરીમાં-
થી ઝરપેલો રસ.

મેડો (ના) માળ.
પીઢીઆ(ના)ભારોટીઆ.
આઢવાં (ના) લાંબા માં-
ના કાઢવનાં ઢેચકાં.
છેદ (ના) કાણું; વેડે.
મેલાઈ (ના) ગાંડાઈ; ના
દાની.

પાઠ ૧૪૦ મો.

રાજધાની (ના) રાજ-
ગાદીનું શેહર.
રાજનગર(ના)રાજધાની
મસીદ (ના) ઢોરા, મસ-
લમાન વગેરેને ની-
માજ ભણવાનું હેકા-
ણું-મકાન.

પુસ્તકશાળા (ના)પુસ્ત-
કો રાખવાનું હેકાણું.
પ્રખ્યાત(વિ) પંકાયલું.
વચ્ચોવચ્ચ (અ) મધ્ય
ભાગે.

ભદ્ર (ના) જેમાં ભદ્રકા-

ળી માતા છે તે મકાન
પ્રાચીન (વિ) જૂનું.
કેદી (ના) શુનેહગાર લો
કે; અપરાધીઓ.

તુરંગ (ના) કેદખાનું.
શુમાર (ના) અડસદો.
મૂનર(વિ)સહેલ; મૂગમ
પાઠ ૧૪૧ મો.
ઘાટીલાં (વિ)ઘાટવાળાં.
વિશાળ (વિ)લાંછ પો-
હોણું.

તરેહતરેહવાર (વિ)જુ-
દી જુદી જાતનો.
દેશાવર (ના) પરદેશ.
કિનખાખ (ના) રેશમનું
કસાખના છુદાદાર લ-
ગડું.
મશરૂ (ના) એક જાતનું
રેશમી કપડ.
વખણાય (કિ) પંકાય.
તોપખાનું (ના) તોપો
રાખવાનું હેકાણું.
કરંજાં (ના) પાણીનાં
કુંવારા.

હમારતો (ના) ઊંચી

ખાંધણીનાં ઘરો.

ખંડર (ના) જુનાં મકા-
નો પડી ગયેલા તેની
ખુડલી જમીન.

મ્યુનિસિપાલ (વિ) શે-
હર મૂધારાનું.

મૂધરાઈ (ના) મૂધારો.
મડક (ના) કાચો ખાંધે-
લો રસ્તો.

કોપ (ના) છાવણી.
ગોરા (વિ) ટોપીવાળા.

પાઠ ૧૪૨ મો.

મુખવાળાં=મોંઢાવાળા.
સામગ્રી (ના) સામાન.
કારમી (વિ) અજખ;
ભારી.

સ્વર્ગ (ના) ફેલારા.
સ્કૂલ (ના) નિશાળ.
નફ્રે (ના) જાહાનમ.
દિસે (કિ) જણાય.
ભયંકાર (વિ) ખિયામ-
ણું.

કાળો (વિ) નહારો.
ફૂલ્ય (ના) કામ.
જશ (ના) આખર.
ઉજળા (વિ) પંકાયેલા;

સફેત.	હિર.	કારંજ (ના) કુંવારો.
જન (ના) માણસ.	અમૂલ (વિ) જેની કિ-	ચડતે = પોહારે = દહાડો
સમાન (વિ) જેવું; પરા-	મ્મત થઈ શકે નહી.	ચડતાં; મૂરજ હંગેને.
પર.	મનરંજ (વિ) મન છુ	કરવાનું (કૃ) ખુશી થ-
રત્ન (ના) કિમતી જવા-	શ થાય એવું.	વાનું; ગમવાનું.

(કવિતાની સમજૂતી). (૨૦).

ભદ્ર એટલે કહ્યાણુ એ સૌથી સારૂં નામ એવો અર્થ થાય છે તે તો ખીંદી દુનિયાના લોકો જાણે છે, પણ કોણ જાણે કયા કારણે કાળાશથી ભદ્ર નજરે પિયામણું દેખાય છે. (૧). તો કેહે તેમાં કાળાં મોંઝાંવાળા (કેદી લોકો) રહે છે, તેઓ નહારાં કામના કરનારા છે, તે કારણે કાળાશથી ભદ્ર નજરે પિયામણું માલમ પડે છે. (૨). તેના કરતાં દુનિયામાં જેની આખરૂં ઘણી છે તે જ્ઞે, અને તેવા માણસોથી ભરેલી જશવાળી તું પુસ્ત-કશાળા જ્ઞે. (૩). કાચા કાચના જેવા (એટલે ભણતા વિદ્યાર્થી), કે જે-ઓ ભણેથી તેની ઘણી કિમ્મત આવે છે, અને પછી તેઓનું સારૂં મૂલ્ય આવે છે એટલે (સારા પગારદાર થઈ જાય છે), એવા ભણનારાને વાસ્તે આ નિશાળ મોટી છે તે જ્ઞે. (૪). સ્વર્ગ, નર્ક, અને આ દુનિયાના લોકના રસ્તા સઘળા સોહેલા છે, તે રસ્તે જવાના જુઓ આજ લણુ દરવાજા છે, એટલે (અમદાવાદમાં લણુ દરવાજા છે તેને સ્વર્ગ, નર્ક, ને આ લોકમાં જવાના એવા ત્રણુ દરવાજાની ઉપમા આપી છે). (૫). સુખનો ખષો સામાન જ્યાં મનને ખુશ લાગે એવો મળે છે, એવો તું વિચારી જ્ઞે કે આ કારંજ કેવો બનેલો છે. (૬). દર સુકરવારે આ જગોએ એટલે (અમદાવાદમાં) શોભા સારી બને છે, અને દર રોજ સહુવારે મૂરજ હંગે માણુક ચોકમાં સારો બજાર ભરાય છે. (૭). એ ચોકના બજારમાં બે થી બેસેથી

જીવ જીવ થાય છે, તે જોઈને દલપતરામ કવિ મનમાં ધણા જીવ થયા છે. (૮).

પાઠ ૧૪૩ મો.
ખહાદુર (વિ) હિમ્મત-
વાળો.

મડમ (ના) સાહેબ લો-
કની સ્ત્રી.

ઉતાર (ના) વહાણમાં
ખેરાનારા લોકો.

સાહેબ (ના) યુરોપીયન
બ્રહ્મચર્ય; યોધાવાળો.

વીલો (વિ) છનો; છુલો.
ગેલ (ના) લાડ.

ડોળયું (કિ) વાંકું વળયું.
પાધરૂંજ (અ) તુરતજ.

મછવો (ના) નાની હોડી.
પાસે (ના) ખાનુએ.

હલેસાં (ના) ચાટવા.
જાન (તા) રુદ્ધિ.

પાઠ ૧૪૪ મો.
લંગર (ના) વહાણ અ-
ટકાવવાને પાણીમાં નાં

ખવાની લોદાની બિ-
હાડી.

કળતર (ના) ફુખાવો.

ખલાસી (ના) ખાવા.
અણસારો (ના) પ્રશારત.

તક (ના) વખત; દાવ.
સંકટ (ના) દુઃખ.

ડૂપકી (ના) ખૂંડકી.
દાંતીઆ (ના) ધૂરકીઆ

લગભગ (અ) નજીક;
પાસે.

જડણું (ના) ડાંચું.
ઉગયો (કિ) ખર્યો.

પાઠ ૧૪૫ મો.
તરતણ્ણિ (ના) ફુખની

વખતે તુત થતો
ઉપાય સૂઝે એવી અ-

ક્કલ.
કૂકડી (ના) મરઘી.

ખડો (ના) વાસ; રેહકા-
ણ.

સપનું (ના) જીંધમાં આ
વતો ખોલો વિચાર.

મંદેહ (ના) વંદેમ.
હિંમત (ના) ખહાદુરી.

હારતાં (કૃ) મૂકી દેતાં.
તોડ (ના) નીકાલ.

પાઠ ૧૪૬ મો.
ખાતર (ના) ધાસ, દા

ણ વગેરે ફોફી ગયલો
કચરો.

ધરૂં (ના) તરૂં, ઝીણું ક
મળાં છોડ.

કોળા (ના) ચોડા.
હળ (ના) જમીન ખેડ-

વાનું લોઢનું અણી
દાર હથિયાર.

વરાળયંત્ર (ના) ખાફનો
સંચો.

ધમધોદાર (વિ) ઝડપ-
થી, અપાટખંધ.

પાક (ના) અનાજની નિ
પજ.

ચાસ (ના) હળ ફેરવાને
જમીન પોચી પાડે છે

તે.
વાવણી (ના) રોપણી.

હારદોર (વિ) હારખંધ.

કણ્ણુઆ (ના) કણ્ણુસલા
જીંખી(ના)કણ્ણુસલું; કંડી.
ક્યારડો (ના) પાણ્ણી ભ-
રાયસો નાનો ખાલી.

પાઠ ૧૪૭ મો.

જડ (ના) મૂળ.
દ્વપણ્ણુવું (કિ) ઝાટકવું;
અપટવું.
માફક(વિ)ઠીક; અનુકુળ
નીંદી (કૃ) સાફકરી; કા-
લાડી નાંખી.
ખરીફ (ના) ચોમાસા પા-
કનું ધાન્ય.
રવી (ના) શિઆળા પા-
કનું ધાન્ય.
તર (વિ) તરપત.
વાવેતર (ના) રોપણ્ણુ.
રોપા (ના) છોડવા.
ખળી (ના) દાણુ કાલા-
ડવાનું ઠેકાણું.
પાર (ના) કણ્ણુસલા, કં-
ડી વગેરેમાંથી દાણુ
કાલાડવાનું ઠેકાણું.
ફેતરાં (ના) છેતરાં.
ભાગભાગટ (અ) વરસો-

વરસ.
હેરફેર (વિ) વારાફરતી;
અકેક વરસને આંતરે.
ઝેકાદ (વિ) ઝેક.
પડતર (વિ) ખાલી.
કસ (ના) રસ.

પાઠ ૧૪૮ મો.

અમીર (ના) મોટો મા-
ણુસ.
પાલણ્ણુપોપણ્ણુ (ના)ગુજ-
રાન.
નાહર (ના) વર; ફાડી
નાખનારાં જનવરો.
મસ્ત (વિ) જખરા.
છે(ના)દગો:વિચાસધાત.
હાતખારી (વિ) ભરોસા-
દાર.
ધણ્ણીઆણ્ણી (ના) ખાય-
ડી; ખધરી.
કડકડતી (વિ) સખત.
ધણ્ણી (ના)રોઠ.
વચન (ના) કબૂલાત.
હલાજ (ના) ઉપાય.
ભાચારી (ના) નાચારી.

સાર (ના) મતલબ.
સંકટ (ના) આફત.
પાલણ્ણુ (ના) પોપણ્ણુ.
પાઠ ૧૪૯ મો.
શુભમ (ના) વેચાણુ લી
ધેસો ચાકર.
સિંહ (ના) મોઢું ચોપ-
ચું જનવર; જનવ-
રોનો રાજ.
ભયંકર(વિ)ખિયામણ્ણુ.
મોતીઆં (ના) હાંઝાંજ.
ધરાદો (ના) ધારણા.
અસલ (અ) અગાઉ.
જુલમ (ના) ગજખ.
વગડ (ના) વન; રાન.
ઢગઢેઢગલા(વિ)ધણ્ણુંજ.
રખડીરખડી (કૃ) ભટકી
ભટકી.
ભયોભય (અ)ઝપોઝપ.
આય (ના) શકિત.
નિરાશ (વિ) દલગીર.
શોર (ના) અવાજ.
રાંકડું (વિ) દયા ઉપજો
એવું; ગરીબડું.
અચખો (ના) નવાઈ.

ધીરજ (ના) હિમ્મત.

પાઠ ૧૫૦ મો.

ટાંટિઓ (ના) પગ.

જૂજીયો (કૃ) જૂઝો.

આન્તરી (વિ) માંદો.

કરાર (ના) છુપ; એન.

માયા (ના) હેત.

બાધખંધ (ના) હાસ્તદાર.

ગોચિતો (અ) એકદમ.

નિદય (વિ) દયાવગરનો.

હવાલે કંપી (કિ) સોંપ્યો.

હાકેમ (ના) સરકાર.

જુલમી (વિ) સખત;

જુલમખોર.

કાયદા (ના) ધારા.

પાઠ ૧૫૧ મો.

હિંસા (ના) હત્યા.

મેદાન (ના) મોટી ખુ-

લ્લી જગો.

કમકમી (ના) ધૂળરી.

તમાશો (ના) મેજો.

મેદની (ના) ઠઠ.

હાસી (વિ) દલગીર

ફાળ (ના) કૂદકો.

ખરાડા (ના) ખૂમ; મો-

ટો ધાંટો.

ફાડ (ના) ચીર.

કાચા હૈયાનું = નખલું.

પોચું; નરમ.

હોશ (ના) હાજ; ગાન

તલપ (ના) ડાકું.

લાડ (ના) ગેલ.

જાતિસ્વભાવ (ના) મુળ

ખાશિયત.

કથા (ના) વારતા.

માંડીને (કૃ) વિસ્તારીને.

વગગઉ (વિ) જંગલના.

વીસરવો (કિ) ભૂલવો.

ખદ્દો (ના) પાડ

પાડ

પાઠ ૧૫૨ મો.

ખાંસરા (વિ) સીધા.

કડકા (ના) હુકડા; કકડા

ખોસવી (કિ) ઘોસવી

અભિમાન (ના) અહંકાર

વાહુંચી (કૃ) ભાગ પાડી.

પેચ (ના) આંટો.

પોષાક (ના) પેદુરવાનાં

લગડાં.

પાઠ ૧૫૩ મો.

લોભિઓ (ના) લાલચ

માણસ.

ખંદર (ના) નદી કે દરિ-

આ કાંઠે આવેલું શં

હર.

ટંગાવું (કિ) લટકાઈ

રેહવું.

ત્રણ પૈસા = ત્રણ દોડી

આ.

ભાવ (ના) કિમ્મત.

પાછ (ના) એક પછ.

રાન (ના) જંગલ; વન.

રાની (વિ) જંગલી.

મફત (વિ) પૈસા વગર.

ભરાવે (કિ) ભેરવે; અ-

ડકાડે.

જળવાને (કૃ) સાચવીને

લટકી (કૃ) ટોંગાઈ.

પાઠ ૧૫૪ મો.

ગોભ (ના) પાર; છેડો.

તૃણા (ના) તરસ.

ધરાવું (કિ) તરપત થવું.

આજિજી (ના) કાલા

વાલા; ખુશામત.

છોડીશ (કિ) મૂકીશ.

પંડયાજી (ના) ભટજી.

સામટા (વિ) એકદમ;

એકે જથે.

પછડાદને (કૃ) ઝીકાદને | લોભ (ના) લાલચ. | સદા (અ) રોજ; નિત્ય.
અતિથે (વિ) ધણા. | શોભા (ના) આપડ. | ધન (ના) પૈસા; દ્રવ્ય.

(કવિતાની સમજુતી). (૨૧).

જ્યાં લોભનો છેડો નહીં એટલે અતિથે લોભ થાય છે ત્યાં સઘળી શોભા આપડ જતી રહે છે, જે માણસ હરેક વાતની તૃણાથી રોજ તરસે રહે છે તે કોઈ દહાડો પૈસાથી ધરાતો નથી.

પાઠ ૧૫૫ મો.
કડાડો (ના) અપવાસ.
મણા (ના) કસર.
ઠાવકું (વિ) ડાહ્યું.
નિશા (ના) ખાતરી.
ભક્ષ (ના) શિકાર; ખા-
વાનું.
ઝડપ (અ) ધપ; પાંધરી
મધુરો (વિ) સારો.
ઝડપ (અ) ઝડપથી.
મૂર (ના) ગાવાનો સોર.
ખાલી (વિ) અમથા.
ખાળતું (કૃ) શોધતું.
વજ્રંગે (અ) પરમેશ્વર-
ના કરવાથી.
રૂપ (ના) શરીરની કા-
ન્તિ.
રૂપાળી (વિ) શોભિતી-
ઘાટ (ના) આકાર.

સાદ (ના) અવાજ.
ફૂંલી (કૃ) ચહડી; ફૂલાઈ.
ઉપાડી (કૃ) જોંચકી.
પાઠ ૧૫૬ મો.
ટકું (ના) નાનો ઘોડો.
મિઓ (ના) મુસલમાન.
ખૂદો (વિ) ધરો.
વાંસે (અ) પાછળ.
ભાગ્ય (ના) નસીબ.
ઘટારત (વિ) લાયક.
અસ્વાર (ના) ઘોડે ખે-
રાંને સ્વારી કરનાર.
કઠણ (વિ) વજ્ર.
હોંગડે (ક્રિ) ચલાવે.
મેણા (ના) ઠપકાના ખો-
લ.
ઝોણું (ના) ટોણું.
પાઠ ૧૫૭ મો.
ગજખ (ના) જુલમ.

રેહુંમ (ના) દયા.
ઠપકવું (ક્રિ) અટકવું.
જવાળ (વિ) જવાળો;
કસદાર.
ઝોળી (ના) ગાંસડી.
ખમતી (વિ) જોંચકી શ-
કે એવા.
આસામી (ના) માણસ.
માહૈત વાર=થોડો વ-
ખત.
અવિઆરી (વિ) વગર
વિચારના; અજુસ-
મજુ.
વળી (ના) સાકટી.
પછાડા (ના) શરીર અ-
ક્ષણતું તે.
કસડો (ના) કીનારો; પા-
ણીમાં જોડો ખાડો.
લજવાદને (કૃ) શરમા-

ધને.	ટચકારા.	પિતા (ના) આપ; તાત.
આરંભરૂં (વિ) સારું.	આજ્ઞાળી (કુ) પછાડી.	ધનવાન (વિ) પૈસાદાર.
નહારું.	ભરી આપ=ખેઠેલા પૈસા	સમાન (વિ) બરાબર.
રૂડું (વિ) સારું.	આપ.	અવગુણુ (ના) સારા ને
પાઠ ૧૫૮ મો.	ન્યાત (ના) જીત.	ખદસે નહારું.
શુંડું (વિ) ખૂરું; માફું.	ખાર (ના) અદાવત.	સજ્જન (ના) સારા આ-
બહું (વિ) સારું; રૂડું.	પાઠ ૧૫૯ મો.	ણસ.
કાચકી (ના) પાણીના	હલકો (વિ) તુચ્છ.	સુવામ (ના) સારીમંધ;
સોષથી ગળે ખોલાય	મજા (ના) રૈયત.	સારી ખુશખો.
નહીં તે.	પરિવાર (ના) વંશ;	કાળ (ના) રીસ.
બોટવો (ના) માટીનો	વિસ્તાર.	આળ (ના) અટકચાલું;
કુચડો.	ધનહીણા (વિ) પૈસા વ-	ખોટું કામ.
મજેના (વિ) સારા.	ગરના.	આજ્ઞાની (વિ) અણસ-
સોષતી (ના) સાથી.	અભ્યાસ (ના) આખેપ.	મજા.
ટકોરા (ના) આંગળીના	કુટુંબી (ન) કુટુંબના	દયાળ (વિ) રહેમવાળા.

(કવિતાની સમજૂતી) (૨૨).

આ હુનિઆમાંના બધા લોકો તે પરમેશ્વરની મજા છે, અને આપણે બધા એક કુટુંબના, અને તે એક બાપના છોકરાં છેઆં છઠ્ઠાએ. (૧).

તેમાં કોઈ શરીરે કાળા હોય છે ને કોઈ ગોરા હોય છે તેમ કોઈ ગરીબ હોય છે ને કોઈ સરખા પૈસાદાર હોય છે, તે બધાને ગણવા, કોઈને પણ હલકો ગણવો નહીં. (૧).

શુંગને ખદસે ભહું કરવું (નહારાને ખદસે સારું કરવું) એ સારા માણસની રીત છે, જેમકે મૂખડને સળગાવીને બાળીએમ ત્યારે ઉલટી માંહેથી સારી ખુશખો નીકળે છે તેમ. (૩). વળી નાતું ખચ્ચું જરા ખાલ ખેંચે

(કંઈ અટક્યાણું) કરે તો રીસ ચડતી નથી, તેમજ કોઈ અણુસમણ માણુસ કાંઈ નુકસાન કરે તો દિલમાં દયા રાખવી (ચુસ્ત થવું નહીં). (૪).

પાઠ ૧૬૦ મો.	રાખવું.	થર (ના) પડ.
રતીપૂર (વિ) જરાક.	મતસખ (ના) માર.	ભાગળ (ના) ઠરવાળ
આકરૂં (વિ) કપરૂં.	પીણય (કિ) કુઃખી થાય	જેવું.
પરેજી (ના) કરી.	પાઠ ૧૬૧ મો.	ખડકો (ના) ખાણુ કે
કરી (ના) પરેજી.	ઉપયોગ (ના) ખપ; વા-	સમુદ્રની નીચે આવેલા
આપમત (ના) પોતાનું	પરવું.	મજખૂત પથરા.
ડાહ્યાપણુ.	માતખર (વિ) કુળદ્રુપ.	ભડકો (ના) અવાજે.
થાટણુ (ના) ચુખરાતની	નરાજ (ના) કોશ.	મિશ્ર (ના) ભેગ.
ઉત્તરે શેઢેર છે.	સુરંગ (ના) નેહર; ભોં-	વખાર (ના) માલ ભર-
મુળાડીઆં (ના) મૂળી-	યમાં ખાડો ખોદી માંહે	વાનું દેઠાણું.
આં.	દાડૂ ભરી સળગાવે છે	ગાળે (કિ) રસ કરે.
જર (ના) મારો; જરી	તે.	જૂદી (વિ) છૂટી; નોખી

ગુજરાત દેશનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ.

(ચાવડા વંશ).

આપણા ગુજરાતમાં જૂનામાં જૂનું રાજ્ય વલભીપુરનું ગણાય છે. એ વલભીપુર કાઠિયાવાડ વિભાગમાં ભાવનગરની ઉત્તરે યોડાગાઉ ઉપર વળા કરીને ગામ છે તેની થડમાં હતું. એ રજપૂત રાજ્યની મોટી રાજધાની હતી. એ રાજ્ય ક્યાંથી તે ક્યાં સુધી આદ્યું તે નક્કી માલમ પડતું નથી, પણ કેટલાએક લેખ ઉપરથી એમાં પાંચમો રાજા શીલાદીત્ત થયો ત્યારથી એ રાજ્યની કેટલીએક હકીકત જણાઈ આવે છે. એ શીલાદીત્ત રાજા ૪૦ સન ૩૨૯માં લડાઈમાં મરાયો. એ રાજા વેદ ધર્મો ને શિવ માર્ગી હતો ને પૈસાની વાતમાં ખુલ્લું કંજૂસ હતો. અને તેજ સખખથી એ વલભી-પુરનો નાશ થયો હોય એમ લાગે છે. વલભીપુરના નાશ થવાના કારણો બે કહે છે. એક તો લોકો એમ કહે છે કે વલભીપુરની ખાસે ઇલાવળાના ડુંગર આગળ એક સાધુ પોતાના એલા સાથે ઉતર્યો હતો તે સાધુ પછી વલભીપુરમાં ભીખ માંગવા ગયો પણ કોઈએ તેને ભીખ આપી નહોં તેથી તેણે શ્રાપ દઈ કહ્યું કે એ શહેર જાંધું વળજે ને ધુળ મળજે, તે કહેતાંજ વલભીપુર ઢટાઈ ગયું ને તેનો નાશ થયો. બીજું કારણ એ કહે છે કે એ વલભીપુરમાં મારવાડના પાલી શહેરથી કોઈ કાકુ વેપારી આવીને વસ્ત્રો હતો, તેની છોકરી ખાસે જગવ સોનાની કાંસકી હતી તે એક દિવસે ઉપલા શિલાદીત્ત રાજાની છોકરીએ જોઈ તેથી તે કાંસકી જ્વર જુલમથી શીલાદીત્તે તેની ખાસેથી લઈ લીધી, તેથી તે કાકુ વેપારી મલેચ્છ લોકો ખાસે ગયો અને તેમને એક લાખ સોનૈયા આપવા કબૂલ કરીને શીલાદીત્ત રાજા ઉપર

મદાદ કરાવી, જેમાં શીલાદીત્ત માર્યો ગયો અને વલભીપુરનો નાશ થયો.

વલભીપુરનો નાશ થયા પછી આવડા વંશના રજપૂત રાજાઓએ શુજરાતમાં રાજ્ય કર્યું. વલભીપુર પછી એ રાજ્યની ગાદી કચ્છના રણુ આગલ ઝીંજુવાડની પાસે પંચાસર નગર છે ત્યાં સ્થાપવામાં આવી. ત્યાં આવડા વંશનો પેઢેલો રાજા જયશીખરી ૬૦ સં ૧૯૬૩ રાજ્ય કરવા લાગ્યો. એ રાજાની પાસે ઘણીજ દોલત હતી, અને તેની રાણી રૂપસુંદરી ઘણીજ કુટડી હતી. એ વેળા કનોજ દેશમાં કલ્યાણ નગર છે ત્યાં સોલંકી વંશનો ભૂવડ નામે મોટો ખળવાન અને પ્રાક્રમી રાજા રાજ્ય કરતો હતો તેને જયશીખરીની મોટાદ તથા ખળની વાત કાને પડી, તથા શુજરાત દેશની આબાદાનીની ઘણીક વાતો એક શંકર નામના કવિને મોંડ તેણે સાંભળી. તેથી તેણે જયશીખરીની સામાં લડવાનું નક્કી કર્યું. અને પછી તેની સાથે મોટી લડાઈ કરી. તે લડાઈ ખાવન દિવસ સુધી ચાલી. તેમાં આખરે જયશીખરી હાર્યો ને માર્યો ગયો, ને શુજરાતનું રાજ્ય ભૂવડ રાજાને હાથ આવ્યું.

હવે જયશીખરી લડાઈમાં મર્યો ત્યારે તેની રાણી રૂપસુંદરી ગર્ભવંતી હતી તેને જયશીખરીએ મરતાં પેઢેલાં તેના ભાઈ સુરપાળ સાથે વનમાં મોકલી દીધી હતી. હવે સુરપાળ તેને ત્યાં મુકીને પાછો ફરતાં પોતાના ખનેવી જયશીખરીના મરણની વાત તેણે સાંભળી, એટલે તે સોરઠના હુંગરમાં ભરાઈ રહ્યો. હવે ત્યાં પેલી રૂપસુંદરીએ વનમાં ફળ ફૂલ ખાઈને દહાડા કાઢાડ્યા. ત્યાં એક ભીલડીએ તે ખાઈનું રક્ષણ કર્યું. ખાદ થોડક દહાડે રૂપસુંદરીને છોકરો અવતર્યો. એ છોકરો વનમાં અવતર્યો માટે એનું નામ તેણે વનરાજ (વનનો રાજા) પાડ્યું. વનરાજ ૭ માસનો થયો તેવારે એક શીલગુણસુરી નામનો ગોરજી ત્યાં આવ્યો, તે

જયશીખરીની રાણી તથા વનરાજને પોતાને ઘેર તેડી ગયો. ને ત્યાં વન-
રાજને ઉછેરને મોટો કર્યો.

એ વનરાજ આગળ જતાં મોટો શરે ને સમજણી થયો એટલે
પછી તેણે પોતાના મામા સુરપાળ અને બીજાઓની મદદથી પોતાના પાપનું
ગયલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું. ને ૬૦ સં ૭૪૬ માં એટલે સવાંત
૮૦૨ ની શાલમાં અણહિલવાડ નગર વસાવ્યું, ને ત્યાં પોતાની રાજધાની
કરી. અણહિલવાડને હાલ સિંધપોર પાટણ કહે છે, ને તે ગુજરાતમાં
સરસ્વતી નદી ઉપર છે.

કોઇ અણહિલ નામના ભરવાડે વનરાજને જવા આવવાના રસ્તા
ખતાવેલા તે ઉપરથી વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ
પાડ્યું. શ્રીદેવી નામની કોઇ સ્ત્રીએ વનરાજની આકરી કરી હતી તેથી
તે ખાધ પાસે ગાદીએ ખેસતી વખત વનરાજે ટિલક કરાવ્યું; અને આંખો
નામે વેપારી આગળ તેનો કારભારી હતો તેને વનરાજે પોતાનો પ્રધાન
ખનાવ્યો. એ આંખાએ આંખાનેર શહેર વસાવ્યું. આંખાનેર શહેર રેવા
કાંઠામાં હાસીલ કસબાની પાસે છે. વનરાજ ૬૦ વરસ રાજ્ય કરીને
૬૦ સં ૮૦૬ માં મરણ પામ્યો.

જેમ જયશીખરી પછી તેનો છોકરો વનરાજ ગાદીએ ખેડો, તેમ વન-
રાજ પછી તેનો છોકરો યોગ્યરાજ ગાદીએ ખેડો, યોગ્યરાજ પછી તેનો
છોકરો ખેમરાજ, ખેમરાજ પછી તેનો છોકરો ભૂવડ, ભૂવડ પછી તેનો છોકરો
વિજયસિંગ, વિજયસિંગ પછી તેનો છોકરો રતનાદીત્ત, અને રતનાદીત્ત
પછી તેનો છોકરો સામતસિંગ ગાદીએ ખેડો.

વનરાજ મોટો જરાવર ને પાહાદુર રાજા થઇ ગયો. યોગ્યરાજ
પણ ભૂલો હતો, ને તીર મારવાનું કામ સારું બણતો હતો. ને તેણે
ઉપજમાં વધારે કીધો હતો. ખેમરાજ જરા મીઠસી સ્વભાવનો હતો ને

જેણે પાણુ દેશની દોલત વધારી હતી રતનાદીત્ત સાથે ને સારા ગુણુવાળો માણુસ હતો. સામતસિંગ સારો માણુસ હતો નહીં, હુમણું ખેલે કંઈ તો ફરીને ખેંચે જૂઠું. સામતસિંગ આવડા વંશમાં છેલ્લો રાજા થઈ ગયો. આવડા વંશ ૬૦ સં ૧૯૬ થી સન ૯૪૨ સુધી એટલે ૨૪૬ વરસ આલ્યો આવડા વંશમાં બધા મળીને આઠ રાજા થઈ ગયા તેમનાં નામ, તથા રાજા કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

ક્યારે ગાદીએ ક્યારે ગાદી ફેટલાં વરસ
ખેણા. પરથી ઉઠેયો રાજ્ય કીધું.

જયશીખરી.	૬૦	સં	૧૯૬.....	૭૪૬.....	૫૦
વનરાજ.	૬૦	સં	૭૪૬.....	૮૦૬.....	૬૦
ચોગ્યરાજ.	૬૦	સં	૮૦૬.....	૮૪૨.....	૩૬
ખેમરાજ.	૬૦	સં	૮૪૨.....	૯૧૬.....	૨૪
ભૂવડ.	૬૦	સં	૯૧૬.....	૯૮૫.....	૨૯
વિજયસિંગ	૬૦	સં	૯૮૫.....	૯૨૦.....	૨૫
રતનાદીત્ત.	૬૦	સં	૯૨૦.....	૯૩૫.....	૧૫
સામતસિંગ.	૬૦	સં	૯૩૫.....	૯૪૨.....	૭

(પરિજ્ઞાના સવાલો).

ગુજરાતમાં જૂનામાં જૂનું રાજ્ય કયું ગણાય છે? વલખી-પુર નગર કેણી તરફ છે? વલખીપુર કયા રાજ્યની રાજધાની હતી? વલખીપુરનું રાજ્ય કયાંથી તે કયાં સુધી આલ્યું? શીલાદીત્ત રાજા કયા સનમાં મરણ પામ્યો? શીલાદીત્ત રાજા કયા ધર્મ માનતો હતો ને તે કેવો હતો? વલખીપુરનો નાશ થવાનું કારણ શું? વલખીપુરનો નાશ થવાનું ખીજું કારણ લોકો શું કહે છે? વલખીપુરનો નાશ થયા પછી કયા રાજાઓએ ગુજરાતમાં રાજ્ય કર્યું? વલખીપુર પછી ગુજરાતની ગાદી કયા નગરમાં સ્થાપવામાં

આવી? પંચાસર નગર કેણી તરફ છે? પંચાસરમાં ચાંવડા વંશનો પેહેલો રાજા કયો થયો? જયશીખરી પાસે કેટલી હોલત હતી? જયશીખરીની આયડીનું નામ શું? રૂપસુંદરી દેખાઈતી કેવી હતી? જયશીખરી પંચાસર નગરની ગાદીએ ખેરા તેવારે કનોજ દેશના કલ્યાણ નગરમાં કયો રાજા રાજ કરતો હતો? ભૂવડ રાજા કેવો હતો? ભૂવડ રાજા જયશીખરી સાથે લગાઈ કરવાને શાથી ઉસકેરાયો? ભૂવડ રાજાને ને જયશીખરીને પછી લગાઈ થઈ કે નહીં? તે લગાઈ કેટલા દિવસ સુધી ચાલી? તે લગાઈમાં કોણ હાથું ને કોણ જીત્યું? પછી યુદ્ધરાતનું રાજ્ય કોને હાથ આવ્યું? જયશીખરી ભૂવડ રાજા સાથે લગાઈમાં મરાયો ત્યારે તેની રાણી રૂપસુંદરી કેવી હાલતમાં હતી? તે રૂપસુંદરીને જયશીખરીએ મરતાં પેહેલાં કયાં મોકલી દીધી હતી? કોની સાથે મોકલી દીધી હતી? સુરપાળે જયશીખરીના મરણની વાત સાંભળી ત્યારે તે કયાં ભરાઈ રહ્યો? રૂપસુંદરી વનમાં શું ખાતી હતી? રૂપસુંદરીની ખરદાસ વનમાં કોણે લીધી હતી? રૂપસુંદરીને દલાઈ હતા તો તેને શું અવતર્યું? વનરાજ શાથી નામ પાડ્યું? વનરાજ છ મહિનાનો થયો ત્યારે તેને કોણ તેડી ગયું? રૂપસુંદરી પછી કયાં રહી? વનરાજ આગળ જતાં કેવો રાજા થયો વનરાજે પછી પોતાના પાપનું ગયલું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું કે નહીં? વનરાજે પાછું રાજ્ય મેળવ્યું તો કોની મદદથી મેળવ્યું? વનરાજે કયું નગર વસાવ્યું? વનરાજે અણહિલવાડ કયા શાલમાં વસાવ્યું? વનરાજે પોતાની રાજધાની કયાં કરી? અણહિલવાડને હાલ શું કહે છે? સિધ્ધપોર થાટણ કેણી તરફ છે? વનરાજે પોતાની રાજધાનીનું નામ અણહિલવાડ કેમ પાડ્યું? વનરાજ ગાદીએ ખેરા ત્યારે ટિલક કઈ બધરી પાસે કરાવ્યું? તે બધરી પાસે ટિલક કરાવવાનું શું કારણ? વનરાજ ગાદીએ ખેસતી

વખત પ્રધાન કોને ખનાવ્યો હતો? આંખા પ્રધાને કયું શેહર વસાવ્યું? આંખાનેર કેણી તરફ છે? વનરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું? વનરાજ કયા સાલમાં મરાણ પામ્યો? જયરાજ ખરી પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વનરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ચોગ્યરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ખેમરાજ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? જુવડ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વિજયસિંગ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? રતનાદીત્ત પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? વનરાજ કેવો રાજ થઈ ગયો? ચોગ્યરાજ કેવો રાજ હતો, ને તે શું કામ જાણતો હતો? ખેમરાજ કેવી રીતનો માણસ હતો? રતનાદીત્ત કેવો માણસ હતો? સામતસિંગ સારો માણસ હતો કે નહીં? આવડા રજપૂતોમાં છેલ્લો રાજ કોણ થઈ ગયો આવડા વંશ કેટલાં વરસ સુધી ચાલ્યો? આવડા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજ થઈ ગયા? આવડા વંશના આડે રાજ કયારે ગાદીએ બેઠા, કયારે ગાદી ઉપરથી ઉઠ્યા, ને દર એક જણે કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું તે સામદું કહી જાઓ?

(સોલંકી વંશ).

આવડા વંશના છેલ્લા રાજ સામતસિંગને પેટે કાંઈ છોકરું હતું નહીં એટલે આવડા વંશના રાજ્યની ગાદી સોલંકી વંશમાં ગઈ. એવી રીતે કે સામતસિંગની બેઠેન લીલાદેવી કરીને હતી તે કનોજના રાજ જુવનાદિત્યના છોકરા રાજ સાથે પરણી હતી. તે લીલાદેવીને મૂળરાજ નામે છોકરો થયો. એ મૂળરાજ મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મ્યો તેથી તેનું નામ મૂળરાજ પડ્યું. એ મૂળરાજે પોતાના મામા સામતસિંગને મારી નાંખ્યો ને તેની ગાદીએ ૪૦ સંવત્ ૪૪ માં બેઠો. મૂળરાજ ગાદીએ બેઠો તેવારે ઉત્તરેથી અજમેરનો રાજ મઢી આવ્યો. અને દક્ષિણથી તૈલંગના રાજાએ પોતાના

સરદાર પાર્પને સ્વારી કરવા મોકલ્યો, તેમાં મૂળરાજે અજમેરના રાજાને તો કાંઈક ધન આપીને પાછો વાળ્યો, અને સરદાર પાર્પને લડાઈમાં હરાવી નસાડી મૂક્યો. ત્યાર પછી મૂળરાજે સોરઠના રાજા ઉપર ચઢાઈ કરી ને તેને હરાવી પોતાની આણ મનાવી અને તેની મદદે આવેલા કચ્છના રાજા લાખાને માર્યો. મૂળરાજે કેટલાંએક શિવાલય ખંધાવ્યાં, અને સિદ્ધપોરમાં એક મોટું રૂદ્રમાળ દેહેરું ખંધાવ્યું અને ઝોદીચ પ્રાહ્મણાને શુજરાતમાં વસાવ્યા. એ મૂળરાજા સોલંકી વંશનો પેહેલો રાજા હોખી તેમ પરાક્રમી હતો. તે ૫૫ વરસ રાજ્ય કરીને ૬૦ સં ૯૯૭ માં મરણ પામ્યો.

મૂળરાજા પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો ચામૂડ બેઠો. ચામૂડને ત્રણ છોકરા હતા (વલ્લભસેન, દુર્લભસેન ને નાગરાજ), તેમાં ચામૂડે ૧૩ વરસ રાજ્ય કરીને પોતાના મોટા છોકરા વલ્લભસેનને ગાદી સોંપી ને પોતે કાશીએ જઈ રહ્યા વલ્લભસેન થોડા મહિના રાજ્ય ભોગવી મૈયડના રોગથી મરણ પામ્યો. એ વલ્લભસેન પછી તેની ગાદી તેના ભાઈ દુર્લભસેનને મળી. દુર્લભસેનને સારી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું, દેશની આખાદાની કરી, અને તથાવ દેહેરાં ખંધાવ્યાં તથા ખીજાં ધર્મનાં કામો કર્યાં.

દુર્લભસેન પછી ચામૂડના ત્રીજા છોકરા નાગરાજનો છોકરો ભીમદેવ ગાદીએ બેઠો. એ ભીમદેવના વખતમાં ધિજનીના સુલતાન મહમૂદ ખાદશાહે ૬૦ સં ૧૦૨૪ માં શુજરાત ઉપર સ્વારી કરી તેથી ભીમદેવ નાહો, ને મહમૂદે કાઠિઆવાડની નૈરત્ત દિશાએ પ્રભાસ પાટણમાં સોમનાથનું દેહેરું છે તે લૂટી લીધું, ને ત્યાંથી ખલ્લુ પૈસો મેળવી પોતાના દેશ તરફ આવતો થયો. એ ભીમદેવના વખતમાં વીમળશાહ નામે પૈસાદાર આવકે આજુ ઉપર અને આશાસૂર ઉપર સારા આરસપાણાના નૈન ધર્મનાં દેહેરાં ખંધાવ્યાં. ભીમદેવ મોટા ખાણાવળી ને જોસવર રાજા હતો. તેને ત્રણ

છોકરા હતા (કરણુ, ખેમરાજને, મૂળરાજ), તેમાં બીમદેવ ૫૦ વરસ રાજ્ય કરીને ૪૦ સં ૧૦૭૨ માં પોતાના છોકરા કરણુને રાજ્ય સોંપી પોતે તિર્થવાસી થયો. કરણુ રાજ ગાદીએ બેઠા પછી તેણે પંધુકા, મેહુવાસ વગેરેના કોળી રાજાઓને વશ કર્યા તેથી એના વખતમાં લડાઈઓ યદ્ય નથી. એ કરણુ રાજાએ પાટણુની દક્ષિણે મોઢેરા ગામ છે ત્યાં કરણુ સાગર નામે મોડું તળાવ ખંધાવ્યું, તથા કરણુાવતી નામે રોહર વસાવ્યું. એ કરણુાવતી રોહર ક્યાં છે તે માલમ પડ્યું નથી.

કરણુ રાજા દક્ષિણે માંડેલા અંદ્રાવતી નગરના રાજા રાજકુશીની છોકરી મીનજદેવી સાથે પરણ્યો હતો. તેને સિદ્ધરાજ નામે કુંવર થયો. એ સિદ્ધરાજ ૧૧ વરસનો થયો એટલે કરણુ રાજા મરણુ પામ્યો. સિદ્ધરાજની નાની ઉંમરમાં આપ મરણુ પામ્યો તેથી થોડાં વરસ સિદ્ધરાજની મા મીનજદેવીએ રાજ્ય ચલાવ્યું. એ મીનજદેવીએ અમદાવાદ જીત્યાના પીરમગામ કસબામાં મુનસર, ને ઘોળકા કસબામાં મલાવ એવાં બે તળાવો ખંધાવ્યાં સિદ્ધરાજ નાનો હતો ને તેની મા મીનજદેવી રાજ્ય ચલાવતી હતી તે વખત માળવાના રાજા યસોવરમાને એ રાજ્ય પર ચઢાઈ કરી. પણ પાછળથી સિદ્ધરાજ તેની સાથે ખાર વરમ રુધી લડ્યો ને અંતે તે યસોવર માન રાજાને હરાવીને કેદ કરી. વળી કોઈ કુંભારને ત્યાં ઉછરેલી છોકરી નામે રણીક દેવી કરીને હતી. તેની સાથે સિદ્ધરાજનો વિવાહ થયલો હતો, તે કુંવરીને સોરઠનો રાજા રાખેંગાર ન્હર જીલમથી લઈ જઈને પરણ્યો, તેથી તે કન્યા પાછી લેવા સાડ સિદ્ધરાજે તે સોરઠના રાજા રાખેંગાર સાથે મોઢી લડાઈ કરી, તેમાં રાખેંગાર હાર્યો ને સિદ્ધરાજે રાણીક દેવીને પાછી આણી; પણ પછી તે રાણી રાણીકદેવી પાછી સિદ્ધરાજ સાથે પરણી નહીં ને

વઢવાણુ આગળ સતી થઇને ખળી મોઢી. સિદ્ધરાજે પાટણુમાં સહસ્ર-
લિંગ તળાવ ખંધાવ્યું, અને સિદ્ધપોરમાં રૂદ્રમાળ ખંધાવ્યું, ને ખીળ
ધર્મનાં કામો કરીને લોકોને સુખી કર્યા તેથી તેની ઘણી નામના થઇ. સિદ્ધ-
રાજ એ હીંદુ રાજાઓમાં ઐથી મોટો વિદ્વાન અને પ્રતાપી રાજા થઇ ગયો.
તેણે રૈયતને સુખ થાય એવી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું તેથી હાલ તેને સિદ્ધ-
રાજ જ્યન્તિહ કે સંધરા જેસંગ કહે છે. એ રાજા ૪૯ વરસ રાજ્ય કરીને
અન ૧૧૪૩માં મરણ પામ્યો.

સિદ્ધરાજને કાંઈ છોકરો હતો નહીં તેથી તેનું રાજ્ય તેના આરમાન
કાકા ખેમરાજના વંશમાં ગયું. ખેમરાજને દેવપ્રસાદ કરીને છોકરો હતો,
દેવપ્રસાદને ત્રિભોવનપાળ કરીને છોકરો હતો, અને ત્રિભોવનપાળને મહી-
પાળ, કીરતીપાળ, ને કુમારપાળ એવા ત્રણ છોકરા હતા-તેમાં સિદ્ધરાજ
પછી તેની ગાદીએ તે ખેમરાજના છોકરાનો છોકરો, ને તેનો છોકરો કુમાર-
પાળ ખેરો. કુમારપાળને ગાદીએ ખેસાડવાની સિદ્ધરાજની તો મરણ હતી
નહીં પણ સિદ્ધરાજ મુવા પછી તેના પ્રધાનોએ કુમારપાળને ગાદીએ ખેસા-
ડ્યો. એ કુમારપાળે ઘણાં શિવરાત્રી તથા પારસનાથનાં દેહરો ખંધાવ્યાં.
એ રાજા ૩૧ વરસ રાજ્ય કરીને રગત પીતના રોગથી મરણ પામ્યો,
અને કેટલાક કહે છે કે તેના ભત્રિજા અજેપાળે ઊર દહીને તેને મારી નાંખ્યો.
કુમારપાળ પછી તેનો ભાઈ મહીપાળનો છોકરો અજેપાળ ગાદીએ ખેરો.
એ રાજા વૈશ્નવ ધર્મને માનતો તેથી જોન ધર્મનાં ઘણાંક દેહરો તેણે તો-
ડાવી નાંખ્યાં. એને રાજ્ય કરતાં ત્રણ વરસ થયાં એટલામાં એની દેવ-
ડીના કુહ માણસે કટાર મારી એનો જીવ લીધો. એ અજેપાળ પછી તેની
ગાદીએ તેનો નાનો છોકરો મૂળરાજ ખેરો. એ મૂળરાજને બચપણમાં
માદી મળી તેથી તેનું નામ બાળ મૂળરાજ પડ્યું. એની નાની દુમ્મરને

સીધે થોડી મુદત એની માએ રાજ્યનો વહિવટ ચલાવ્યો. એ પાળમૂળ-
રાજના વખતમાં મહમદ શાહજીની ગોરી નામના મુસલમાન પાદશાહે
સુજરાત ઉપર ચઢાઈ કરી હતી, પણ તેને પાળમૂળરાજના કાકા ભોળા
ભીમદેવે હરાવીને પાછો કાઢાડ્યો. એ વરસ સુધી પાળમૂળરાજનું રાજ્ય
ફક્ત નામનું ચાલ્યું, પછી તેની ગાદીએ તેનો કાકો ભીમદેવ બેઠો. એ
ભીમદેવ રાજ ચઢાડે ને અવિચારી હતો તેથી તેને ભોળો ભીમદેવ કહે છે.
એ ભોળા ભીમદેવને ને દીલ્હીના ચાહાણુ જ્ઞાતના પૃથુરાજને મોટી લડાઈ
થઈ હતી. કારણ કે પૃથુરાજનો વિવાહ એ આણુના રાજની છોકરી સાથે
થયો હતો તે કન્યા ભોળા ભીમને જન્મી હતી; પણ તેમાં ભોળો ભીમ
હાર્યો ને તેનું કાંઈ ચાલ્યું નહીં. ભોળો ભીમ ૬૩ વરસ રાજ્ય કરીને
મરણ પામ્યો. ત્યાર પછી તેની ગાદીએ ત્રિભોવનપાળ બેઠો. એ ત્રિભો-
વનપાળ સોલંકી વંશનો છેલ્લો રાજ થઈ ગયો. તેણે ફક્ત બે વરસ
રાજ્ય કર્યું એટલામાં વાઘેલા વંશના વિરાજદેવ રાજ્યે તેને ગાદી ઉપ-
રથી ઉઠાડી મૂક્યો, ને પછી એ સોલંકીના રાજ્ય પર વાઘેલા રાજની સત્તા
બેઠી. ત્રિભોવનપાળ રાજના વખતમાં કાંઈ જાણવા જ્ઞાની પીના પની
નથી. સોલંકી વંશ ૪૦ સં ૯૪૨થી સન ૧૨૪૪ સુધી એટલે ૩૦૨
વરસ ચાલ્યો. સોલંકી વંશમાં બધા મળીને ૧૨ રાજ થઈ ગયા તેમનાં
નામ, તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશવાળી નીચે મુજબ.

ક્યારે ગાદીએ ક્યારે ગાદીપર- કેટલાં વરસ
બેઠો. થી ઉઠ્યો. રાજ્ય કર્યું.

મૂળરાજ.	૪૦ સં	૯૪૨.....	૯૮૭.....	૫૫
આમૂડ.	૪૦ સં	૯૮૭.....	૧૦૧૦.....	૧૩
વલ્લભસેન.	૪૦ સં	૧૦૧૦.....	૧૦૧૦.....	યોગ મહિના,

દુર્લભસેન.	૬૦	સ૦	૧૦૧૦.....	૧૦૨૨.....	૧૨
ભીમદેવ.	૬૦	સ૦	૧૦૨૨.....	૧૦૭૨.....	૫૦
કરણ.	૬૦	સ૦	૧૦૭૨.....	૧૦૮૪.....	૨૨
સિદ્ધરાજ.	૬૦	સ૦	૧૦૮૪.....	૧૧૪૩.....	૪૮
કુમારપાળ.	૬૦	સ૦	૧૧૪૩.....	૧૧૭૪.....	૩૧
અન્નેપાળ.	૬૦	સ૦	૧૧૭૪.....	૧૧૭૭.....	૩
બાળમૂળરાજ.	૬૦	સ૦	૧૧૭૭.....	૧૧૭૮.....	૨
ભાળોભીમદેવ.	૬૦	સ૦	૧૧૭૮.....	૧૨૪૨.....	૬૩
ત્રિભોવનપાળ.	૬૦	સ૦	૧૨૪૨.....	૧૨૪૪.....	૨

(પરીક્ષાના સવાલો).

આવડા વંશના છેલ્લા રાજ સામતસિંગને પેટે શું છોકરાં હતાં? સામતસિંગ મુવા પછી આવડા વંશની ગાદી કયા વંશમાં ગઈ? સામતસિંગની ખેઠેનનું નામ શું? લીલાદેવી કોની સાથે પરણી હતી? મૂળરાજ કોનો છોકરો? મૂળરાજ શાથી નામ પડ્યું? સામતસિંગ પછી તેની ગાદીએ કોણ ખેઠું? મૂળરાજ સામતસિંગનો શું રાગો થાય? મૂળરાજને સામતસિંગે ખુશીથી માદી ઉપર ખેસાડયો કે? મૂળરાજ કયા વરસમાં સામતસિંગની ગાદીએ ખેરો? મૂળરાજ ગાદીએ ખેરો ત્યારે કયા કયા રાજ ચઢી આવ્યા? પછી તે રાજઓએ શું કીધું? ત્યાર પછી મૂળ રાજે કયાં ચઢાઈ કરી ને કોને માંચી? મૂળરાજે ધર્મનાં શું શું કામો કીધાં? કઈ જાતના પ્રાજ્ઞાને મૂળરાજે શુજરાતમાં વસાવ્યા? મૂળરાજ કેવો રાજ હતો? મૂળરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું, ને કયા સાલમાં મરણ પામ્યો? મૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ ખેઠું? આમૂડને કેટલા છોકરા હતા તેનાં નામ દે-

ઝો? ચામૂડ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? વલ્લભસેને કેટલા વરસ રાજ્ય
 કીધું? વલ્લભસેન શાથી મરણ પામ્યો? વલ્લભસેનની ગાદી કોને મળી?
 કુલ્લભસેને કેવી રીતે રાજ્ય ચલાવ્યું? ને શું શું કામો કીધાં? કુલ્લભસેન
 પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? ભીમદેવના વખતમાં કયા બાદશાહે ગુજરાત ઉપર
 સ્વારી કરી હતી? કયા વરસમાં સ્વારી કરી હતી? તેમાં ભીમદેવનું શું
 થયું? સુલતાન મહમૂદે પછી કયું દેહેરું લૂંટ્યું? તે દેહેરામાંથી શું શું
 તેણે લૂટી લીધું? સોમનાથનું દેહેરું કોણી તરફ છે? ભીમદેવના વખતમાં
 આણ્ણ ઉપર ને આરાસુર ઉપર કોણું દેહેરાં ખંધાવ્યાં? ભીમદેવ કેવો રાજ
 હતો? ભીમદેવને કેટલા છોકરા હતા તેના નામ દેઓ? ભીમદેવે કેટલાં
 વરસ રાજ્ય કીધું, ને કયા સાલમાં રાજ્યની ગાદી છોડી? ભીમદેવે રાજ્યની
 ગાદી કોને સોંપી? કરણ રાજાએ ગાદીએ બેઠા પછી તેણે કયા લોકોને વચ
 કર્યા? કરણ રાજાના વખતમાં લગાઈઓ કેવી થઈ? કરણ રાજાએ કયું
 તળાવ ખંધાવ્યું? ને કયું શહેર વસાવ્યું? કરણ સાગર તળાવ કયાં
 છે? કરણાવતી શહેર કયાં છે? કરણ રાજા કોની સાથે પરણ્યો હતો? કરણ
 રાજાના છોકરાનું નામ શું? સિદ્ધરાજ કેટલાં વરસનો થયો ત્યારે કરણ
 મરણ પામ્યો? સિદ્ધરાજ નાની ઉંમરનો હતો ને તેનો બાપ મરણ પામ્યો
 ત્યારે યોગાં વરસ રાજ્ય કોણે ચલાવ્યું? સિદ્ધરાજની માનું નામ શું?
 મીનજદેવીએ કયા કયા તળાવો ખંધાવ્યાં? મીનજદેવી રાજ્ય ચલાવતી
 હતી તે વારે તેના રાજ્ય ઉપર કોણે ચઢાઈ કરી હતી? પછી તે ચસોવરમાન
 રાજનું શું થયું? સિદ્ધરાજનો વિવાહ કોની સાથે થયો હતો? રાણીકદેવી
 કોની છોકરા હતી? રાણીકદેવીને કોણ પરણી લઈ ગયું હતું? રાણીકદેવીને
 સાડ કોને કોને લગાઈ થઈ હતી? સોરઠના રાજા પાસેથી રાણીકદેવી સિદ્ધ-

રાજને હાથ આવી કે નહીં? સિદ્ધરાજે કયાં તળાવ ખંધાવ્યું, અને રૂદ્રમાળ
 કયાં ખંધાવ્યું? સિદ્ધરાજની નામના શાથી થઈ? સિદ્ધરાજ એ હિંદુરાજ-
 ઝોમાં કેવો રાજ થઈ ગયો? સિદ્ધરાજ જયસિંહ અથવા સધરા જેસંગ
 કેમ કેડે છે? સિદ્ધરાજે કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું, ને કયા શાલમાં મરણ
 પામ્યો? સિદ્ધરાજને કેટલા છોકરા હતા? સિદ્ધરાજને કંઈ છોકરું હતું
 નહીં ત્યારે તેની ગાદી કોના વંશમાં ગઈ? ખેમરાજને કેટલા છોકરા હતા?
 દેવપ્રસાદને કેટલા છોકરા હતા? ત્રિભોવનપાળને કેટલા છોકરા હતા?
 સિદ્ધરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? સિદ્ધરાજની મરણ કુમારપાળને
 ગાદીએ ખેસાડવાની ખરી કે નહીં? કુમારપાળને સિદ્ધરાજની ગાદીએ કોણ
 ખેસાડયો? કુમારપાળે શું શું ધર્મનાં કામો કર્યા? કુમારપાળે કેટલાં વરસ
 રાજ્ય કર્યું? કુમારપાળ શા કારણથી મરણ પામ્યો? કુમારપાળ પછી
 તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? અજેપાળ કયો ધર્મ પાળતો હતો? અજેપાળને
 કોણ મારી નાંખ્યો? અજેપાળ પછી કોણ ગાદીએ બેઠું? બાળમૂળરાજ
 શાથી નામ પડ્યું? બાળમૂળરાજ નાનો હતો તેથી થોડી મુદત કોણે રાજ્ય
 ચલાવ્યું? બાળમૂળરાજના વખતમાં કયા મુસલમાન બાદશાહે ગુજરાત ઉપર
 ચઢાઈ કરી હતી? પછી તે ચઢાઈમાં શું થયું? બાળમૂળરાજે કેટલાં વરસ
 રાજ્ય કર્યું? બાળમૂળરાજ પછી તેની ગાદીએ કોણ બેઠું? ભીમદેવ ભોળો
 ભીમદેવ શાથી કેડે છે? ભોળા ભીમદેવને કોની સાથે લગાઈ થઈ હતી? શા
 કારણથી ભીમદેવને પૃથ્વીરાજ સાથે લગાઈ કરવી પડી હતી? પછી ભીમદેવનું તે
 લગાઈમાં શું થયું? ભોળો ભીમ કેટલાં વરસ રાજ્ય કરીને મરણ પામ્યો? ભોળા
 ભીમની ગાદીએ કોણ બેઠું? સોલંકી વંશમાં છેલ્લો રાજા કોણ થઈ ગયો?
 ત્રિભોવનપાળે કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું? ત્રિભોવનપાળને ગાદી ઉપરથી
 કોણ ઉઠાડી મૂક્યો? સોલંકી વંશ પછી કયા વંશના રાજાઓ થયા? ત્રિભો

વનપાળના વખતમાં શું શું જાણવા જંગમ ખીના ખની? સોલંકી વંશ
કેટલાં વરસ ચાલ્યો? સોલંકી વંશમાં ખયા મળીને કેટલા રાજાઓ થઈ
ગયા? સોલંકી વંશના ખારે રાજા કયારે ગાદી પર ખેઠા, કયારે ગાદી પરથી
ઉઠયા, ને દર એક જાણુ કેટલાં વરસ રાજ્ય કીધું તે સામઢું કહી જાઓ?

(વાઘેલા વંશ)

કોઈ વાઘેલો રજપૂત લવણુ પ્રસાદ વાઘેલા ગામમાં રહેલો હતો તેથી
વાઘેલા વંશ નામ પડ્યું. એ લવણુ પ્રસાદ સોલંકી વંશના ભોળા ભીમ-
દેવ રાજાનો પ્રધાન ખન્યો હતો. પાછળથી અકેકને આણખનાવ થયો
તેથી લવણુ પ્રસાદે ખંડ ઉઠાવી તેનો મૂલક ખધો કખજે કરી લીધો. એ
લવણુ પ્રસાદને વીરધવળ નામે પરાક્રમી છોકરો હતો તેણે ખાપના રાજ્યમાં
વધારો કર્યો. એ વીરધવળને વસ્તુપાળ ને તેજપાળ એવા બે પ્રધાન હતા.
તેઓ મોટા લડવૈયા હતા. વીરધવળ રાજા ૬૦ સં ૧૨૪૦માં મરણુ
પામ્યો, ત્યાર પછી તેની ગાદીએ તેનો છોકરો વિશળદેવ ખેલો. એ વિશળ-
દેવ વાઘેલા વંશમાં પેઢેલો રાજા થયો. વિશળદેવે ૬૦ સં ૧૨૪૪માં
અણહિલવાડ એટલે પાટણ ઉપર સ્વારી કરીને ત્યાંના છેલ્લાં સોલંકી રાજા
ત્રિભોવનપાળને હરાવી તેનું રાજ્ય જીતી લીધું, ને પોતે તેની ગાદી ઉપર
ખેલો. પછી તેણે શુજાત માંહેલાં વીરાનગર ને વીળપોર એવાં બે શહેરો
વસાળ્યાં ને ડભોઈનો કિલ્લો ખાંધ્યો. એ વિશળદેવ રાજા કણીટકના
રાજાની કુંવરી સાથે પરણ્યો હતો. વિશળદેવે ૧૮ વરસ રાજ્ય કીધું,
ત્યાર પછી તેની ગાદીએ અનુક્રમે અરજુનદેવ, સારંગદેવ, ને કરણુ
ધેલો એવા ત્રણ રાજાઓ થયા. વાઘેલા વંશનો છેલ્લો રાજા કરણુધેલો
૬૦ સં ૧૨૭૬માં ગાદીએ ખેલો. એ કરણુધેલા રાજાની પાસે માપવ અ-

ને કેશવ એવા એ પ્રધાન હતા, તેમાં માધવની બહારી ઘણી રૂપવંતી હતી તેને કરણ રાજાએ બહાર જીલમથી લઇ લીધી ને વળી કેશવ પ્રધાનને મારી નાંખ્યો. તેથી માધવ પ્રધાન દીડહીના અલાઉદ્દીન ખાદશાહ પાસે ગયો, ને તેને કેટલીક ભેટ આપીને સમજાવીને શુજરાત ઉપર તે અલાઉદ્દીન પાસે ચઢાઇ કરાવી. પછી કરણ રાજાની ને અલાઉદ્દીનની મોટી લડાઇ થઇ તેમાં કરણ રાજા હાર્યો ને દક્ષિણ તરફ નાસી ગયો, ને તેનું રાજ્ય એ અલાઉદ્દીન ખાલજીએ જીતી લીધું. વળી એ કરણ રાજાની રાણીઓને પકડીને તેને દીડહી મોકલી દીધી ને તેમાંની એક કમળાદેવી કરીને હતી તેને અલાઉદ્દીને પોતાની સ્ત્રી કરી રાખી. એ કમળાદેવીને એક છોકરી હતી તે આ વખતે પોતાનો ખાપ કરણ નામે તેની સાથે હતી. કરણ રાજા તેને લઇને દક્ષિણમાં નાશીકની ઉત્તરે ખાગલાણમાં ભરાયો હતો ત્યાં અલાઉદ્દીને ફોજ મોકલીને તે છોકરીને પણ પોતાની પાસે તેડાવી લીધી. એ રાતે વાઘેલા રાજાઓની પરતી આવી ને જિલ્લો રાજા કરણ જ્યારથી લડાઇમાં અલાઉદ્દીન ખાલજી સાથે હાર્યો ત્યારથી શુજરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં ગઇ. વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને ચાર રાજાઓ થઇ ગયા તેમનાં નામ, તથા રાજ્ય કર્યાના વરસની વંશાવળી નીચે મુજબ.

ક્યારે ગાદીએ ક્યારે ગાદીપર કેટલાં વરસ
એટલે. થી ઉઠ્યો. રાજ્ય કીધું.

વિશાળદેવ ૬૦ સં ૧૨૪૪.....૧૨૬૨.....૧૮

અરબુનદેવ ૬૦ સં ૧૨૬૨.....૧૨૭૫.....૧૩

સારંગદેવ ૬૦ સં ૧૨૭૫.....૧૨૭૯.....૪

કરણ ઘેલો ૬૦ સં ૧૨૭૯.....૧૨૮૪.....૫

(પરિક્ષાના સવાલો).

વાઘેલા વંશ શાથી નામ પડ્યું? લવણ પ્રસાદ કોનો પ્રધાન ખન્યો હતો? ભોળા બીમદેવનો મૂલક શાકરણથી લવણ પ્રસાદે બધો લઘ્વીધી? લવણ પ્રસાદના છોકરાનું નામ શું? વારંધવળને કયા ખે પ્રધાનો હતા તેનાં નામ દેઓ? વારંધવળ રાજ કયા વરસમાં મરણ પામ્યો? વારંધવળ પછી તેની ગાદીએ કોણ ખેડું? વાઘેલા વંશમાં પેડેડો રાજ કયો થયો? વિશળદેવે કયાં સ્વારી કરી ને કયા વરસમાં? વિશળદેવે કોનું રાજ્ય જીતી લીધું? વિશળદેવ રાજ્યએ કયા કયા શહેરો વસાવ્યાં? વિશળદેવ રાજ કોની છોકરી સાથે પરણ્યો હતો? વિશળદેવે કેટલાં વરસ રાજ્ય કર્યું? વિશળદેવ પછી તેની ગાદીએ કયા કયા રાજ્યો થયા? વાઘેલા વંશનો છેલ્લો રાજ કયો? કરણ ઘેડો કયા સાલમાં ગાદીએ ખેડો? કરણ રાજ પાસે કયા કયા ખે પ્રધાનો હતા? કરણ રાજનું રાજ્ય કોણે જીતી લીધું? કરણ ઘેલાને કોની સાથે લગ્ન થઈ હતી? કરણ ઘેલાને ને અલાહદીન ખાલચીને લગ્ન થયાનું કરણ શું? રાજ કરણ લગ્નમાં હાથે તો નાશીને કયાં જતો રહ્યો? કરણ રાજની રાણીઓને પકડીને અલાહદીને કયાં મોકલી દીધી? કરણની બધી રાણીઓમાંથી કઈ રાણીને અલાહદીને પોતાની બધરી ખનાવી? કમળાદેવાને એક છોકરી હતી તે કરણ નાહો તેની સાથે હતી કે અલાહદીન પાસે હતી? કમળાદેવીની છોકરીને કરણ પાસેથી અલાહદીને શી રીતે તેગવી લીધી? વાઘેલા રાજ્યોની પડતી ક્યારથી આવી? યજ્ઞરાતની ગાદી મુસલમાનના હાથમાં ક્યારથી ગઈ? વાઘેલા વંશમાં બધા મળીને કેટલા રાજ્યો થઈ ગયા? વાઘેલા વંશના રાજ્યોનાં નામ, અને તેઓના રાજ્ય કર્યાના વરસની સંશ્લેષણી ખોલી જાઓ?

“રૂપન પ્રાનટીંગ પ્રેસ,” ધોબીતળાવ,

ખબર.

નીચે લખેલી ચોપડીઓ સુરતમાં ચોક ખબર, નાણાવટ, અને જાગા તળાવના છક સેલરો; મુંબઈમાં બૂચેથર આગળ ગાંધીભાઈ જંગ-જીવનદાસ, કાળકાદેવી આગળ દામોદરદાસ કૃષ્ણદાસ તથા શેરાઆદલ હોરમજી છક સેલરો, ધોળીતળાવ આગળ ઐરચશાહ ખેજનજી કરાણી છકસેલર, કોટમાં બાંહાંગીરજી ખેજનજી કરાણી તથા શાહુરજી ફરામજી માંડણુ છક સેલરો; પુનામાં ગદર ખબરમાં છગનલાલ ખોડીદાસ માસ્તર; વલસાડમાં દુવારકાદાસ પરજીદાસ છક સેલર, ભરૂચમાં કતોપોરના ખબરમાં કાગદી કાદરભાઈ ચાંદભાઈ છકસેલર; રાજકોટમાં પરીા. લખમીચંદ હિત્તમચંદ છક સેલર; અને કરાંચીમાં કોપના છક સેલર પાસેથી વેચાતી મળશે. ચોપડીઓના કમીશન વગેરેનો અંદોખસ્ત કરતા હોય તે સુરત સગરામપરે મીાં નચીનદાસ ફકીરભાઈ કારીદાસને પોષ્ટપેડ કાગળથી લખી જાણાવવું.

• ૧ • ગુજરાતી પેટેલી ચોપડીના અર્થ.	• ૩ • રાજગોની વંશાવળી.
• ૨ • ગુ• ખીજના અર્થ.	• ૬ • કોહેડા સંગ્રહ.
• ૩ • ગુ• ત્રીજના અર્થ.	• ૩ • ચિત્રપાંચી.
• ૪ • ગુ• ચોથીના અર્થ.	• ૧ • આંકની ચોપડી.
• ૫ • ગુ• પાંચમીના અર્થ.	• ૧ • કોષ્ટકની ચોપડી.
• ૬ • ગુ• છઠ્ઠીના અર્થ.	• ૪ • અંગ્રેજ પેટેલીના મીનિંગ તરજુમાં સહીત.
• ૭ • ગુ• સાતમીના અર્થ.	• ૬ • અંગ્રેજ ખીજના મીનિંગ તરજુમાં સહીત.
• ૨ • સુરત જીલ્લાની ભૂગોળ.	• ૧૨ • અંગ્રેજીયર્ડના મીનિંગ
• ૧ • મુંબઈ જિલ્લાકાની ભૂગોળ.	
• ૩ • હિંદુસ્તાનની ભૂગોળ.	

એ શિવાય અંગ્રેજી જુકોનાં તમામ મીનિંગો પણ મળશે.

